

Stichting NewMoB
Bijlweg 6
8219PE LELYSTAD
[redacted]

Onderwerp
Verslagen, notulen en communicatie per
brief, mail, app m.b.t. Gebiedsgerichte
Aanpak Stikstof

Zaaknummer
154180

Behandeld door
[redacted]
[redacted]

Verzonden

Middelburg, 8 juli 2022

Geachte heer [redacted],

Op 17 mei 2022 heeft u Gedeputeerde Staten op grond van de Wet open overheid (Woo) verzocht om informatie over alle verslagen, notulen en communicatie per brief, mail, app en anderzijds digitaal tussen medewerkers van de provincie en deelnemers en deelnemende organisaties in de zogenaamde gebiedsprocessen waarin het stikstof vraagstuk wordt besproken.

Op 7 juni 2022 hebben wij u een preciseringsverzoek verzonden waarin u een termijn van twee weken is gegeven om uw verzoek te preciseren. Op 20 juni 2022 heeft u uw verzoek gepreciseerd. Tijdens deze periode is de beslistermijn opgeschort. Op 22 juni hebben wij de ontvangst van uw precisering bevestigd. Hiernaast is op 22 juni de beslissing op uw verzoek verdaagd. Dat betekent dat de beslistermijn eindigt op 11 juli 2022

Met dit schrijven ontvangt u het besluit op uw Woo-verzoek.

Inhoud van uw verzoek

In uw Woo-verzoek vraagt u, zoals opgemerkt, om informatie over alle verslagen, notulen en communicatie per brief, mail, app en anderzijds digitaal tussen medewerkers van de provincie en deelnemers en deelnemende organisaties in de zogenaamde gebiedsprocessen waarin het stikstof vraagstuk wordt besproken.

Wettelijk kader

Uw verzoek valt onder de reikwijdte van de Woo. Op grond van artikel 4.1, eerste lid, van de Woo kan eenieder immers een verzoek om publieke informatie richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf.

Artikel 4.1, zevende lid, van de Woo bepaalt dat een verzoek om informatie wordt ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in hoofdstuk 5 van de Woo. Een bestuursorgaan zal het verstrekken

van de gevraagde informatie achterwege kunnen (dan wel moeten) laten wanneer zich een of meer van de in artikel 5.1 en 5.2 van de Woo genoemde uitzonderingen en beperkingen voordoen.

Inventarisatie documenten

Op basis van uw verzoek is gezocht naar de documenten die betrekking hebben op de bestuurlijke aangelegenheid tot het moment van de ontvangst van uw verzoek.

Gelet op de door u omschreven aangelegenheid is gezocht binnen de daartoe geëigende systemen van Gedeputeerde Staten. Hierbij is er alles aangedaan om tot een zo volledige mogelijke zoekslag te komen.

Gelet op deze zoekslag zijn onderstaande documenten aangetroffen:

- 2020 Agenda start gebiedstafel KvS 20022020
- 2020 GGA Kop van Schouwen landbouwtafel 9 juli 2020
- 2020 Presentatie gebiedstafel Kop van Schouwen 3 november 2020
- 2020 Verslag Gebiedsoverleg GGA KvS 3 november 2020
- 2021 20211222 verslag Gebiedstafel Kop van Schouwen
- 2021 Agenda 07062021 Gebiedstafel KvS
- 2021 Agenda Gebiedstafel Kop van Schouwen
- 2021 Gebiedsanalyse Kadaster Schouwen-Duiveland
- 2021 Presentatie gebiedstafel KvS 7 juni 2021
- 2021 Verslag Gebiedsoverleg GGA KvS 7 juni 2021
- Agenda 14 juli 2020 verkennend overleg gebiedsgerichte aanpak Manteling
- GGA Manteling startoverleg 14 juli presentatie

Overwegingen

De hierboven genoemde documenten dienen te worden beoordeeld of zij zich lenen voor openbaarmaking voor iedereen. Het belang van openbaarheid dient te worden afgewogen tegen de belangen die in de artikelen 5.1 en 5.2 van de Woo staan.

Grenzen aan openbaarheid

De documenten worden gedeeltelijk niet openbaar gemaakt. Op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder e, van de Woo blijft verstrekking van informatie achterwege wanneer het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van personen zwaarwegender is dan het belang van informatieverstrekking. In de documenten zijn namen aangetroffen. Openbaarmaking hiervan dient geen redelijk doel en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen weegt in dit verband zwaarder. De namen in de documenten zijn gelakt op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder e, van de Woo.

Gelet op het voorgaande worden de documenten geanonimiseerd openbaar gemaakt.

Plaatsing op internet

Dit besluit en de openbaar gemaakte documenten worden geanonimiseerd op de website www.zeeland.nl/loket/woo-verzoek geplaatst.

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,
namens dezen,

████████████████████
██████████
Opgavemanager Stikstof / plv. Programmamanager grote Projecten – Zeeuws Deltaplan Zoetwater

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Bijlagen:

1. Tabel bijlagen Woo-verzoek GGA Stikstof
2. 2020 Agenda start gebiedstafel KvS 20022020
3. 2020 GGA Kop van Schouwen landbouwtafel 9 juli 2020
4. 2020 Presentatie gebiedstafel Kop van Schouwen 3 november 2020
5. 2020 Verslag Gebiedsoverleg GGA KvS 3 november 2020
6. 2021 20211222 verslag Gebiedstafel Kop van Schouwen
7. 2021 Agenda 07062021 Gebiedstafel KvS
8. 2021 Agenda Gebiedstafel Kop van Schouwen
9. 2021 Gebiedsanalyse Kadaster Schouwen-Duiveland
10. 2021 Presentatie gebiedstafel KvS 7 juni 2021
11. 2021 Verslag Gebiedsoverleg GGA KvS 7 juni 2021
12. Agenda 14 juli 2020 verkennend overleg gebiedsgerichte aanpak Manteling
13. GGA Manteling startoverleg 14 juli presentatie

Bezwaar

Belanghebbenden kunnen schriftelijk bezwaar maken tegen dit besluit bij:
Gedeputeerde Staten van Zeeland, t.a.v. de secretaris van de commissie voor bezwaarschriften,
Postbus 6001, 4330 LA Middelburg.

In het bezwaarschrift neemt u ten minste op uw naam en adres, de dagtekening van het bezwaarschrift, tegen welk besluit u bezwaar maakt en waarom. Het bezwaarschrift dient te worden ondertekend.

U moet het bezwaarschrift indienen binnen zes weken na de dag waarop dit besluit is bekendgemaakt. Doorgaans is dat de dag na de datum van verzending. Overschrijding van de inzendtermijn kan ertoe leiden dat met uw bezwaren geen rekening wordt gehouden.

Als u overweegt bezwaar te maken, kunt u een informatiefolder aanvragen op telefoonnummer 0118-631000. U kunt de informatie ook downloaden via <https://www.zeeland.nl/beleid-en-regelgeving/bezwaar-maken>.

Wij wijzen u erop dat het bezwaar niet de werking van het besluit schorst. U kunt een verzoek doen tot het treffen van een voorlopige voorziening. U richt het verzoek aan de voorzieningenrechter van de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda, team bestuursrecht, Postbus 90006, 4800 PA Breda. Voor de behandeling van het verzoek is griffierecht verschuldigd.

Naam document	Uitzonderingsgrond Woo
2020 Agenda start gebiedstafel Kvs 20022020	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2020 GGA Kop van Schouwen landbouwtafel 9 juli 2020	n.v.t.
2020 Presentatie gebiedstafel Kop van Schouwen 3 november 2020	n.v.t.
2020 Verslag Gebiedsoverleg GGA Kvs 3 november 2020	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2021 20211222 verslag Gebiedstafel Kop van Schouwen	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2021 Agenda 07062021 Gebiedstafel Kvs	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2021 Agenda Gebiedstafel Kop van Schouwen	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2021 Gebiedsanalyse Kadaster Schouwen-Duiveland	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
2021 Presentatie gebiedstafel Kvs 7 juni 2021	n.v.t.
2021 Verslag Gebiedsoverleg GGA Kvs 7 juni 2021	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
Agenda 14 juli 2020 verkennend overleg gebiedsgerichte aanpak Manteling	artikel 5.1, lid 2, onder e, WOO
GGA Manteling startoverleg 14 juli presentatie	n.v.t.

Startoverleg gebiedsgerichte aanpak stikstof Kop van Schouwen

20 februari 2020

13:30-15:30 Abdij 6, Middelburg

Deelnemerslijst

[redacted] Natuurmonumenten
[redacted] Staatsbosbeheer
[redacted] Het Zeeuws landschap
[redacted] ZLTO
[redacted] vz ZLTO afd. Walcheren
[redacted] Gemeente Schouwen Duiveland
[redacted] Gemeente Schouwen Duiveland
[redacted] ZMf
[redacted] Waterschap Scheldestromen
[redacted] Recron
[redacted] Agrarisch Schouwen Duiveland
[redacted] vz ZAJK
[redacted], provincie zeeland
[redacted] provincie zeeland
[redacted], provincie zeeland

Agenda

1. Welkom en agenda
2. Concept verslag van het startoverleg 9 januari j.l. (bijgevoegd)
3. Toelichting proces gebiedsgerichte aanpak (GGA) stand van zaken landelijk
Zie link voor de laatste Kamerbrief (7 febr.) en als achtergrond de bijlage met vragen en antwoorden landbouw (7 febr. bijgevoegd):

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof/documenten/kamerstukken/2020/02/07/kamerbrief-voortgang-stikstofproblematiek-maatregelen-landbouw-en-verdere-impuls-gebiedsgerichte-aanpak>
4. Toelichting Zeeuwse stand van zaken
Strategische aanpak stikstof Zeeland inhoud en proces
Doelen stikstofdossier in Zeeland
5. Pilot Kop van Schouwen; Eerste resultaten van de inventarisatie en acties
We lopen de Thema's langs
 - Toerisme
 - Landbouw & veeteelt
 - Natuur & Landschap
 - Ruimtelijke plannen, water en mobiliteit
6. Afronding en vervolgspraken
Doorkijk proces komende tijd

Structurele aanpak Stikstof

Gebiedsgerichte aanpak Kop van Schouwen

landbouwtafel 9 juli 2020

ZEELAND
LAND IN ZEE

Provincie
Zeeland

Aanleiding

Uitspraak van de Raad van State op 29 mei 2019 over de Programma Aanpak Stikstof (PAS)

2020 -Nieuwe structurele aanpak Stikstof

Het Rijk neemt maatregelen om de uitstoot van stikstof te verminderen zodat nieuwe economische ontwikkelingen die stikstofruimte vragen weer mogelijk zijn.

Provincies hebben de taak om via de gebiedsgerichte aanpak deze bronmaatregelen en extra natuur (herstel)maatregelen uit te werken.

Doelen Provincie Zeeland – Strategische aanpak Stikstof

Korte termijn (2020-2022)

Stikstofruimte genereren en systeem ontwikkelen waarmee vergunningen kunnen worden verleend voor nationale en regionale projecten, passend bij Zeeland.

Lange termijn (2020-2050):

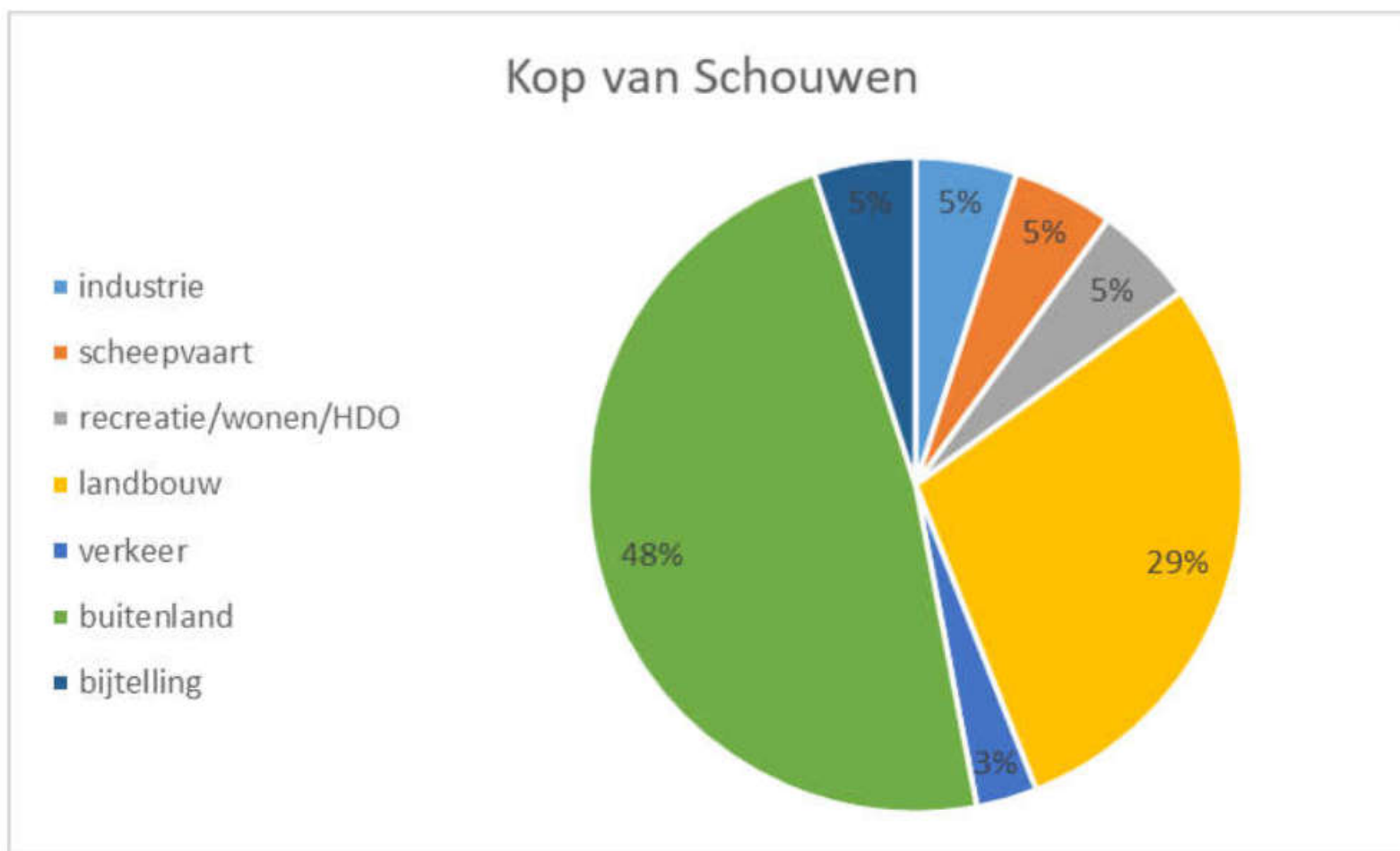
Realiseren van een goede ecologische toestand van onze natuur, toewerken naar een goede staat van instandhouding van de N2000 gebieden in 2050.

Middellange termijn (2020-2030)

De gebiedsgerichte aanpak zal meerdere jaren vergen en bijdragen aan meerdere doelen:

- Het bereiken van een significante daling van de stikstofdepositie, om de kwaliteit van stikstofgevoelige N2000 gebieden te versterken
- Het verlagen van de stikstofdepositie om ontwikkelruimte te creëren
- Verbinden aan integrale gebiedsontwikkeling / versterken of bevorderen transitie verduurzaming

Totale depositieverdeling duingebied Kop van Schouwen

Gebiedsgerichte aanpak Kop van Schouwen

Strategische aanpak Stikstof

Natura 2000 gebieden

Prioriteit voor (Zeeuwse) biodiversiteit

Door het aanwijzen van gebieden voor bescherming van bepaalde typen natuur en soorten blijft diversiteit in land en water geborgd.

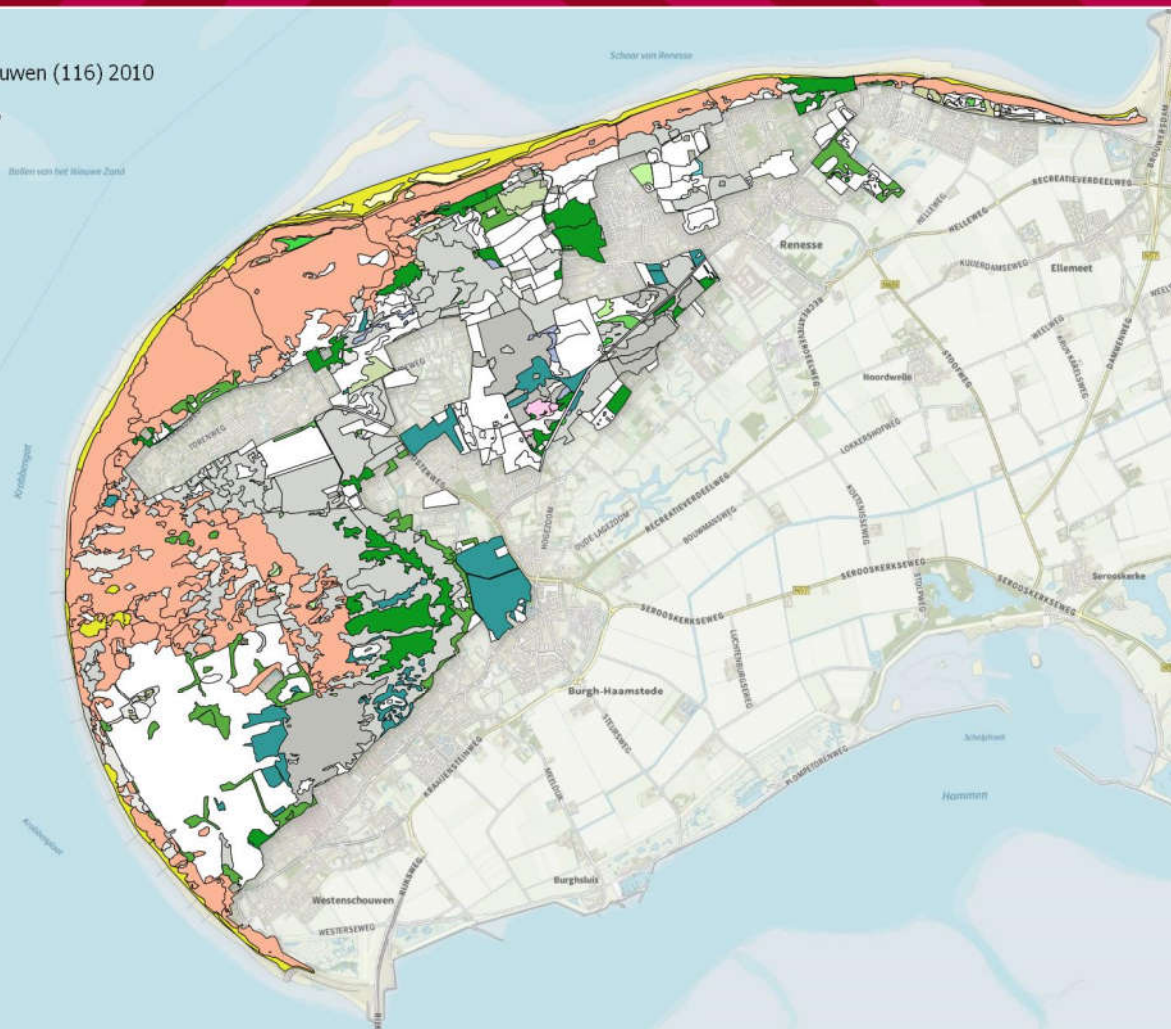
Genoeg variatie tussen en in soorten met afwisselende leefgebieden zorgt voor een grote biodiversiteit.

Een grote biodiversiteit geeft draagkracht en stabiliteit aan een bepaald ecosysteem.

Daarop draagt één ecosysteem weer bij aan het bestaan van andere ecosystemen.

Habitatkaart Kop van Schouwen (116) 2010

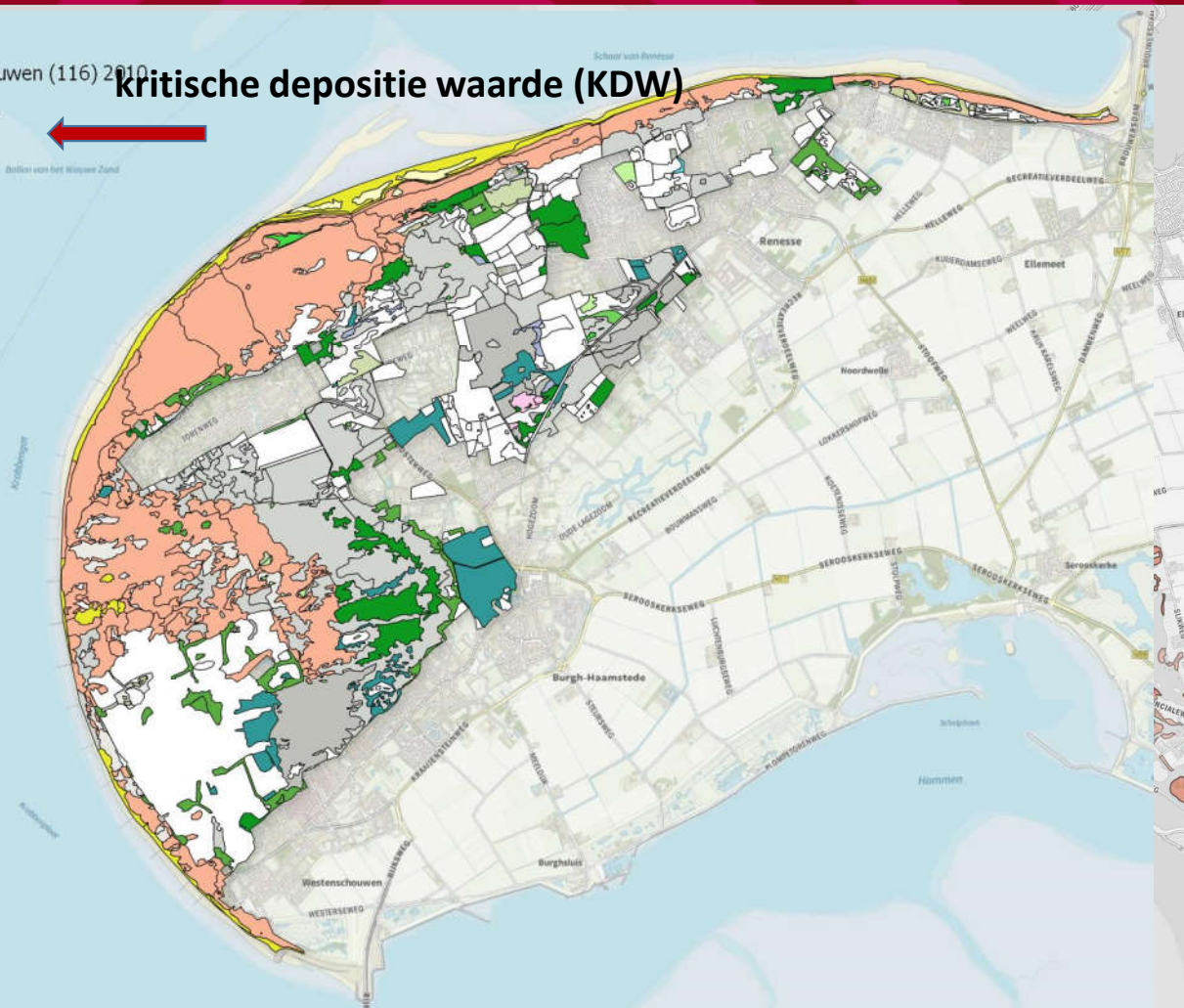
- Geen habitat kartering
- Schorren en zille graslanden (buitendijks)
- Embryonale duinen
- Vijde duinen
- Grize duinen: kalkrijk
- Grize duinen: kalkarm
- Grize duinen: heischraal
- Duinheiden met struikhal
- Duindoornstruweel
- Kruipwielstruweel
- Duinbos: stroog
- Duinbos: nat
- Duinbos: binnenduinrand
- Vochtig duinvallei: open water
- Vochtig duinvallei: kalkrijk
- Vochtig duinvallei: ontkaald
- Vochtig duinvallei: hoge moerasplanten
- Blauwgraslanden
- Onbekend

Natura 2000 gebieden - Belastende stikstofvormen

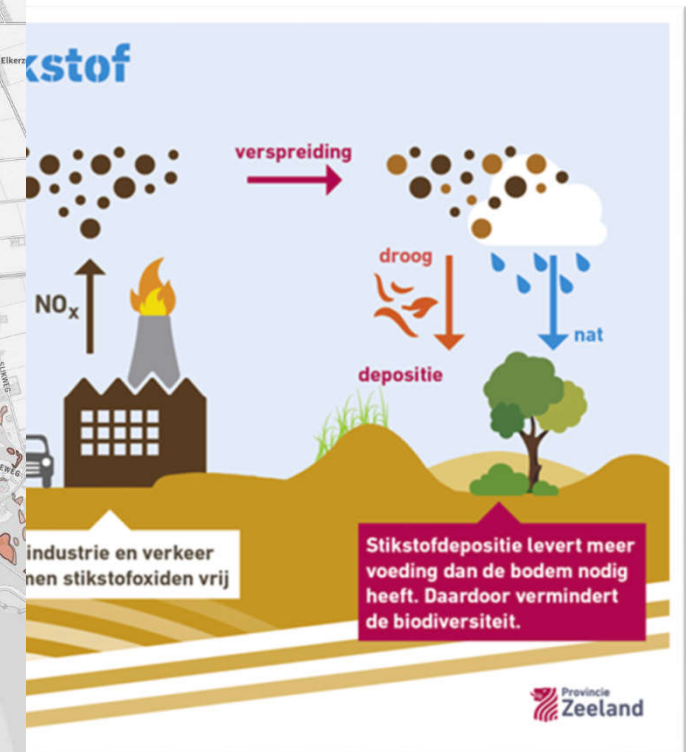
2010 kritische depositie waarde (KDW)

Milieuprobleem

Teveel NO_x --> Verzuring

Teveel NH_3 --> Vermesting

Doelen stikstofreductie

Op dit moment wordt de Kritische Depositie Waarde (KDW) van een habitatype gebruikt als stikstof norm om te behalen.

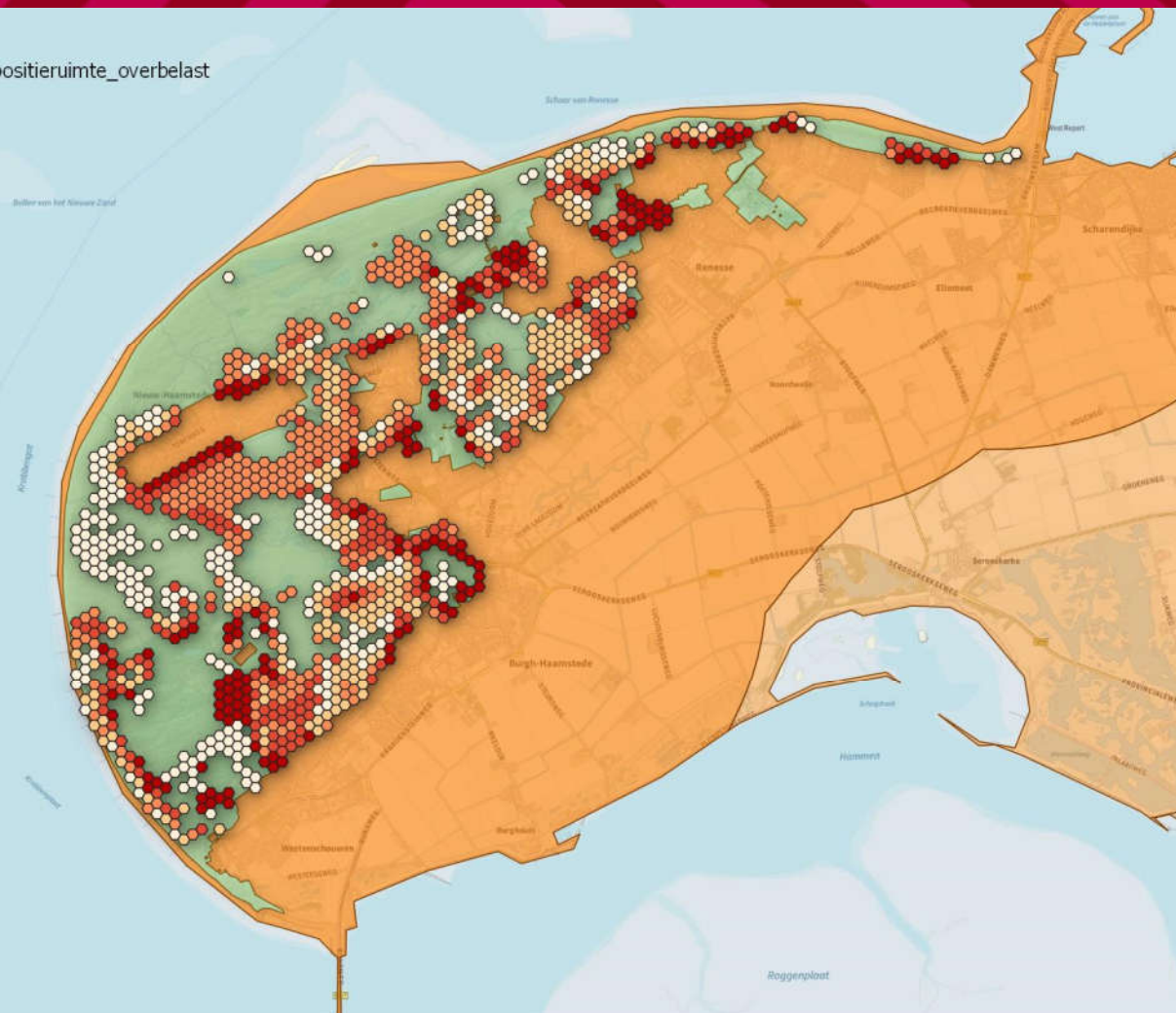
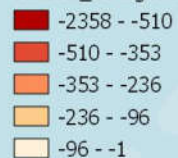
Aandachtspunten

- Huidige depositie is veel hoger dan de KDW van stikstofgevoelige leefgebieden
- Landelijk en regionaal vindt er onderzoek plaats huidige staat van de natuur en bepalende factoren.
- Gestart met de meest overbelaste duingebieden Kop van Schouwen, Manteling van Walcheren en 't Zwin Kievittepolder.
- Daarmee beogen we dat twee sporen op middellange termijn naar elkaar toe bewegen:
 - Lange termijn: Analyse van natuurdoelen – gericht op robuuste natuur
 - Korte termijn: (Bron)maatregelen - gebaseerd op haalbaar KDW

Beoogde doel: Vooralsnog gaan we uit van een reductie van 100 mol

Stikstofoverbelasting in N2000 gebied Kop van Schouwen

stikstof_hexagonen_depositieruimte_overbelast

Provincie is op zoek naar kansen in KvS voor landbouw

- vermindering in NH_3 emissie en depositie (bronmaatregelen)
- Bevordering verduurzamen van de landbouw

Emissie reductie N2000 gebied - de Kop van Schouwen

Ammoniak depositie op 1 km afstand van de bron:

- 100 maal kleiner dan bij de bron zelf
- Op 1 km is er nog ca 20 % van de emissie (op 20km -> 60% vd emissie is neergedaald op de bodem)

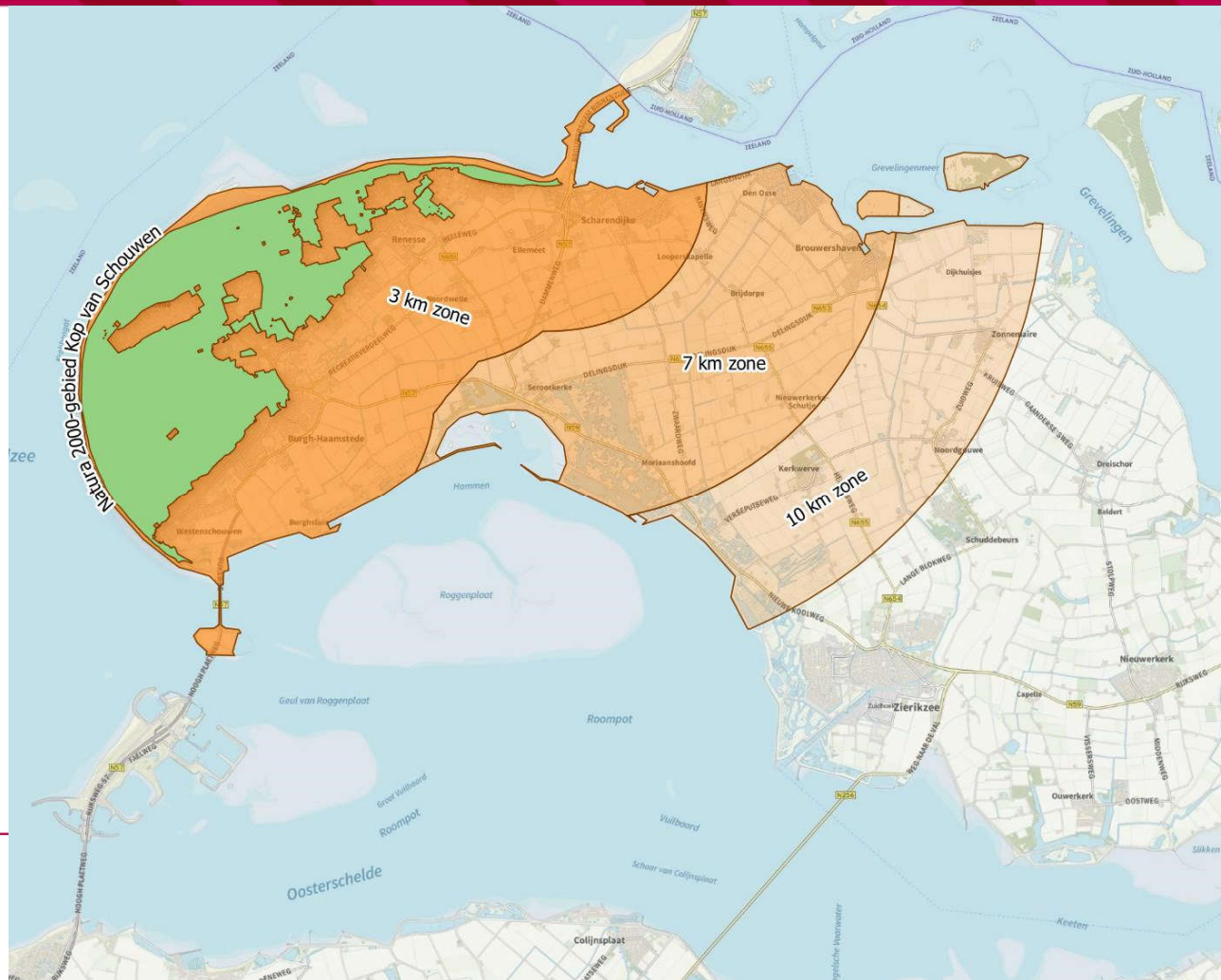
Bij het treffen van maatregelen in ammoniak reductie is het effect in reductie het grootst binnen een afstand van 1 km.

Vekenning kansen

Binnen 3 km – Akkerbouw

Binnen 7- 10 km - Veehouderijen

Piekbelasters - in heel Zeeland

Middellang termijn 2021-2030

Richt zich op de volgende stappen:

- bron maatregelen van het Rijk
- nieuw pakket herstelmaatregelen binnen N2000
- *transitie naar duurzamere landbouw*

Transitie naar duurzame landbouw

Waar willen we naar toe? Doelen en ambitie:

- Bevorderen transitie naar duurzame (volhoudbare) landbouw
→ *Economische uitdaging, noodzaak van een goed verdienmodel, samenwerking in de keten en het zoveel mogelijk sluiten van de kringloop.*
- Bevorderen biodiversiteit in agrarische gebieden
→ *Versterken natuurnetwerk, belang van een goede bodemgesteldheid en de beschikbaarheid van (zoet)water*
- Realiseren klimaatopgave voor landbouw en landgebruik
→ *Grote koppeling met doelen vanuit klimaat en energietransitie*
- Samen het verschil maken in het landelijk gebied
→ *Het realiseren van doelen en ambities vergt samenwerking tussen alle partijen.*

Vervolgstappen – transitie duurzamere landbouw

Wat houdt dat in?

Het zetten van stappen met als doel een zoveel mogelijk gesloten keten met zo min mogelijk reststoffen.

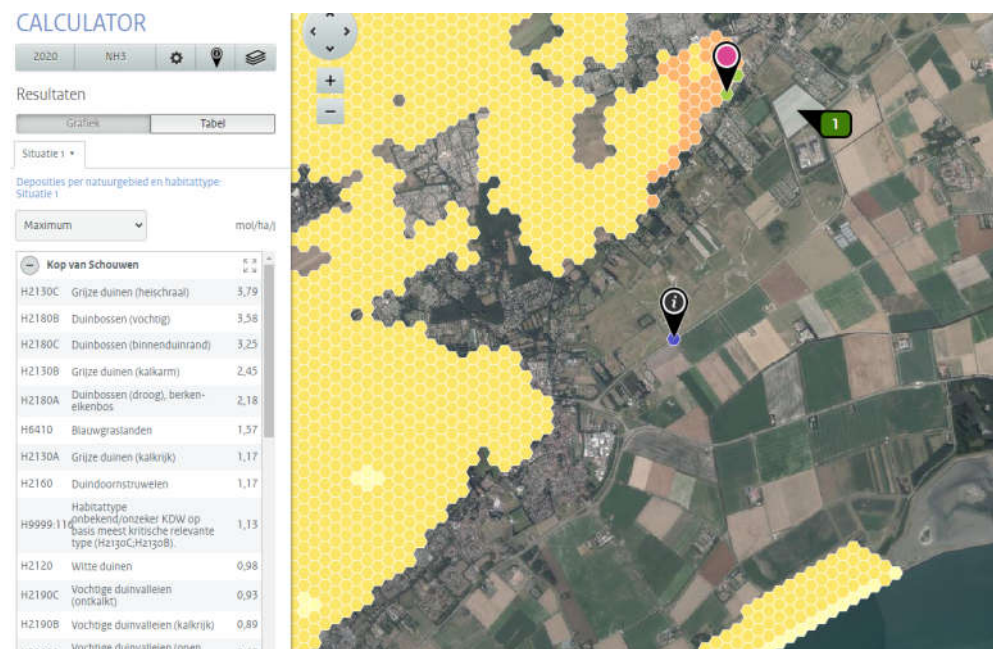
Wat is hier voor nodig?

- ✓ *In eerste instantie; initiatief!*
- ✓ *Ondersteuning/coaching bij het omschakelen naar een duurzame landbouw?*
- ✓ *Inzicht in verdienmodellen?*
- ✓ *Inzicht in kwalitatieve prestatie indicatoren (KPI's)? Stikstofbalans is één van de indicatoren.*
- *Het is de verwachting dat dit najaar een eerste pilot gaat lopen met KPI's in de landbouwsector. De zuivelindustrie heeft met behulp van KPI's al flink wat stappen gezet in een duurzame zuivelindustrie. Het gaat hier om sturen op doelen en belonen van duurzame stappen. (bijvoorbeeld inzaai vanggewas, niet kerende grondbewerking en een ruimer bouwplan)*

Aerius scenario berekeningen – Scenario 1 *indicatief*

Parameter Gewas - perceel 12 ha

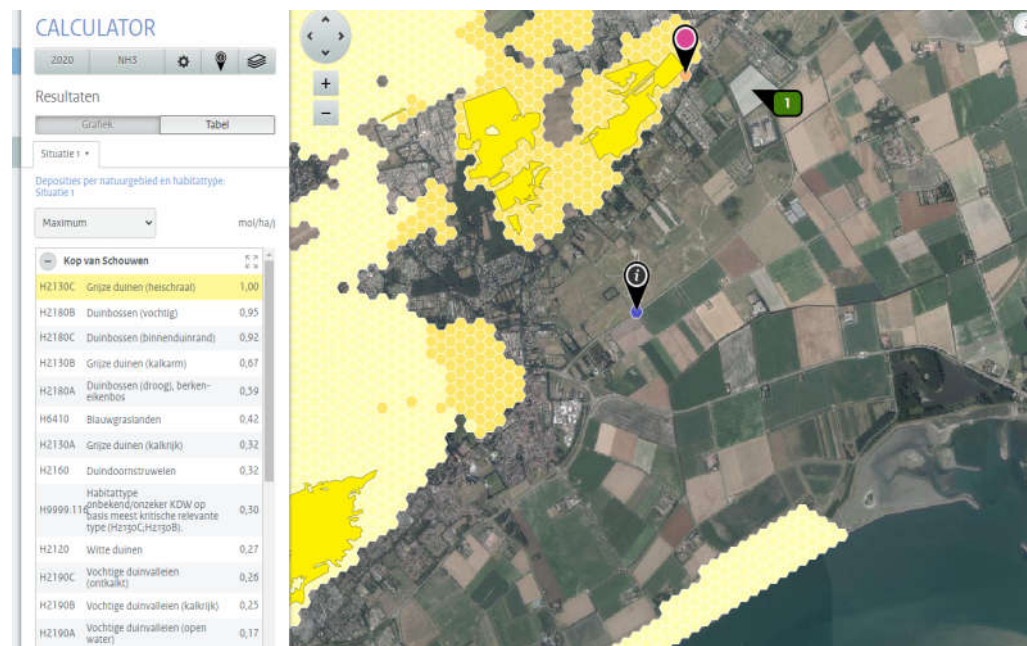
Berekening 1: gewas: (consumptie)aardappelen; gem. 250 kg N ha/jr.
bemesting middels drijfmest (aanvulling met kunstmest, vervluchtiging 30%)

Resultaat

- emissie NH3 van 900 kg/jr NH3 ($12 \times 250 = 3000 \text{ kg N} \times 0,3$)
- depositie op grijs duin (overbelast) 3,79 mol/ha/jr.

Berekening 2: gewas: Sorghum (vlinderbloemige); gem 70 kg N ha/jr.
bemesting middels drijfmest (aanvulling met kunstmest vervluchtiging 30%)

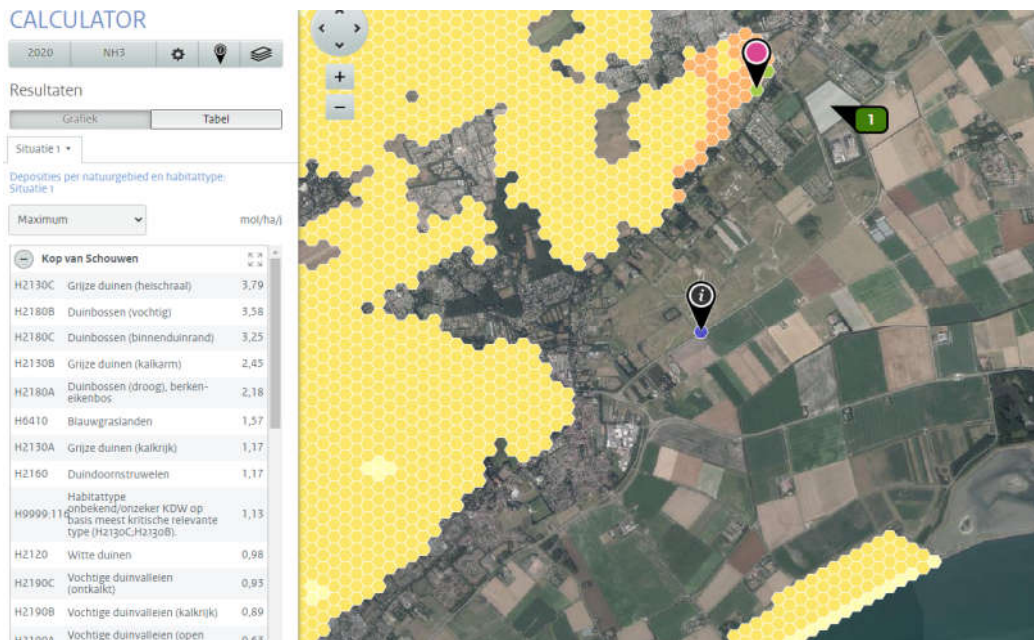
Resultaat

- emissie NH3 van 252 kg/jr NH3 ($12 \times 70 = 840 \text{ kg N} \times 0,3$)
- depositie op grijs duin (overbelast) 1,00 mol/ha/jr.

Aerius scenario berekeningen – Scenario 2 *indicatief*

Parameter Bemesting - perceel 12 ha

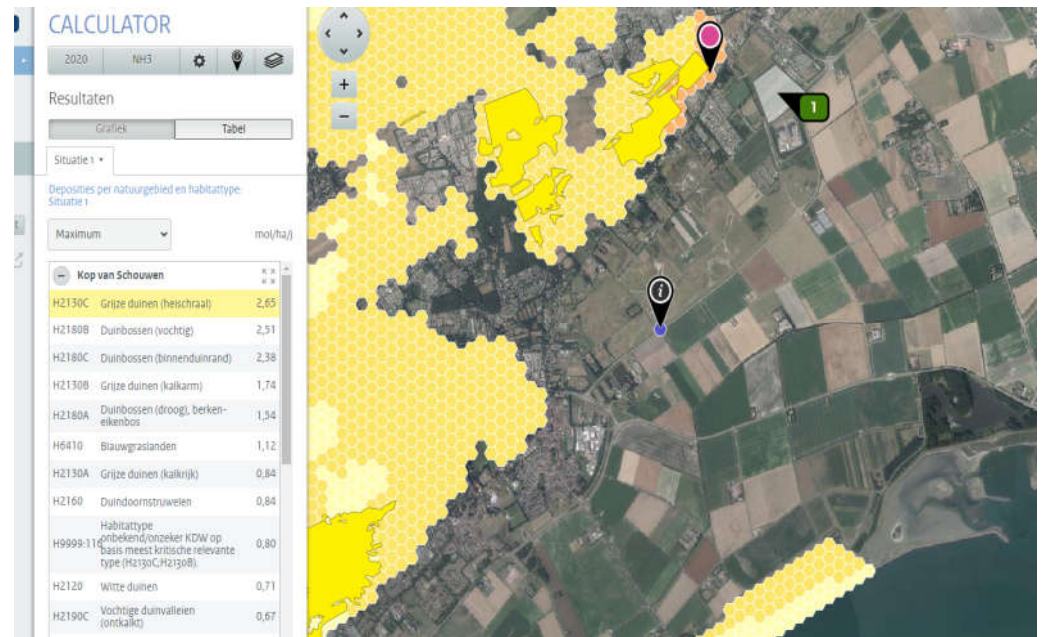
**Berekening 1: gewas: (consumptie)aardappelen; gem. 250 kg N ha/jr.
bemesting middels drijfmest (gebruik sleufkouter vervluchting 30%)**

Resultaat

- emissie NH3 van 900 kg/jr NH3 ($12 \times 250 = 3000 \text{ kg N} \times 0,3$)
- depositie op grijs duin (overbelast) 3,79 mol/ha/jr.

**Berekening 2: gewas (consumptie)aardappelen; gem 250 kg N ha/jr.
bemesting middels vaste mest (onderwerken, vervluchting 22%)**

Resultaat

- emissie NH3 van 660 kg/jr NH3 ($12 \times 250 = 3000 \text{ kg N} \times 0,22$)
- depositie op grijs duin (overbelast) 2,65 mol/ha/jr.

Interessante links

Kenniscentrum Wageningen Universiteit

- Natuur inclusieve landbouw WUR - <https://v3.jamdots.nl/view/30079/Natuur-Inclusieve-Landbouw>
- Strokenteelt WUR - <https://www.wur.nl/nl/project/Strokenteelt.htm>
- Kringloop landbouw - <https://www.wur.nl/nl/show-longread/Kringlooplandbouw-een-nieuw-perspectief-voor-de-Nederlandse-landbouw.htm>

Provincie Zeeland

- <https://www.zeeland.nl/natuur-en-landschap>
- [Ambitie uitvoeringsprogramma landelijke gebied](#)
- <https://www.zeeland.nl/actueel/zeeuwse-grond-voedingsbodem-voor-klimaat>
- <https://www.zeeland.nl/kaarten-en-cijfers/kaarten>

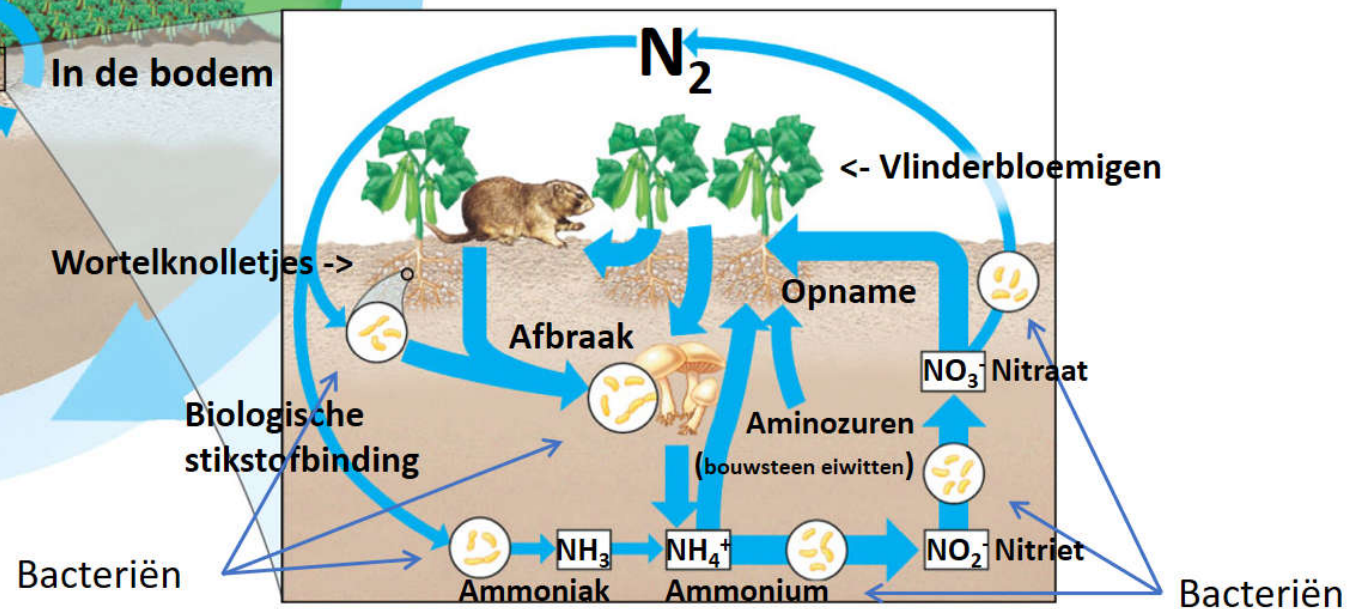
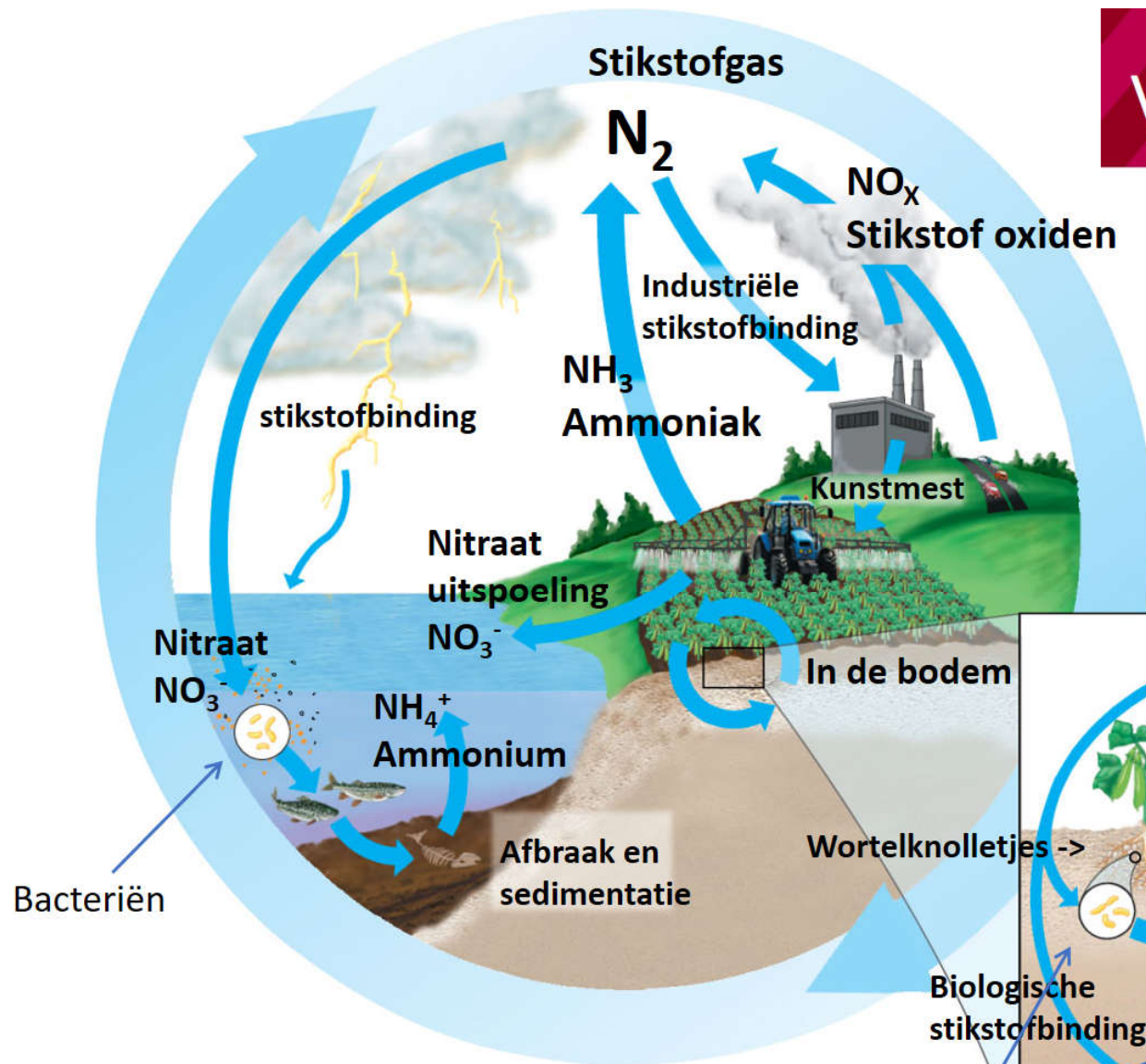
Metten en Monitoring

- <https://www.rivm.nl/stikstof/meten>
- <https://www.bij12.nl/onderwerpen/stikstof-en-natura2000/monitoring/>

Verschillende stikstofvormen

ZEELAND
LAND IN ZEE

Provincie
Zeeland

A stylized graphic of the Zeeland province coastline. The land area is a solid brown color, while the sea area is filled with concentric, curved stripes in various shades of blue and dark blue. The coastline is outlined in white.

VOLG ONS OP

Twitter

@provzeeland

Instagram

@provinciezeeland

Facebook

provinciezeeland

LinkedIn

provinciezeeland

www.zeeland.nl

Doorkijk stikstof en GGA

Programmering strategische aanpak stikstof

- Middellange termijn (2020-2030) De gebiedsgerichte aanpak zal meerdere jaren vergen en bijdragen aan meerdere doelen:
 - Het verlagen van de stikstofdepositie om ontwikkelruimte te creëren
 - Het bereiken van een significante daling van de stikstofdepositie, om de kwaliteit van stikstofgevoelige N2000-gebieden te versterken
 - Verbinden aan integrale gebiedsontwikkeling / versterken of bevorderen transitie verduurzaming
- Lange termijn (2020-2050): realiseren van een goede ecologische toestand van onze natuur, toewerken naar een goede staat van instandhouding van de N2000 gebieden in 2050.

Kamerbrief 24 april 'het kabinet streeft ernaar in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in N2000 gebieden de stikstofdepositie onder de KDW te brengen'

Weergave structurele aanpak Kamerbrief 24 april

Introductie structurele aanpak stikstof

Structurele aanpak stikstof: schematische weergave

Afstemming opgave stikstof, natuur en gebiedsontwikkeling

Opgave Stikstof

- reductie stikstofdepositie
- natuurbehoud en natuurherstel
- vergroten areaal natuur inclusieve inrichting

Opgaven Landelijk gebied

- N2000 (bescherming en herstel)
 - NNZ (afronding en eventueel uitbreiding)
 - Bosvisie (opgave extra ha bos)
 - Verduurzaming landbouw
 - Soortenbeleid en biodiversiteit
 - Klimaatadaptatie
 - Deltaplan zoet water (beschikbaarheid)
-

Opgaven i.r.t. landbouw, biodiversiteit en milieucondities (bodem en water)

Ambitiedocument : "Samenwerken aan het Zeeuwse Platteland"

2021

Natuurpact1 +
Programma Natuur
2021-2030 (opgave N)

Zeeuwse
bosvisie

Klimaat
en LG

(Volhoudbare)
landbouw

Landschap/
natuurinclusief

Soortenbeleid

Water/
Bodem

2030

Integrale uitvoeringsagenda van het Landelijk Gebied Zeeland

Omgevingsvisie/
- verordening

Provinciale Zeeuwse opgaven
/uitvoeringsprogramma's

Waterprogramma's
(KRW, deltaplan zoet
water, etc.).

Ruimtelijke kwaliteit

Klimaat

Energie (RES)

Klimaatadaptatie
(KaSZ)

Mobiliteit
(infrastructuur)

Regionale economie,
o.a. Landbouw en
recreatie en beleving

Prov. opgave N

Rijksprogramma's en opgaven

Omgevingsagenda
grote wateren.

IBP- ZWD

Nat.prog. Landelijk
Gebied
koplopergebieden

KRW., ROR/
ZW Delta

Regio deals 1^e en 2^e
tranche

Landelijke aanpak N
/natuur2000

Landelijke
bossenstrategie

Natuurinclusieve
samenleving/kringloop
landbouw

Proces GGA 2020-2022 – Korte termijn

2020

2021

2022

Verkenning

Gebiedsagenda

Verkenning 2020 – Eind 2021

- Stikstof analyses
- Natuurdoelanalyses
- Meerdere scenario's berekenen
 - Wat is er nu?
 - Opkoop & ruilen
 - Verleasen en salderen
 - Verduurzaming
- Gebiedsprocessen

Gebiedsagenda per gebied Eind 2021- 2022

- Visie en Doelen
- Integraal pakket; doelen en maatregelen per gebied
 - Kop van Schouwen
 - Manteling van Walcheren
 - Zwin & Kievitte polder
 - Yerseke en Kapelse Moer
 - Grevelingen,...
- Sector pakket; doelen en maatregelen per sector
 - Sloegebied & Kanaalzone
 - Buitenlandproblematiek Vlaanderen

GGA Stappen dit najaar

Algemeen

- Uitvoeren van de stikstofanalyses i.s.m. IPS/RIVM/PBL/kwartiermakers
 - Natuurdoelanalyses Manteling, Kop van Schouwen en Zwin
 - Vertaling doelstelling 50% → formulering provinciale opgaven
 - Opkoopregeling (publicatie medio deze week)
 - Vergunningverlening (in- en extern salderen, opstellen Regionaal stikstof registratie systeem (RSRS))
 - Nieuwe release Aerius (medio okt)
 - Onderzoek WUR naar Agroforestry en globale verkenning effect stikstofreductie
 - Verkenning beloningssystematiek verduurzaming landbouw, eventueel bedrijfcoaches
 - Onderzoek effect scheepvaart (binnenvaart)
 - Uitbreiding meetnetwerk, toepassing satellietmetingen
-

Kop van Schouwen

Kop van Schouwen stand van zaken en vooruitblik

- juli 2020 landbouwtafel met akkerbouwers/veehouders/ZLTO en Zeeuws landschap over kansen in directe omgeving KvS;
- vergunningverlening mede door snelheidsverlaging weer een aantal verleend;
- in- en extern salderen (veehouderijen)
- stikstofanalyses en natuurdoelanalyse KvS;
- najaar 2020 kansen verkennen voor NNZ/combinatie van functies (Duinzoomgebied);
- mogelijk proefproject Kadaster analyse Schouwen.

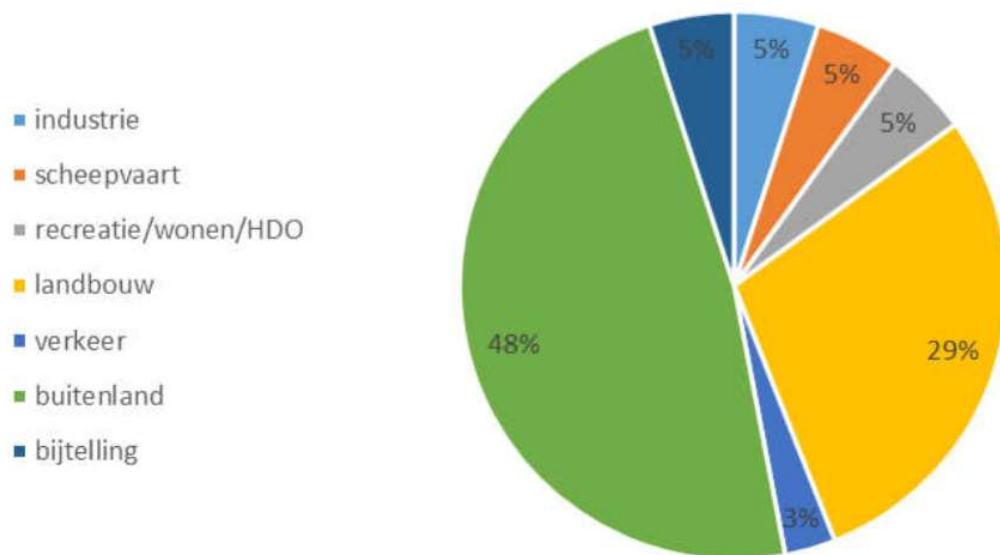
2021

- keukentafelgesprekken starten met belangstellende boeren: ontwikkeling beloningssysteem landbouw;
- kansen aandachtsgebied Rampweg medio 2021 (na gereedkomen gebiedsvisie);
- kansen verzamelen in eerste concept Gebiedsagenda medio 2021;

? Nog andere kansen/opgaven ?

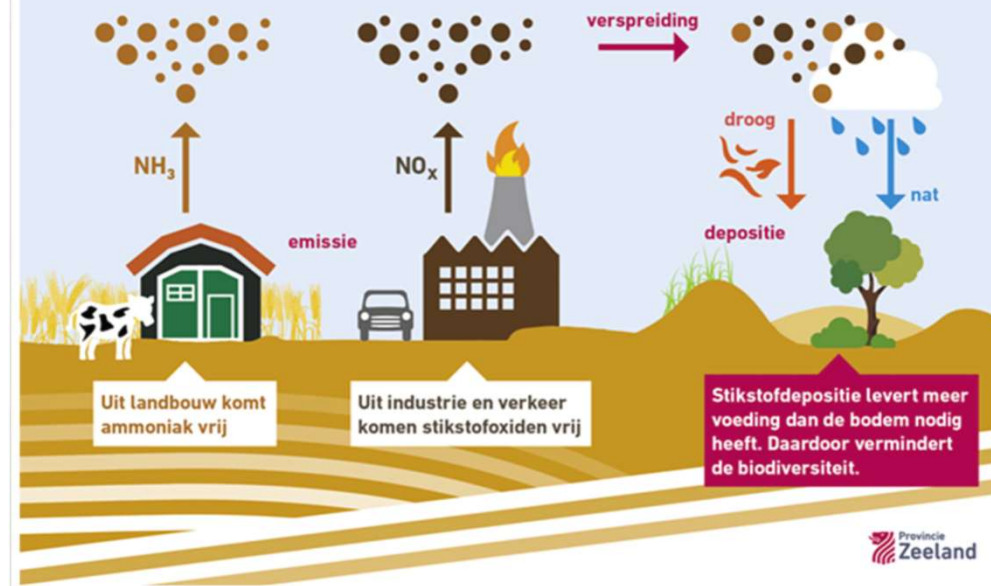
Depositieverdeling duingebied Kop van Schouwen

Kop van Schouwen

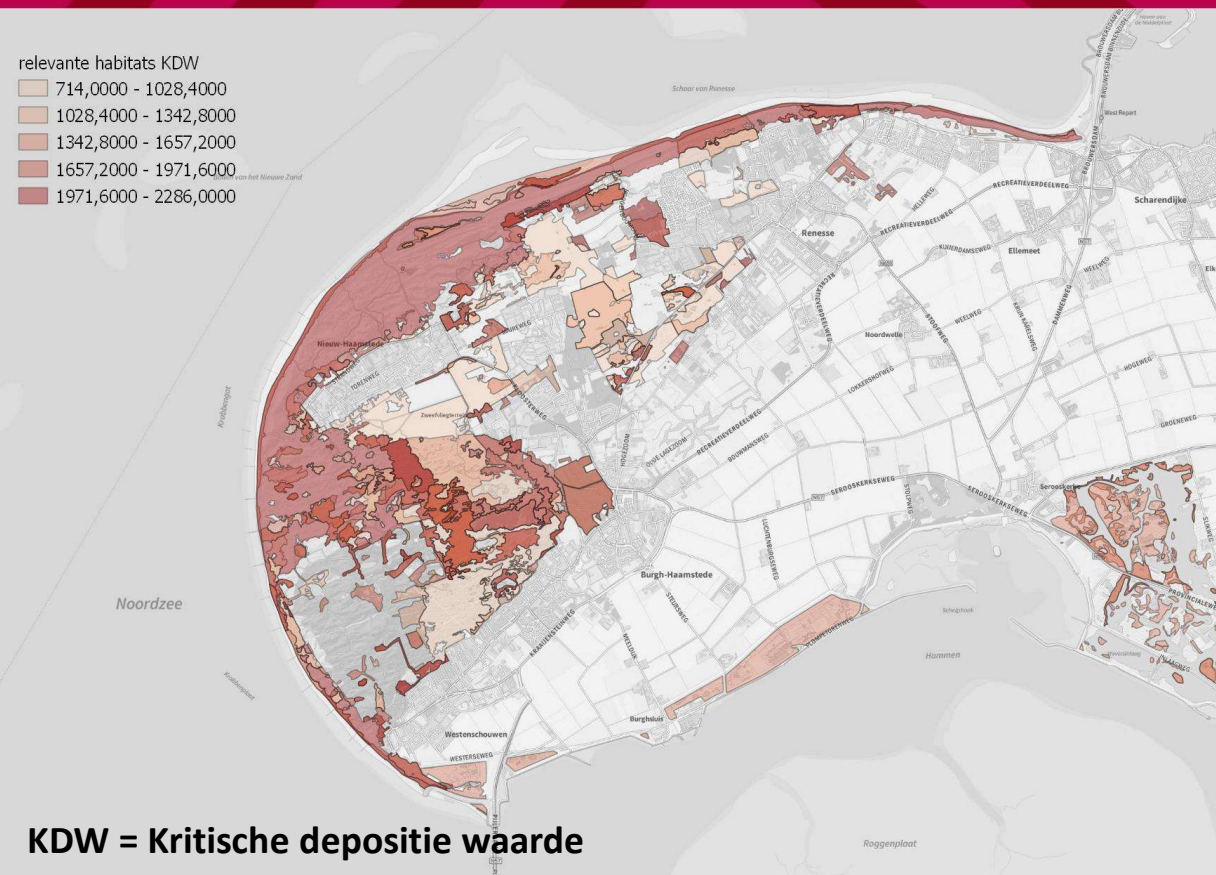

Bron: Aeries M18

Infographic stikstof

Natura 2000 gebieden - KDW

Aandachtspunten

Huidige depositie is veel hoger dan de KDW van enkele stikstofgevoelige leefgebieden

Landelijk en regionaal vindt er onderzoek plaats naar huidige staat van de natuur en bepalende factoren (natuurdoel analyses).

Focus ligt eerst op de meest overbelaste duingebieden Kop van Schouwen, Manteling van Walcheren en 't Zwin Kievittepolder.

We beogen dat twee sporen op middellange termijn naar elkaar toe bewegen:

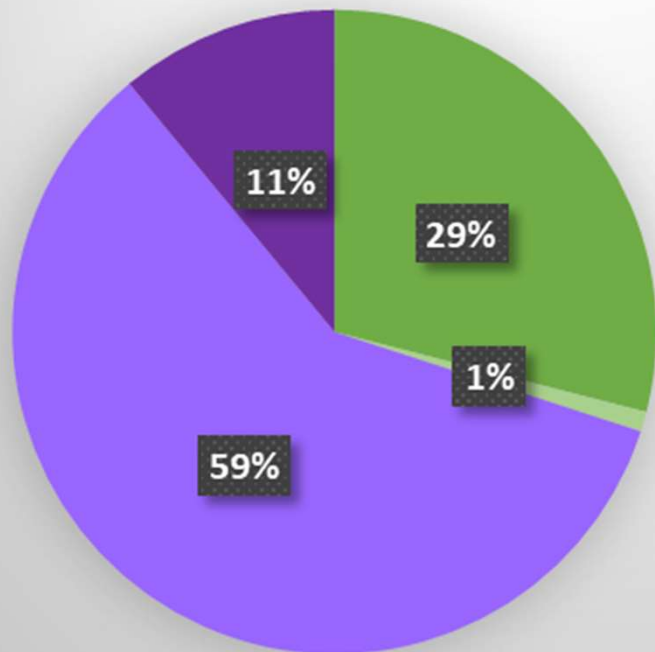
- Lange termijn: Analyse van natuurdoelen – gericht op robuuste natuur (niet alleen op stikstof)
- Korte termijn: (Bron)maatregelen - gebaseerd op haalbaar KDW Stikstof

Op dit moment wordt de Kritische Depositie Waarde (KDW) van een habitattype gebruikt als norm wat in stikstofreductie behaald moet worden.

Huidige overbelasting (afstand tot KDW)

Kop van Schouwen

Bron Aeries M20 release 15 oktober

- geen overbelasting
- naderende overbelasting
- matige overbelasting
- sterke overbelasting

> 70 mol onder KDW

< 70 mol onder KDW

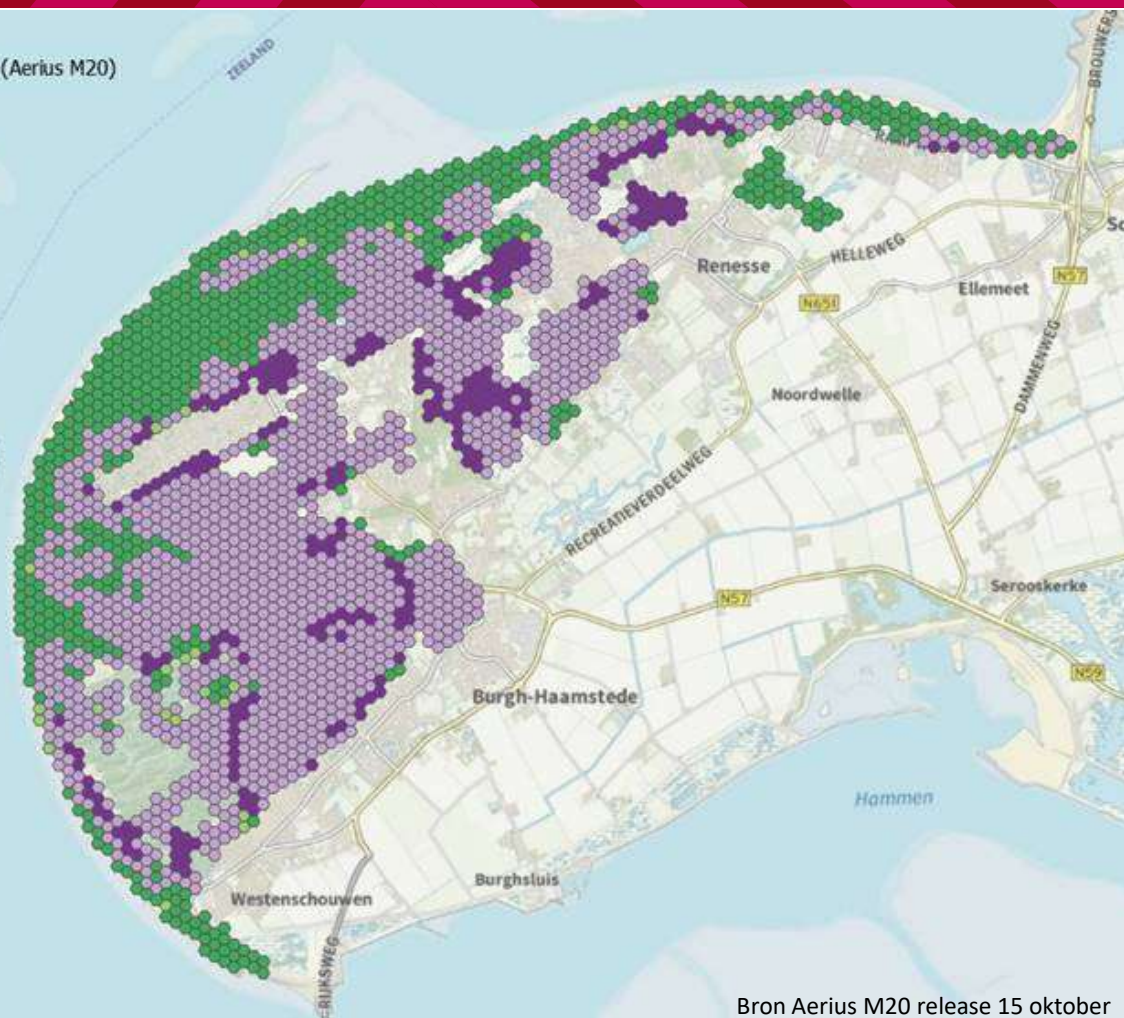
> KDW

> 2x KDW

Stikstofoverbelasting in N2000 gebied Kop van Schouwen

stikstofgevoelige gebieden (Aerius M20)

- zwaar overbelast
- matig overbelast
- naderend overbelast
- niet overbelast

Bron Aerius M20 release 15 oktober

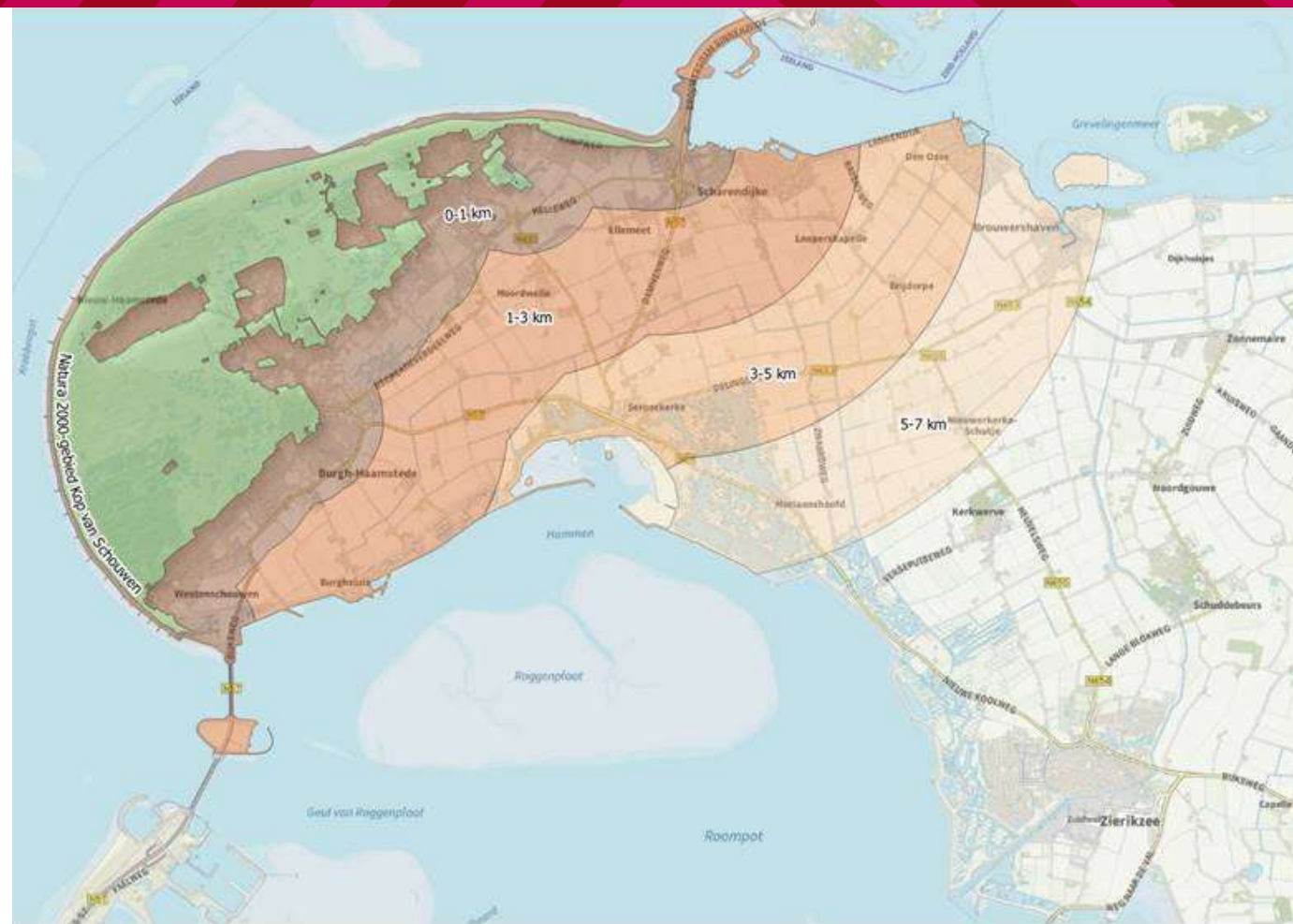
NH₃ depositie op 1 km afstand van de bron:

- 100 maal kleiner dan bij de bron zelf
- Op 1 km is er ca 20 % van de totale emissie neergedaald op de bodem (op 20 km -> 60% v.d. totale emissie)

NO_x depositie

- bevindt zich in hogere luchtlagen van de atmosfeer
- Reikt verder en is vaak afkomstig van grensoverschrijdende emissiebronnen

Stikstofgevoelige N2000 gebied - de Kop van Schouwen

Provincie is op zoek naar kansen in N-reductie voor ammoniak depositie

- vermindering in NH_3 emissie en depositie (bronmaatregelen)
- bevordering verduurzaming landbouw (transitie naar duurzame volhoudbare landbouw)

**Binnen 3 km mogelijkheden voor Akkerbouw
Binnen 7 km mogelijkheden voor veehouderij
Binnen de provinciegrenzen voor piekbelasters**

Kansen voor NO_x depositie

- Binnen de provinciegrenzen (verkeer, havengebieden, piekbelasters)
- Buiten de provincie grenzen (Vlaanderen, Scheep- en Binnenvaart) i.s.m. het rijk.

Proces GGA - Opgave N / Programma natuur

GT KvS

Status verkenning

- alle partijen (opgave N)
- Landbouw (opgave N)

GT MvW

Status verkenning

- Denktank recreatie, kringloop landbouw, landeigenaren (opgave N/programma natuur)
- alle partijen (opgave N; nog niet gestart)

GT North Sea Port Status verkenning

- (opgave N)

GT Vlaanderen

Status verkenning

- (opgave N)

Reductie stikstofdepositie op N2000 gebieden

Structurele aanpak stikstof

Kamerbrief 24/4
Brongerichte maatregelen
Sectorgerichte maatregelen

Gebiedstafels (GT) + Stikstofanalyses gebiedsgericht
-keukentafel gesprekken
- per stikstofgevoelige N2000 gebied
-Per sector

Opgave Stikstof

spoor 1 structurele aanpak

Verbetering Natuur

Uitvoeringsprogramma natuur

Kamerbrief 24/4

Spoor 1 (o.a. Werving & ontwikkeling gebieden, herstelmaatregelen, natuurdoelanalyses)

1a –Optimalisering NNN/N2000
1b – Verbeteren kwaliteit buiten NNN/N2000

Programma Natuur spoor 2 en 3 structurele aanpak stikstof

Meer natuurinclusief Areaal

Agenda natuurinclusief

Ruimtelijk verkenning

Spoor 2
Natuur inclusieve samenleving

GGA....

Verslag Gebiedsoverleg GGA Kop van Schouwen 3 november 2020

Tijd: 09:30 tot - 11:15

Locatie: Online via Go To Meeting videocall

Aanwezig: [REDACTED] (gemeente Schouwen-Duiveland), R [REDACTED] (ZMF), [REDACTED] (HISWA/RECRON) en [REDACTED] (ZLTO), [REDACTED] (Agrarisch Schouwen Duiveland), [REDACTED] en [REDACTED] (Provincie Zeeland)

Afwezig: [REDACTED] (ZAJK), [REDACTED] (NM), [REDACTED] (HISWA/RECRON), [REDACTED] (Waterschap Scheldestromen), [REDACTED] (gemeente SD)

Doel overleg:

Bijpraten over stand van zaken betreffende:

- Structurele aanpak Stikstof (Het Rijk) / Strategische aanpak Stikstof (Provincie Zeeland)
- GGA Kop van Schouwen en verkennen of de komende stappen zoals die nu voorzien zijn de juiste zijn.

1. Mededelingen

- TBO 'Het Zeeuwse Landschap' ([REDACTED]) heeft zich afgemeld als lid van de gebiedstafel GGA Kop van Schouwen. HZL heeft geen terreinen in de Kop van Schouwen en sluit liever op termijn aan bij de gebiedstafel GGA Manteling van Walcheren.
- [REDACTED] (HISWA/RECRON) heeft een andere baan en wordt tijdelijk opgevolgd door [REDACTED]. Naar verwachting zal in januari de definitieve opvolger van [REDACTED] bekend zijn.
- [REDACTED] vraagt aan de gemeente; Staan er nog vergunningen/projecten "on hold"? Ja, nog niet alle projecten hebben doorgang gekregen. Het betreft alleen geen infrastructurele of woningbouw projecten. Actie: [REDACTED] neemt nog contact op met [REDACTED] om te checken welke initiatieven dit betreft. **Deze actie is inmiddels uitgevoerd.**

2. Verslag 20 februari 2020

Met het verslag zijn de volgende stukken meegestuurd

- Gebiedsanalyse Kop van Schouwen
- PPT sheets Zeeland GGA svz 20 februari
- Mesttabel dieren
- 2009 WUR Rapportage afvangeffecten van bomen

Openstaande vragen in het verslag betreffende :

- Stikstof emissies ganzen – Overzicht Mesttabel is meegestuurd maar een meer gedetailleerder terugkoppeling volgt - Actie [REDACTED]
- Stikstof emissies rioolwater zuivering installatie (RWZI) – Actie [REDACTED]
- Effect berekeningen klaver etc. andere gewassen inzichtelijk maken indien mogelijk en dit laten terugkomen in de landbouwtafel - Actie [REDACTED]
- Voorstel is om specifiek onderhouds- en beheervragen mee te nemen richting [REDACTED] en hierover indien gewenst apart met de betrokkenen te praten, wellicht in de externe

3. Toelichting stand van zaken landelijk en provincie

Stand van Zaken bronmaatregelen en de uitvragen in onderzoeken zijn aan de hand van de presentatie besproken. Toelichting op provinciale organisatie betreffende andere opgaven en lopende programma's en de mee koppel kansen van Opgave N.

Vragen en opmerkingen n.a.v. de presentatie

- Gemeente SD- Gebiedsvisie/gebiedsontwikkeling SD klaar in begin 2021. Gebiedsagenda volgt medio 2021
- Recron: er ligt een amendement op de kustvisie betreffende cofinanciering van de ondernemers binnen aandachtsgebieden van de Kustvisie, hoe staat het hier mee?: [REDACTED] geeft aan dat de begrotingsbehandelingen in november plaatsvinden daarna zal er meer duidelijkheid komen.
- Vraag - Wens voor bredere communicatie over het stikstofdossier en informatie te delen
 - o Gemeenten SD, [REDACTED] behoefte meer mensen/ondernemers mee te nemen en te informeren betreffende GGA KvS (afstemming met dorpsvisies en verkeersstromen, etc.)
 - o ZLTO, [REDACTED] wens voor bredere communicatie voor ondernemers in de agrarische sector. Bijvoorbeeld door nieuwsbrieven of bijeenkomsten.
 - o PZ [REDACTED] geeft aan dat brede communicatie zeker een aandachtspunt is, er verschijnt binnenkort weer een nieuwe nieuwsbrief een groeidocument te willen maken met contouren communicatie in het gebied en kansen & mogelijkheden voor N (eind november?) eventueel i.s.m. de Gemeente SD

4. Kop van Schouwen

Stikstofdepositie KvS: Maatgevende sectoren en de mate van overbelasting zijn met de ondersteuning van plaatjes besproken. De verkenning van de provincie in kansen voor stikstofreductie zijn toegelicht. De zoekgebieden voor reductie Ammoniak en stikstofoxiden depositie zijn getoond, zie hiervoor de bijgevoegde presentatie.

Gestelde vragen:

-Natuur inclusieve ruimtelijke verkenning die landelijk plaatsvindt. [REDACTED] worden de gemeenten hierin ook betrokken? Dit zal op termijn uiteraard wel gebeuren. Nu is dit nog een vrij abstracte verkenning die input moet geven aan het nieuwe beleid van het nieuwe kabinet na de verkiezingen.

[REDACTED] geeft aan dat we zeker de 'kleine' stappen die we kunnen zetten niet moeten vergeten dus in de natuurgebieden en landelijk gebied maar dat er daarnaast ook aandacht moet zijn voor ruimtelijke inrichting van dorpen en steden en de vergroeningsmogelijkheden daar (bv groen daken etc.).

- Keukentafelgesprekken landbouwers: wat houdt dat in en met wie? *Dit zijn gesprekken in een klein gezelschap met specifieke ondernemers de kansen en mogelijkheden in stikstofreductie bespreken. Zorgen voor een goede afstemming met de welwillendheid en behoefte van de ondernemer. De betrokkenen zijn direct gerelateerd aan de plaatselijke belasting in het N2000 gebied kop van Schouwen dus bevinden zich vaak in de directe omgeving van de Kop of hebben een grotere uitstoot die verder reikt.*

5. Vooruitblik en eventuele input

█ geeft aan een groeidocument te willen opstellen waarin we de zaken die reeds benoemd zijn en de kansen die we hebben verkend opnemen. Hierin kunnen we ook aandacht schenken aan de communicatie met de diverse doelgroepen in het gebied. We zullen hiervoor een concept document gaan opstellen dat we voor eind van het jaar met de leden van Gebiedstafel delen en dan verder samen kunnen uitbouwen. De gemeente zullen we bij de opstelling betrekken voor inbouwen gemeentelijke plannen/visies. Actie █

6. Rondvraag en nog eventuele meegevers:

█ brengt een onderzoeksvoorstel van TU delft in *“Hoopvol, mooie pilot ,misschien in samenwerking en financiële ondersteuning door provincie. “*

<https://www.tudelft.nl/2020/valorisatie/tu-delft-start-up-mezt-gaat-stikstofproblematiek-te-lijf/>

we zullen dit bekijken en zien of het toepasbaar is.

Meesturen met het verslag

- Presentatie GGA Kvs 3-11-2020

Komen we nog op terug, openstaande vragen uit vorig verslag 9-2-2020 zie hierboven. Mogelijk is niet alles even snel uit te zoeken maar wanneer er wat meer bekend is over een aantal zaken volgt hier een mail over.

Samenvatting overleg GGA Kop van Schouwen d.d. dinsdag 21 december 2021

Online via MS teams

Aanwezig:

ZMf:

ZLTO:

Agrarisch Schouwen-Duiveland:

Staatsbosbeheer:

Provincie Zeeland:

Ter toelichting aanwezig:

Afwezig:

Gemeente Schouwen-Duiveland

Waterschap Scheldestromen:

Natuurmonumenten:

Recron

ZAJK:

	Agendapunt
1	Welkom en kort voorstelrondje [redacted] heet iedereen welkom. Doel van dit overleg is het delen van de gebiedsanalyse van het Kadaster. [redacted] van het Kadaster schuift aan bij dit overleg om de analyse toe te lichten.
2	Kadasteranalyse Schouwen-Duiveland Het Kadaster heeft in opdracht van Provincie Zeeland de mogelijkheden om stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden te verminderen onderzocht. De analyse brengt de stikstofemissie en stikstofdepositie in de Kop van Schouwen, de gronddruk en een prognose van vrijkomende landbouwgrond in beeld. [redacted] licht aan de hand van een powerpoint presentatie de onderdelen en de uitkomsten van de analyse toe. <i>Vragen en opmerkingen n.a.v. de analyse:</i> [redacted] vult aan, dat Provincie Zeeland de analyse gebruikt voor de provinciale Nota Grondgebruik. Daarbij wordt ook gekeken naar langjarige pacht om boeren te faciliteren duurzamer te boeren. ZLTO en ZMf zetten vraagtekens bij de cijfers over bemesting en de uitkomst dat tarwe niet winstgevend verbouwd kan worden. Hoe zijn de cijfers als je biologische mest gebruikt? [redacted] vraagt of de constatering dat 29% van de stikstofdepositie van landbouw nog klopt. [redacted] meldt dat op basis van de huidige Aeries release dit 14% is. [redacted] ziet een overvraging van grond rond Zierikzee en vraagt of er een plan is voor ruilverkaveling ten gunste van grond voor de Westhoek. [redacted] geeft aan dat er in de Westhoek wel gezocht wordt naar ruimte voor natuurinclusieve landbouw. Daarnaast hebben ondernemers de wens om verspreide percelen te gebruiken vanwege invloed van het klimaat op teelten. [redacted] wijst er op dat grondgebonden landbouw een vaag begrip is en lastig is te berekenen. Grond biedt weinig rendement voor ondernemers en de grondmarkt verandert. Er is alleen rendement te behalen door te intensiveren. [redacted] wijst op de mogelijkheid van extensiveren door andere teelten zoals strokenteelt. [redacted] zet vraagtekens bij de effecten van schaalvergroting en intensivering voor stikstofvermindering. [redacted] stelt voor geld voor de stikstofaanpak te claimen voor zoetwater in sloten als dat effect heeft op de stikstofreductie. [redacted] vraagt of impact stikstofdepositie uit Vlaanderen ook meegenomen is in de analyse. [redacted] en [redacted] melden dat Provincie Zeeland ambtelijk overleg voert met Vlaanderen over de impact van stikstofdepositie uit Vlaanderen en met het ministerie van LNV over de grensoverschrijdende aanpak. In België kijkt men ook naar stikstofbeleid en naar de doorberekening van de effecten hiervan.

	<p>_____ vraagt of opmerkingen nog kunnen meegenomen in de analyse van het kadaster.</p> <p>_____ meldt dat het rapport is afgerond en input is voor de vervolgstappen. Opmerkingen kunnen wel bij de vervolgstappen meegenomen worden.</p> <p>_____ zoekt naar effecten voor de habitattypes.</p> <p>_____ meldt dat daarvoor meer studie nodig is.</p> <p>_____ bedankt _____ voor zijn toelichting. De analyse wordt na afloop rondgemaild evenals het WUR rapport agroforestry waarnaar in de analyse wordt verwezen.</p>	
4	<p>Conceptverslag Gebiedstafel Kop van Schouwen 7 juni 2021</p> <p>Geen opmerkingen, meeste acties zijn uitgevoerd, andere acties worden in 2022 opgepakt.</p>	
5	<p>Actualiteiten</p> <p>POP3: Op 1 oktober 2021 is een POP3 subsidieaanvraag ingediend voor een gebiedsgerichte samenwerking rond Natura2000 gebied De Manteling van Walcheren.</p> <p><i>Eerste reacties Regeerakkoord en landelijke ontwikkelingen</i></p> <p>_____ pleit ervoor dat we als provincie gezamenlijk werken aan het beeld dat we als Zeeland weinig kunnen doen aan de reductie van stikstofdepositie. Hij wijst op het belang van een betere framing.</p> <p>_____ vraagt naar de landelijke zonering (A,B,C, D). _____ vult aan, dat er kaartjes gepubliceerd zijn die zones verdelen op basis van de grondsoort. De grondsoort is bepalend voor welke soort landbouw er kan.</p> <p>_____ licht toe dat hierover nog geen besluit is genomen en dat er veel discussie over gevoerd wordt.</p> <p>_____ maakt zich zorgen over de haalbaarheid, nu de doelen voor stikstofreductie naar voren zijn gehaald (2030).</p> <p>_____ beaamt dat hier een grote uitdaging ligt en dat er veel gebeuren moet in het landelijk gebied. Er zijn nog veel vragen hierover. In maart 2022 wordt er meer duidelijkheid verwacht over de gebiedsdoelen en over wat er mogelijk is.</p> <p>_____ spreekt zijn zorg uit over dat er, ondanks de beschikbaar gestelde 25 miljoen, weinig geld beschikbaar is voor bedrijven. Landbouw heeft al veel gedaan op het gebied van stikstofreductie.</p> <p>_____ wijst op het belang te kijken naar reductiemogelijkheden bij de recreatiesector – denk aan alle recreatieverblijven van het gas af te halen. _____</p> <p>_____ meldt dat _____ de mogelijkheden voor recreatie bekijkt. _____ vult aan, dat bij recreatie ook verkeer van invloed is. Er is nu weinig inzicht in de verhouding met andere sectoren zoals de landbouw en maneges e.d. Opgave is dit te verkennen en te kijken naar mogelijke maatregelen per sector. Dit kan zodra we de gebiedsdoelen in beeld hebben.</p> <p>_____ meldt, dat bij de Gebiedsgerichte Aanpak Biesbosch gerekend wordt met het Wing model als source receptor. Hierdoor kun je breder kijken naar de effecten voor Natura2000gebieden.</p> <p>_____ zal een voorbeeld hiervan mailen. Actie _____</p> <p>_____ bedankt voor de inbreng en aanwezigheid en sluit de bijeenkomst. Ze hoopt dat bij een volgende bijeenkomst ook de andere overheden, de natuursector en de recreatiesector weer aanschuiven.</p>	
Acties en afspraken		
A	Mailen voorbeeld Wingmodel (source receptor) aan _____ t.b.v.verspreiding	_____
B	Inzichtelijk maken van effect berekeningen klaver en andere gewassen en voorleggen aan landbouwtafel	_____
C	Opstellen conceptdocument, dit concept delen met de leden van Gebiedstafel delen samen verder uitbouwen. Gemeentelijke plannen/visies hierbij betrekken	_____
D	Inventariseren interessante thema's. Oogst tot nu toe: Reductiemogelijkheden recreatiesector Reductiemogelijkheden vervoer recreatie Effecten stikstofreductie voor habitattypes Onderzoeken effecten zoetwatersloten voor stikstofreductie	Allen
E	Afspraak maken over Omgevingsplan SD: Gemeente en PZ	_____
F	Bekijken teeltmethode en beweiding (bepalend voor stikstofdepositie) en bespreken bij landbouwtafel	_____

Gebiedstafel Gebiedsgerichte aanpak Kop van Schouwen

7 juni 2021

14:00-16:00 (uiterlijk) Resort Land & Zee, Rampweg 28 Scharendijke

Deelnemerslijst

[redacted] Natuurmonumenten
[redacted] Staatsbosbeheer
[redacted] ZLTO
[redacted] ZLTO
[redacted] vz ZLTO afd. Walcheren
[redacted] Gemeente Schouwen Duiveland
[redacted] of [redacted] Gemeente Schouwen Duiveland
[redacted] ZMf
[redacted] Waterschap Scheldestromen
[redacted] Recron
[redacted] Recron
[redacted] Agrarisch Schouwen Duiveland
[redacted] vz ZAJK
[redacted] provincie Zeeland
[redacted] provincie Zeeland
[redacted] provincie Zeeland

Agenda

1. Welkom en agenda
2. Concept verslag van het overleg van 3 november j.l. (bijgevoegd)
3. Ontwikkelingen landelijk: Wet stikstofreductie en natuurverbetering (WSN) en gebiedsplannen, Versnellingsakkoord
4. Stikstof analyses proces en beelden 1^e fase (incl. buitenland en ammoniak van zee)
5. Meten is weten: uitbreiding meetnetwerk, satellietmetingen, meetsystemen stallen
6. Kadaster analyse Schouwen Duiveland kansen gebiedsgerichte aanpak
7. We lopen de thema's nog kort langs
 - Toerisme: o.a. aandachtsgebieden kustvisie s.v.z.
 - Landbouw & veeteelt :o.a. KPI traject biodiversiteitsmonitor, verkenning WUR agroforestry en stikstof
 - Natuur & Landschap
 - Ruimtelijke plannen, water en mobiliteit : o.a. Fieldlab Burg- en Westlandpolder
8. Rondje welke initiatieven lopen er verder, welke kansen (bv POP-3)
9. Afronding en vervolgspraken
Doorkijk proces komende tijd

Agenda Gebiedstafel Kop van Schouwen (online)

Datum: dinsdag 21 december 2021

Tijd: 13:30- 15:00 (uiterlijk)

Deelnemers:

[REDACTED] ZAJK
[REDACTED] Recron
[REDACTED] Provincie Zeeland
[REDACTED] Provincie Zeeland
[REDACTED] Provincie Zeeland
[REDACTED] Waterschap Scheldestromen
[REDACTED] Gemeente Schouwen Duiveland
[REDACTED] Provincie Zeeland
[REDACTED] Agrarisch Schouwen Duiveland
[REDACTED] ZLTO
[REDACTED] ZMf
[REDACTED] Staatsbosbeheer
[REDACTED] vz ZLTO afd. Walcheren
[REDACTED] Recron
[REDACTED] Gemeente Schouwen Duiveland

Ter toelichting aanwezig: [REDACTED] Kadaster

Agenda Gebiedstafel Kop van Schouwen (online)

dinsdag 21 december 13:30- 15:00 (uiterlijk)

1. Welkom en mededelingen
2. Kadaster analyse Schouwen Duiveland kansen gebiedsgerichte aanpak, toelichting door [REDACTED] van het Kadaster: Hoe zijn ze te werk gegaan? Wat is de uitkomst?
Vervolgens gaan we in gesprek over wat dit ons aan bouwstenen meegeeft voor een effectief grondbeleid in het gebied.
Na het overleg sturen we jullie de analyse toe.
3. Concept verslag van het overleg van 7 juni 2021 (bijgevoegd)
Actualiteiten
-eerste reactie regeerakkoord en landelijke ontwikkelingen
-actualiteiten bij leden gebiedstafel
4. Afronding en vervolgspraken

Analyse mogelijkheden gebiedsgerichte aanpak Schouwen-Duiveland

Kadaster Ruimte en Advies

Beeld cover: Kadaster, 2010

Auteurs

[Redacted]

Opdrachtgever

Provincie Zeeland

Status

Definitief, 23 juli 2021

Verspreiding

Extern

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Analyse	4
2.1	Stikstofemissie en -depositie in de Kop van Schouwen	4
2.2	Gronddruk	8
2.3	Prognose vrijkomende landbouwgrond	13
3.	Conclusies en aanbevelingen	15
3.1	Conclusies	15
3.2	Aanbevelingen	16
4.	Bijlage	17

1. Inleiding

Deze analyse verkent de mogelijke bijdrage van een gebiedsgerichte aanpak als oplossingsrichting voor de stikstofproblematiek. De uitkomsten ervan vormen een van de bouwstenen die bijdragen aan een effectief grondbeleid. Hierbij ligt de nadruk op de agrarische sector, aangezien dit de overheersende grondgebruiksfunctie is in het landelijk gebied van Schouwen Duiveland. De analyse is bedoeld als verkenning in hoeverre de stikstofdepositie vanuit de landbouwsector te verminderen is en welke gevolgen de opgave van stikstofreductie en andere reeds bekende publieke doelen op de agrarische sector hebben. De depositie van andere sectoren, bijvoorbeeld zeevaart of die vanuit het buitenland, is buiten beschouwing gelaten.

Schouwen-Duiveland is als proefgebied voor dit onderzoek geselecteerd omdat zich hier verschillende van de genoemde ontwikkelingen voordoen. Allereerst bevindt zich aan de westkant van Schouwen-Duiveland het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen, dat een aanzienlijke stikstofproblematiek kent. Dit wordt ten dele veroorzaakt door de agrarische activiteiten die het grootste deel van het proefgebied beslaan. Ook de autonome ontwikkelingen in de agrarische sector, zoals schaalvergroting, zullen consequenties hebben voor het ruimtegebruik. Daarnaast leiden ontwikkelingen op het gebied van hydrologie, infrastructuur, woningbouw en recreatie tot ruimteclaims die ruimtelijk een plaats moeten krijgen. Het gevolg hiervan is dat er in de toekomst verschillen in ruimtedruk in het gebied te verwachten zijn. Door dit inzichtelijk te maken, kan het bijdragen aan het formuleren van effectief (grond)beleid van de provincie Zeeland.

Het onderzoek bestaat uit een analyse van de ontwikkelingen en de daaruit resulterende gronddruk en is opgebouwd uit een verschillende stappen:

1. Welke reductie van stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Kop van Schouwen kan bereikt worden door het beperken van de stikstofemissie van agrarische bedrijven in het gebied ?
2. Welke bedrijven zijn bij deze reductie betrokken en welke verplaatsingsbehoefte ontstaat hierdoor?
3. Welke andere ruimtelijke claims zijn er voor Schouwen-Duiveland?
4. Welke consequenties heeft dit, rekening houdend met de doelstelling om de landbouwkundige structuur te verbeteren en de grondvoorraad van de provincie?

2. Analyse

Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek naar de verschillende stappen. In paragraaf 2.1 wordt ingegaan op de stikstofproblematiek in het gebied en de identificatie van knelpunten. Het resultaat is inzicht in de stikstofdepositie als gevolg van agrarische activiteiten in de bufferzone, gekoppeld aan de grondposities en kenmerken van de betrokken bedrijven.

Paragraaf 2.2 en 2.3 gaat in op de vraag of de resulterende verplaatsingsbehoefte ingepast kan worden op Schouwen-Duiveland. Dit op basis van de gronddruk als gevolg van de ruimteclaims in het gebied en de ontwikkelingen in de agrarische sector. Het onderzoek wordt afgesloten met een aantal conclusies in hoofdstuk 3.

Hieronder een kaart van het proefgebied bestaande uit deelgebieden Schouwen en Duiveland, het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen en de buffer van 1, 2, en 3 kilometer.

Kaart 1 – Het proefgebied

2.1 Stikstofemissie en -depositie in de Kop van Schouwen

Wat betreft de stikstofproblematiek dient opgemerkt te worden dat in Zeeland, als grens- en kustprovincie, een groter deel van de depositie dan in andere provincies afkomstig is uit andere bronnen dan de landbouw, zoals industrie en vanuit het buitenland. Uit de gegevens blijkt dat 29% van de stikstofdepositie in de Kop van Schouwen afkomstig is van de landbouw. Het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen kent een mozaïek aan stikstofgevoelige habitattypen met bijbehorende kritische depositiewaarden van 714 tot 2286 mol N/ha/jaar, met een overschrijding van ongeveer 140 mol N/ha/jaar.

Allereerst is berekend wat het effect van veehouderijen op de stikstofdepositie is. Gezien de dominantie van de akkerbouw, bevindt zich rond de Kop van Schouwen maar één bedrijf waarvan op basis van de afstand redelijkerwijs aangenomen kan worden dat de stallen als puntbronnen van emissie een significante depositie tot gevolg kunnen hebben. Uit berekening met het programma Aerius blijkt dat dit bedrijf slechts op een heel klein deel (enkele hexagonen) van de Kop van Schouwen een depositie van maximaal 5 mol N/ha/jaar veroorzaakt. Met dit resultaat voldoet dit bedrijf niet aan de drempelwaarde voor opkopen van 2 mol N/ha/jaar over het hele gebied, zoals in de landelijke regeling opgenomen is. Uit overwegingen van privacy kan niet bekend worden gemaakt welk bedrijf het betreft.

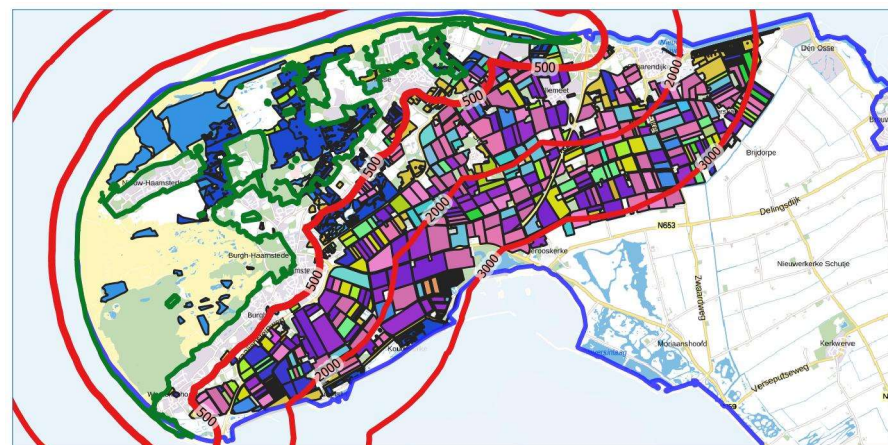
Daarnaast zijn er de effecten van de toepassing van bemesting in de akkerbouw op de depositie op de Kop van Schouwen. Hiertoe is de potentiële herkomst van de stikstofemissie van de percelen in de buffer in kaart gebracht. Daarbij zijn wij uitgegaan

van het teeltplan van de verschillende gewassen in het gebied (kaart 2)¹. Als voorbeeld is de situatie in mei 2020 afkomstig uit het BRP gewaspercelen genomen. Wij gaan er hierbij vanuit dat de jaarlijkse veranderingen in het teeltplan geen structurele gevolgen voor de depositie hebben.

Het groen begrensde gebied is het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. Hierbinnen bevinden zich ook heide (lichtblauw) en natuurlijk grasland (donkerblauw).

Op basis van de teelten zijn eerst per perceel de emissies bepaald, uitgaande van de *maximale toepassing* van stikstof conform het landelijk mestbeleid 2019-2021. Hierbij is uitgegaan dat op kleigrond ongeveer 8% van de aangevoerde mest/kunstmest aan te merken is als emissie (Wageningen University and Research)². Van de totale gift (maximale gift per hectare maal het aantal hectare) is dus 8% genomen als emissie.

Kaart 2 – Type gewas

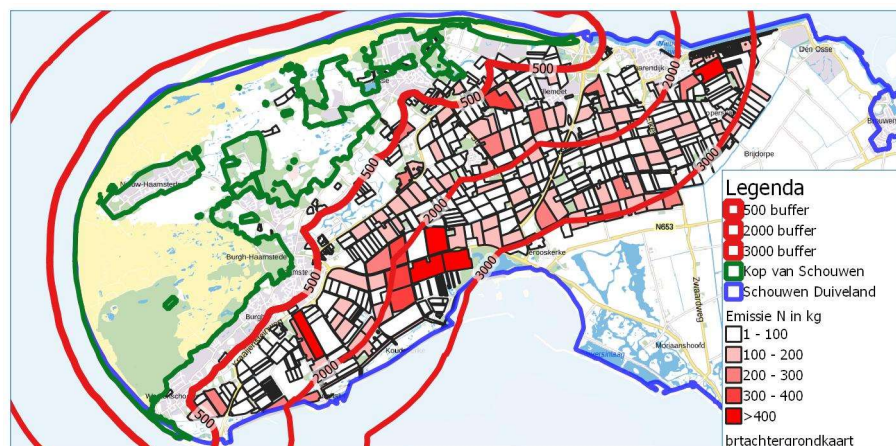

500 buffer	Engels raai gras	Kloten/rode bieten, producti..	Stamsperziebonen (=stamslabo..
2000 buffer	Erwten (droog te oogsten)	Luzerne	Tarwe, winter-
3000 buffer	Erwten, groene/gele (groen t..	Mais, snij-	Tarwe, zomer-
Kop van Schouwen	Gele mosterd	Natuurterreinen (incl. heide..	Teunisbloem
Schouwen Duiveland	Gerst, winter-	Notenbomen	Tijdelijk onbeteelde grond, ..
BRP 2020	Gerst, zomer-	Overige bloemen, bloembollen..	Timothee
Aardappelen, consumptie	Grasland, blijvend	Overige groenbemesters, niet..	Uien poot en plant tweedeja..
Aardappelen, poot NAK	Grasland, natuurlijk. Hoofd..	Overige niet genoemde bladg..	Uien, zaai-
Aardbeien op stellingen, pro..	Grasland, tijdelijk	Overige niet genoemde groent..	Vlas, vezel-
Agrarisch natuurmengsel	Graszaad	Pastinaak, productie	brtachtergrondkaart
Andijvie, productie	Graszoden	Pastinaak, zaden en opweekm..	
Appelen. Aangeplant voorafga..	Haver	Peren. Aangeplant voorafgaan..	
Asperges, oppervlakte die no..	Italiaans raai gras	Pruimen	
Bieten, suiker-	Kapucijners (en grauwe erwte..	Radijs, productie	
Bieten, voeder-	Kersen, zoet	Rand, grenzend aan blijvend ..	
Bladrammenas	Klaver, incarnaat	Rand, grenzend aan bouwland,...	
Blauwmaanzaad	Klaver, rode	Rietzwenkgras, anders dan vo..	
Bonen, veld- (onder andere d..	Knolselderij, productie	Rogge (geen snijrogge)	
Cichorei	Komkommer, productie	Sierheesters en klimplanten,...	
Courgette, productie	Koolraap, productie	Sla, ijsberg-, productie	
	Koolzaad, winter (incl. bote..	Sla; overig, productie	

¹ Tevens te raadplegen via: <https://www.pdok.nl/introductie/-/article/basisregistratie-gewaspercelen-brp-en-https://apps.arcgisonline.nl/gewaspercelen/>

² Meer informatie via <https://www.wur.nl/nl/artikel/Berekening-van-gasvormige-stikstofverliezen-depositie-en-het-stikstofbodemovershot-op-akkerbouw-en-melkveehouderijbedrijven-in-de-Kleiregio.htm>

Kaart 3 - Emissie landbouwpercelen

Op kaart 3 is de totale stikstofgift per perceel te zien in N/kg per jaar. Hierbij is dus rekening gehouden met de omvang van het perceel: hoe groter, hoe meer mest er op kan worden toegediend. De witte vlakken zijn percelen met een gift van 0-500 kg per jaar. Hier valt op dat er in de 500-meter buffer vooral kleine percelen gelegen zijn, wat tot gevolg heeft dat deze relatief weinig emissie hebben. De percelen in de 2000- en 3000-meter buffer zijn groter. Vooral de percelen ten westen van de Schelphoek zijn qua formaat groot. Dit in combinatie met gewassen die veel stikstof toegediend mogen krijgen, zorgt voor de grootste emissie.

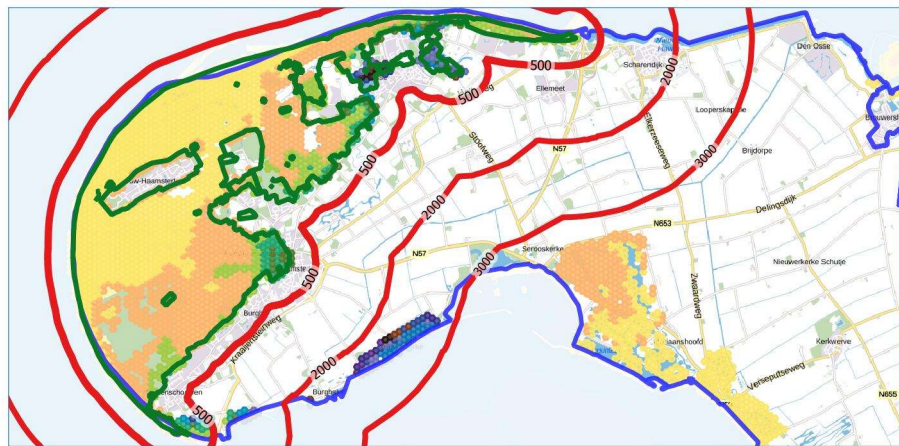
In overleg met de provincie Zeeland is besloten het effect op de stikstofdepositie op de Kop van Schouwen van de volgende beperkingen op de teelten in beeld te brengen:

- * Depositie van maximale stikstofgift op grasland in 3 kilometer buffer (Kaart 4);
- * Depositie van landbouwpercelen in 2 km buffer bij gift van maximaal 50 kg (Kaart 5) en bij 100 N/ha/jaar (Kaart 6).

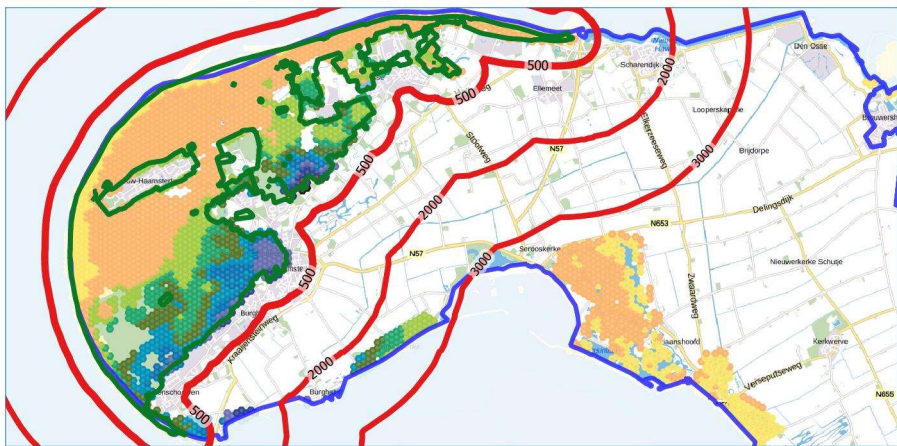
De kaarten zijn opgesteld op basis van Aerius-berekeningen, ongeacht de teelt. De effecten van de beperkingen zijn af te leiden uit de hexagonen op de kaart. De stikstofdepositie als gevolg van grasland in de zone van 3 km rond de Kop van Schouwen is erg lokaal en is vooral merkbaar op enkele kleine, geïsoleerde onderdelen aan de noordkant ervan. Dit is in feite de huidige situatie, uitgaande van een maximale bemesting.

De beperking tot teelten met een toediening van maximaal 50 en zeker 100 kg N per ha per jaar in de buffer van 2 km heeft een gunstig effect op de stikstofdepositie op de Kop van Schouwen. Dit beperkt echter wel de mogelijke gewassen van het teeltplan aanzienlijk: de teelt van aardappelen, suikerbieten, winter-/zomertarwe is dan bedrijfseconomisch niet meer mogelijk.

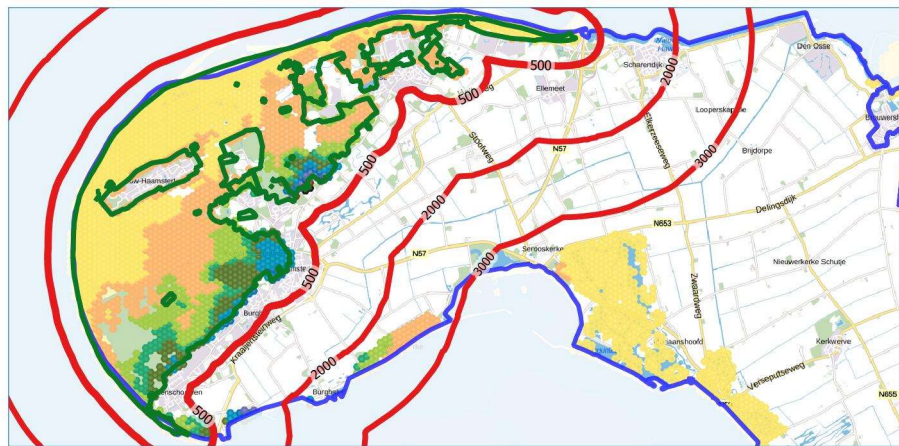
Kaart 4 - Stikstofdepositie in mol/ha/j van maximale gift op grasland in 3 kilometer buffer

Kaart 6 - Depositie van landbouwpercelen in 2 km buffer bij gift van maximaal 100 kg N/ha/j

Kaart 5 - Depositie van landbouwpercelen in 2 km buffer bij gift van maximaal 50 kg N/ha/j

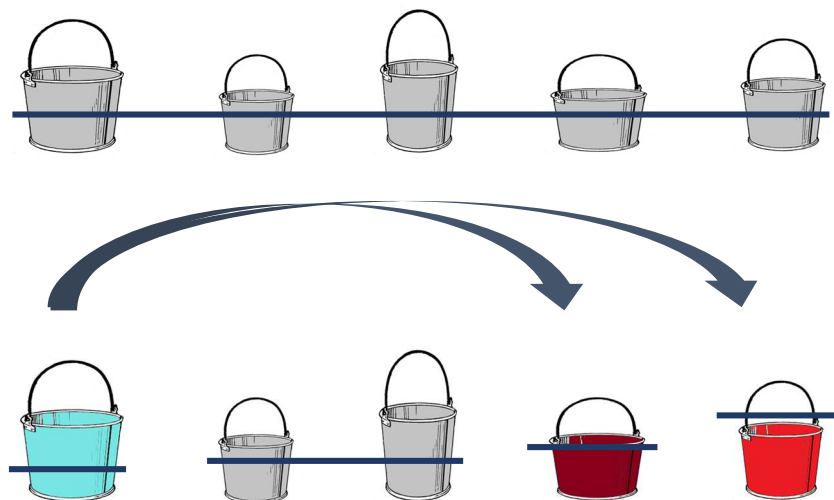
Legenda kaarten 4, 5 en 6

- 500 buffer
- 2000 buffer
- 3000 buffer
- Kop van Schouwen
- Schouwen Duiveland
- Depositie in mol/ha/j
 - 0,05 - 1
 - 1 - 3
 - 3 - 5
 - 5 - 7
 - 7 - 10
 - 10 - 15
 - 15 - 20
 - 20 - 30
 - 30 - 50
 - 50 - 75
 - 75 - 100
 - 100 - 150
 - >= 150
- brtachtergrondkaart

2.2 Gronddruk

Paragraaf 2.1 geeft inzicht in de situatie rond stikstofemissie en -depositie. In deze paragraaf wordt nagegaan welke andere ontwikkelingen zich voordoen die leiden tot veranderingen in de ruimtevraag op Schouwen-Duiveland. Bij een analyse ten behoeve van een gebiedsgerichte aanpak moet ook rekening worden gehouden met de ontwikkeling van de agrarische sector, andere ruimtelijke plannen (water, grondgebondenheid, bos, etc.) alsmede de grondpositie van de provincie. Startpunt voor deze stap zijn de ruimteclaims voor Schouwen-Duiveland met oppervlak per functie, aangeleverd door de provincie.

Figuur 1 – Illustratie werking van Transfer

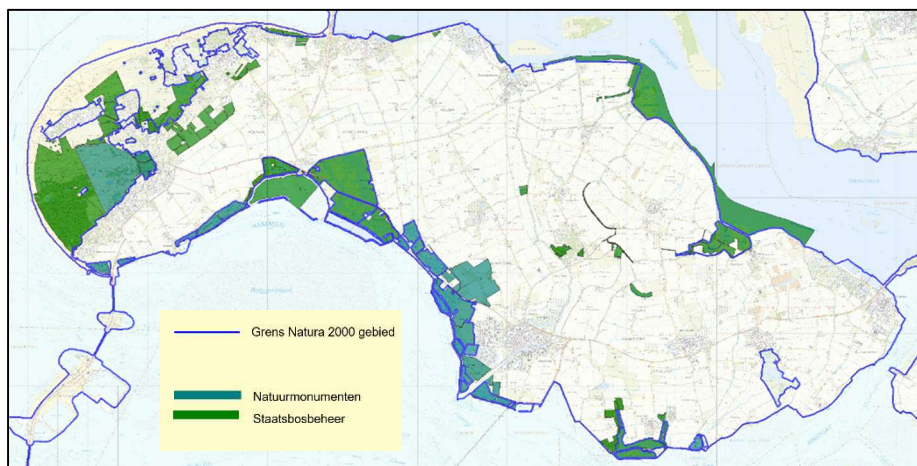
Werking programma Transfer

Voor het berekenen van (veranderingen in) de gronddruk als gevolg van ruimtelijke claims in een gebied, gebruikt het Kadaster het programma Transfer. Dit programma verdeelt ruimtelijke toe te delen factoren (oppervlakten) optimaal over kleinere eenheden, de zogenaamde blokdelen, in het betreffende gebied. Hierbij houdt het rekening met de daadwerkelijke karakteristieken van de agrarische structuur van het gebied. De blokdelen worden bepaald door harde topografische grenzen of ze worden handmatig vastgesteld op basis van functionele grenzen, zoals b.v. peilgebieden. Transfer werkt zo op basis van de uitgangspunten en randvoorwaarden (planologische en fysieke beperkingen, bedrijfstype) automatisch een nieuw model of verkaveling uit. Het programma genereert mogelijke oplossingen voor geconstateerde knelpunten in de gronddruk in een gebied.

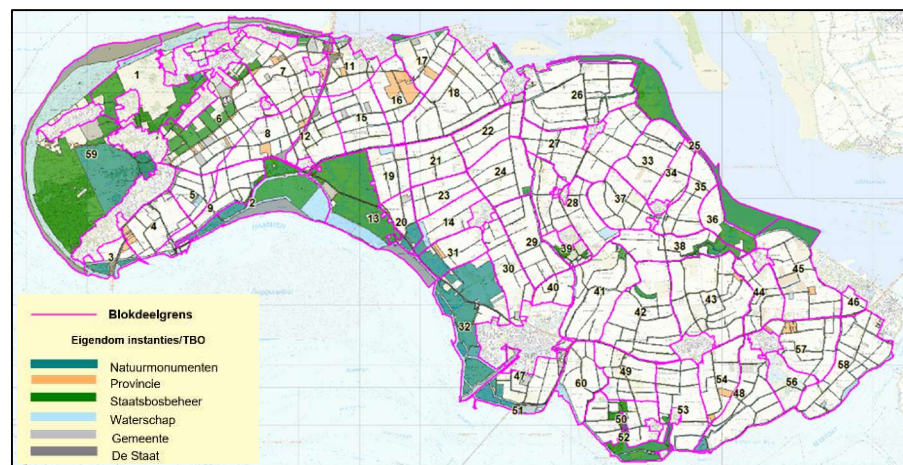
Figuur 1 illustreert de werking van Transfer. De bovenste afbeelding toont de beginsituatie van een proces (de inbreng): elke emmer staat voor een blokdeel en is sluitend gevuld. Dit wordt aangegeven door de kleur grijs. In de onderste afbeelding wordt een ruimtelijke eenheid verdeeld over andere blokdelen met verschillende grootte. Hierdoor ontstaat een nieuwe situatie (de toedeling). Transfer rekent op basis van de randvoorwaarden uit hoe deze herverdeling van de linker naar de rechter emmers uitpakt. In de eerste emmer ontstaat ruimte (ondervraging, blauw) terwijl de andere twee emmers te klein zijn (overvraging, rood).

Voor Schouwen-Duiveland starten we met het in beeld brengen van de eigendomssituatie van de Natura 2000-gebieden (kaart 7). Hieruit blijkt dat een groot deel in eigendom is van overheden of terreinbeherende organisaties. Vervolgens verdelen we het gehele gebied in blokdelen. Het uitgangspunt hierbij is dat ruimtelijk-functionele eenheden worden gevormd waarbij percelen zoveel mogelijk aan één blokdeel worden toegewezen (kaart 8).

Kaart 7 – Natura 2000-gebieden op Schouwen-Duiveland

Kaart 8 – Blokdelen en eigendom overheden en terreinbeherende instanties

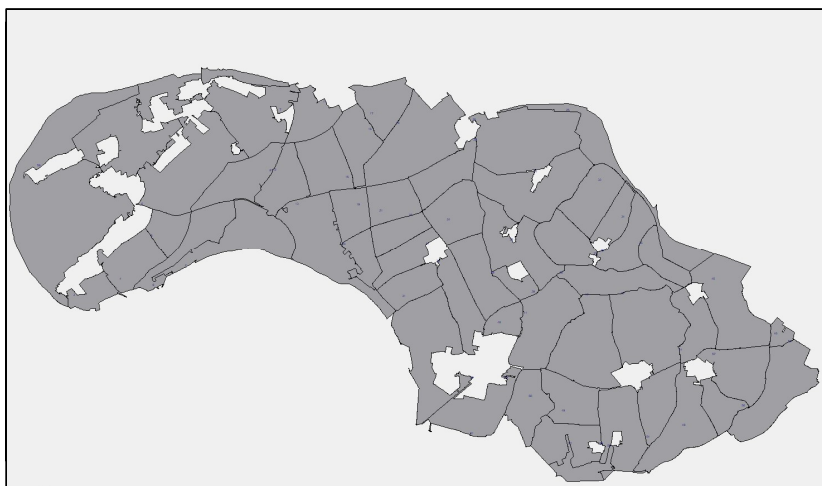

Kaart 9 laat de beginsituatie van de simulatie met de blokdelen zien. Het hele gebied is grijs, de grondclaims zijn hier nog niet berekend. De witte vlekken zijn de huidige bebouwde gebieden en worden niet meegenomen in de berekening.

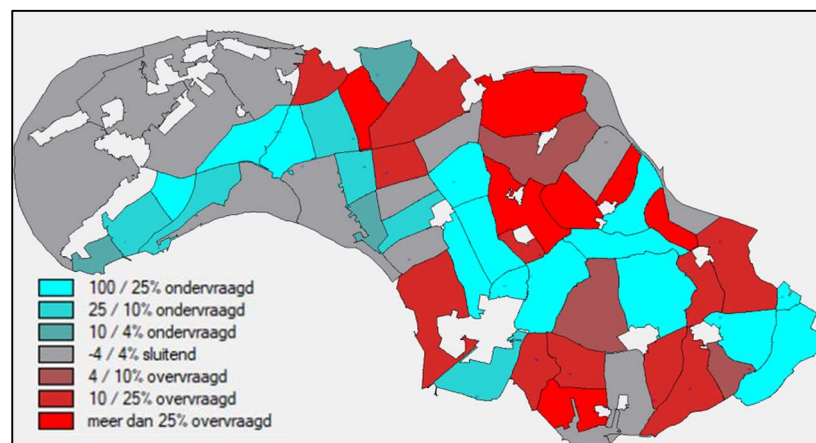
In kaart 10 is de eerste doorrekening gemaakt voor zowel akkerbouw als veeteelt. Bij deze 100%-toedeling worden alle percelen van een bedrijf geplaatst in het blokdeel waarin de bedrijfsgebouwen zijn gelegen. Er wordt nog geen rekening gehouden met andere ruimteclaims. De blokdelen die rood kleuren zijn overvraagd en de blauwe blokdelen zijn ondervraagd. Deze toedeling wordt vaak als eerste berekend om te laten zien waar het toedelen van alle gronden bij de bedrijfsgebouwen, de ideale situatie, knelpunten oplevert. Het resultaat ervan is te zien op kaart 10: er zijn veel (donker)rode blokken zichtbaar.

Het werkelijke percentage percelen rond het bedrijfsgebouw ligt altijd lager. Kaart 11 geeft aan wat het effect is op de onder- en overvraging per blokdeel indien 80% van alle percelen per bedrijf geplaatst wordt in het blokdeel waarin de bedrijfsgebouwen zijn gelegen. We zien dat de verschillen tussen over- of ondervraging minder groot worden. De situatie met 80% huiskavels leidt tot grotere gebieden met minder overvraging.

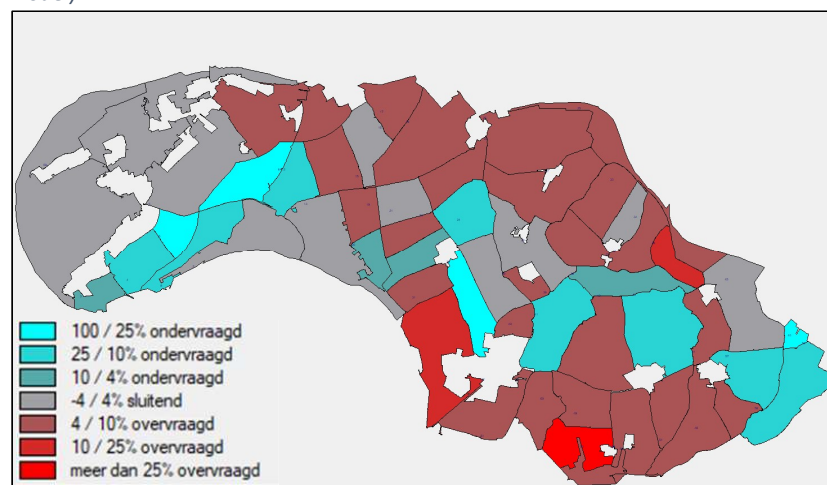
Kaart 9 - Startsituatie inbreng

Kaart 10 - Doorrekening als alle gronden bij bedrijfsgebouw worden toegerekend (100%-model)

Kaart 11 - Doorrekening als 80% van de gronden bij bedrijfsgebouw worden toegerekend (80%-model)

Verkavelingssituatie

Het Kadaster heeft op basis van de BAB (2019) de verkavelingssituatie voor zowel de akkerbouw als de veehouderij voor de gehele provincie Zeeland in beeld gebracht. Dit leverde voor de deelgebieden Schouwen en Duiveland de statistieken in tabel 1 en 2 op (oppervlakten zijn afgerond in hectare).

Uit de statistieken blijkt dat de akkerbouw een slechte verkaveling kent. De agrarische structuur is voor de akkerbouw te verbeteren door minder en grotere kavels te realiseren. De melkveehouderij is gebaat bij een hoger percentage huiskavels.

Tabel 1 – Conceptresultaten verkavelingsanalyse Veehouderij

Veehouderij	Schouwen	Duiveland
Bedrijfsgrootte gemiddeld	65,2	73,2
Aantal bedrijven	20	17
Huiskavel oppervlakte totaal	517,04	325,04
Huiskavel oppervlakte gemiddeld	25,85	19,12
Huiskavel percentage	40	26
Veldkavel oppervlakte totaal	787,12	989,52
Veldkavel aantal totaal	104	103
Veldkavel oppervlakte gemiddeld	7,57	9,61
Veldkavel aantal gemiddeld	5,2	6,06
Score	redelijk	matig

Tabel 2 – Conceptresultaten verkavelingsanalyse Akkerbouw

Akkerbouw	Schouwen	Duiveland
Bedrijfsgrootte gemiddeld	50,57	85,99
Aantal bedrijven	66	64
Huiskavel oppervlakte totaal	1149,33	1289,10
Huiskavel oppervlakte gemiddeld	17,41	20,14
Huiskavel percentage	34	23
Veldkavel oppervlakte totaal	2188,09	4430,53
Veldkavel aantal totaal	261	425
Veldkavel oppervlakte gemiddeld	8,38	10,42
Veldkavel aantal gemiddeld	3,95	6,64
Score	slecht	slecht

Uitgangspunten:

- De omvang en situering van de ruimteclaims ten behoeve van natuur(ontwikkeling), recreatie, wonen, bedrijventerrein en infrastructuur is ingeschat op basis van op dit moment bekende gemeentelijke en provinciale plannen.
- De ruimteclaims zijn zo nauwkeurig mogelijk gepositioneerd maar indien er hiervoor in het beleid zoekgebieden zijn aangewezen, kan de voorgenomen ontwikkeling zich (mede) in een aangrenzend blokdeel voordoen.
- De ontwikkelingen en daarmee samenhangende ruimteclaims zullen niet met dezelfde snelheid gerealiseerd worden.
- De analyse is gevoelig voor de aannames voor de agrarische en hydrologische ontwikkelingen omdat die zich over het gehele landbouwgebied voordoen. Kleine percentuele wijzigingen in de aannamen resulteren in grote oppervlakten.

Voor het mogelijk maken van natuurinclusieve landbouw is aangenomen dat 15% vergroting van het bedrijf noodzakelijk is. Dit percentage is een inschatting op basis van ervaringen uit de praktijk. Om vervolgens tot een grondclaim te komen is een aanname gedaan dat 25% van de boeren jonger dan 55 jaar wil deelnemen aan natuurinclusieve landbouw.

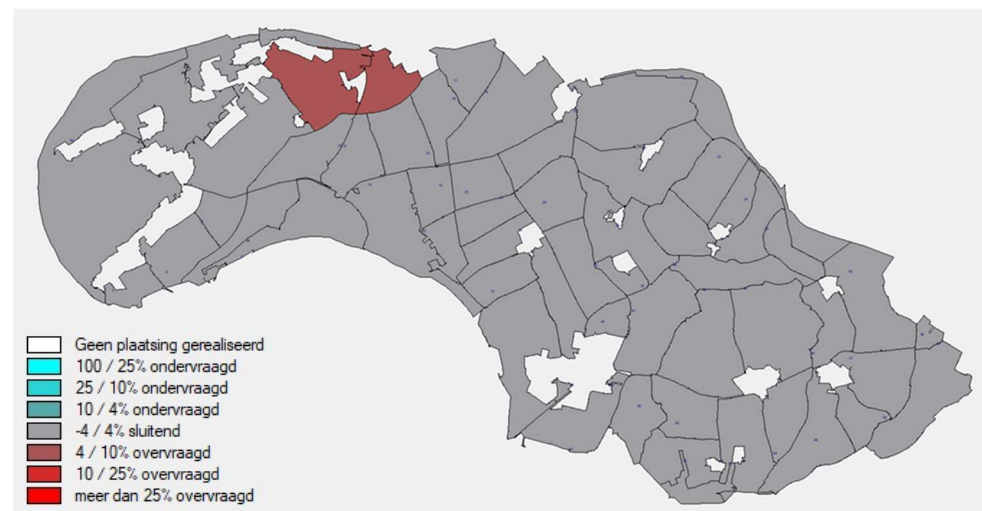
Zoals vermeld hebben de ontwikkelingen een verschillende tijdshorizon, de ruimteclaims zullen niet allemaal met dezelfde snelheid gerealiseerd worden. De kaart geeft een indicatie wat de er met de gronddruk gebeurt als alles op dit moment gerealiseerd moet worden en er geen grond beschikbaar is om de claims in te vullen.

Grondclaims

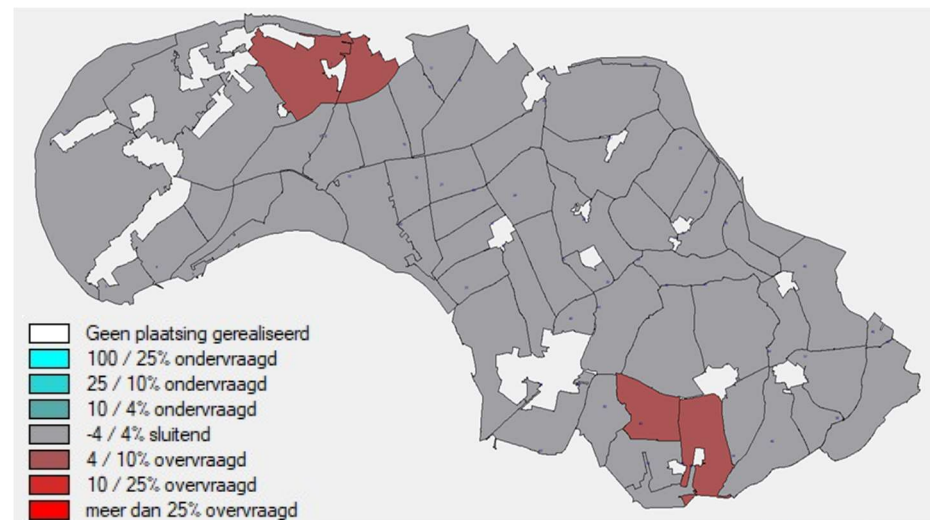
De volgende stap is om de ruimteclaims in Transfer toe te voegen. Kaart 12 geeft het resultaat zonder landbouw- en waterclaims weer. Dit is een ruimtelijke afbeelding van de verandering in gronddruk als gevolg van de ingevoerde functionele wijzigingen.

Alleen in het noorden bevindt er zich een overvraagd gebied, grenzend aan de bestaande bebouwing.

Kaart 12 - Grondclaims (zonder landbouw en zonder watersysteem)

Kaart 13 – Grondclaims (zonder landbouw, met watersysteem)

Kaart 13 geeft de grondclaims met watersystemen weer waarbij de landbouw niet is meegenomen. Dit is een ruimtelijke afbeelding van waar zich functionele wijzigingen kunnen gaan voordoen. Bij deze berekening bevinden de overvraagde gebieden langs de randen van het eiland, grenzend aan de bestaande bebouwing.

2.3 Prognose vrijkomende landbouwgrond

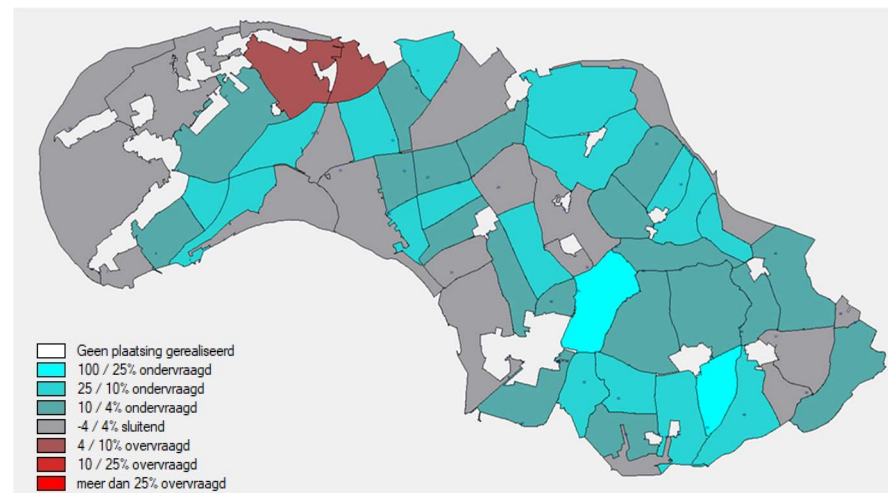
Het CBS heeft in mei 2020 een inventarisatie gehouden onder bedrijven in Zeeland. Hier bleek dat 35% van de melkveehouderijbedrijven met een eigenaar van 55 jaar of ouder geen opvolger heeft. Voor de akkerbouwbedrijven in de categorie 55 jaar en ouder heeft 53% geen opvolger.

Een bedrijf zonder opvolger is niet automatisch een stopper. Grond kan op (lange) termijn vrijkomen en is niet onbestemd, maar zal bijvoorbeeld gebruikt worden voor andere bedrijven of functies. Om in beeld te brengen wat het effect op de gronddruk zou zijn indien alle door stoppers vrijkomende grond beschikbaar zou komen voor de overheid, zijn de bedrijven met een eigenaar ouder dan 55 jaar met 35% (melkveehouderij) en 53% (akkerbouw) verkleind. In bijlage 1 is beschreven op welke manier dit is gebeurd.

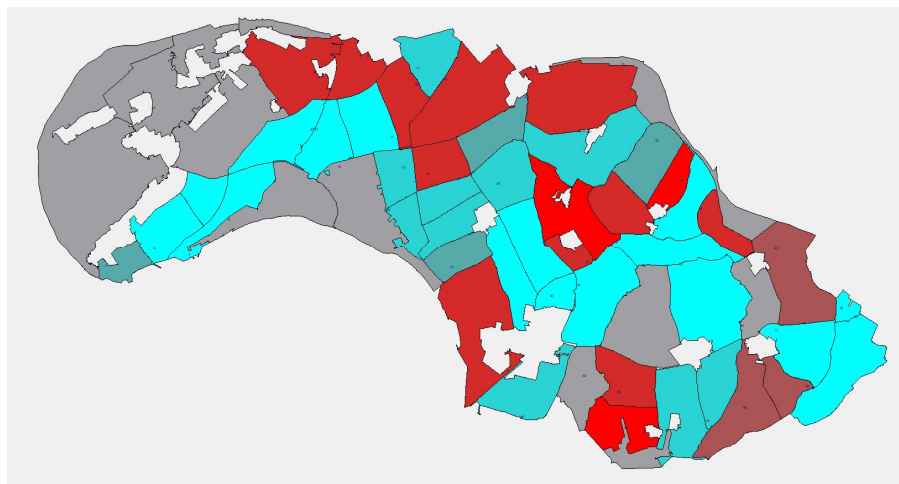
Voor wat betreft de gevolgen voor de gronddruk van de extensivering is het van belang te vermelden dat het percentage benodigde extra grond een aanname is op basis van inschattingen uit de praktijk. Dit percentage is tevens afhankelijk van het soort bedrijfsvoering dat nagestreefd wordt: grondgebonden, natuurinclusief, etc. Ook het percentage bedrijven dat overschakelt op een extensieve bedrijfsvoering is een aanname. Over het algemeen leidt dit bij de melkveehouderij tot een grotere ruimtevraag dan bij akkerbouw.

Kaart 14 geeft de situatie weer wanneer alle grondclaims worden toegevoegd aan de simulatie. Door de combinatie van ruimteclaims kan de gronddruk in een blokdeel als gevolg van een ontwikkeling beïnvloed worden door een andere ontwikkeling. Het algemene beeld is dat de meeste ruimte lijkt te gaan ontstaan in het centrum van Duiveland.

Kaart 14 - Alle grondclaims toegevoegd

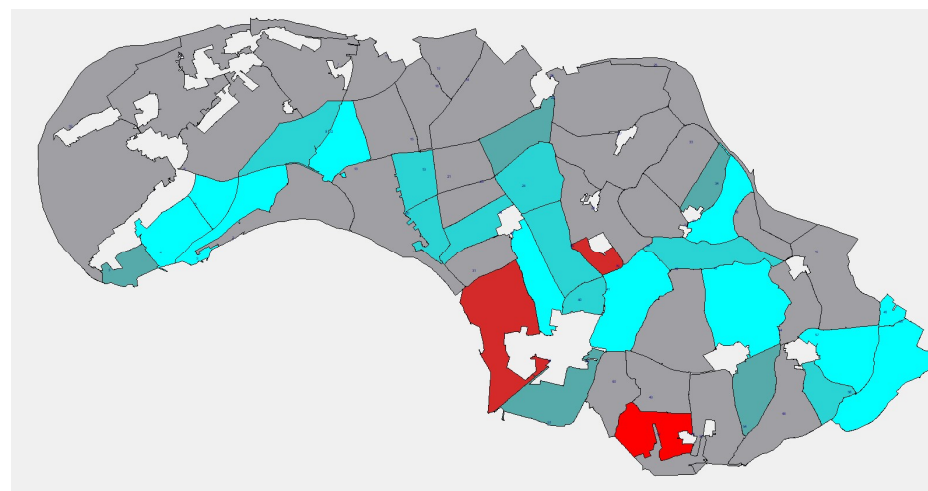

Kaart 15 – 100% bij bedrijfsgebouw toegedeeld en alle grondclaims toegevoegd

Bij de combinatie van de ruimteclaims (kaart 14) met een toedeling van 100% van de kavels bij de bedrijfsbebouwing ontstaat een contrast tussen de overvraagde randen en een ondervraging, vooral in het centrale deel van Duiveland. Bovendien ontstaan grote contrasten tussen over- en ondervraagde blokdelen (kaart 15).

Kaart 16 – 80% bij bedrijfsgebouw toegedeeld en alle grondclaims toegevoegd

Bij een toedeling van 80% van de kavels bij de bedrijfsbebouwing neemt het aantal overvraagde blokdelen sterk af en bevinden zich vooral in het centrale deel van Duiveland ondervraagde blokdelen (kaart 16).

3. Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk bevat de conclusies van het onderzoek naar de mogelijkheden van een gebiedsgerichte aanpak van de stikstofproblematiek. Door het uitvoeren van een analyse van verschillende ruimtelijke ontwikkelingen op Schouwen-Duiveland kan worden bijgedragen aan een efficiënt (grond)beleid van de provincie Zeeland. Onder andere door het inzichtelijk maken van de te verwachten gronddruk wordt een integrale benadering van het gebied voor de lange termijn gemakkelijker. Het hoofdstuk sluit af met enkele aanbevelingen.

3.1 Conclusies

Stikstof

Geen van de veehouderijen heeft een stikstofdepositie op het Natura 2000-gebied de Kop van Schouwen tot gevolg die voldoet aan de drempelwaarde van de landelijke aankoopregeling. Opkopen en/of uitplaatsen van deze bedrijven met als doel de overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof terug te dringen, is dus geen effectieve benadering van het probleem. Er zal als gevolg daarvan geen ruimtevraag voor uitplaatsing ontstaan. Het cumulatieve effect van de landbouw wordt berekend door het uitvoeren van de stikstofanalyses fase 2 waarvan de uitkomsten in de zomer van 2021 bekend zullen worden.

De beperking van de maximale stikstofgift op de teelten grenzend aan de Kop van Schouwen leidt, vooral in het directe overgangsgebied, wel tot een aanzienlijke reductie van de depositie (zie kaart 5 en 6). Er dient rekening te worden gehouden met de

gevolgen voor het teeltplan in het betreffende gebied. Bij de berekende maximale emissie van 50 kg N/ha/jaar is een aantal reguliere teelten niet meer rendabel.

Verkavelingssituatie

Bij de beoordeling van de huidige agrarische verkavelingssituatie is gebruik gemaakt van het onderzoek dat is uitgevoerd voor de gehele provincie Zeeland. Uit de statistieken blijkt dat de akkerbouwbedrijven op Schouwen-Duiveland een slechte verkaveling kennen. De agrarische structuur is te verbeteren door minder en grotere kavels te realiseren. Voor veehouderijen zijn vooral grotere huiskavels van belang. Het uitvoeren van een verkavelingsproces kan hieraan bijdragen, met als bijkomende voordelen minder verkeersbewegingen en wegenonderhoud en een betere verkeersveiligheid.

Ruimtelijke claims

De ruimtelijke claims geven een indicatie van de locaties waar gronddruk kan ontstaan. Twee factoren spelen hierbij een rol: hoe precies valt de claim aan een specifieke locatie toe te delen en wanneer zal deze zich gaan voordoen? Met name bij de agrarische ontwikkelingen zijn beide vragen niet precies te beantwoorden. Vandaar dat met aannames gewerkt is om tot een resultaat te komen. Door het combineren van verschillende plannen en ontwikkelingen ontstaat voor het gehele gebied een beeld van de functionele veranderingen en van de over- en ondervraging. Over het algemeen kan gezegd worden dat door de vrijkomende agrarische gronden vooral in het centrum van met name Duiveland grotere gebieden met onderdruk te verwachten zijn. In de praktijk blijken deze vrijkomende agrarische grond voor het merendeel gebruikt te worden ten behoeve van de vergroting van de omliggende bedrijven.

3.2 Aanbevelingen

De conclusies van het onderzoek leiden tot onderstaande, samenhangende aanbevelingen. Door de ruimtelijk-economische ontwikkelingen integraal te beschouwen, ontstaat inzicht voor de langere termijn. Dit maakt een gebiedsgerichte aanpak mogelijk waarbij maatwerk kan worden geleverd.

Stikstof

Uitgaande van het reduceren van de stikstofdepositie op de Kop van Schouwen heeft het beperken van de stikstofgift op teelten in het aangrenzende akkerbouwgebied een groter effect dan het uitkopen en verplaatsen van de piekbelasters onder de veehouderijen. Een beperking van de bemesting leidt echter tot een smaller teeltplan en heeft negatieve financiële gevolgen voor de betreffende bedrijven. Het is aan te bevelen om:

- aan de hand van het huidige teeltplan en de grondposities te bepalen welke reductie van stikstofdepositie te bereiken is bij welke beperkingen van de stikstofgift;
- te bepalen welke financiële consequenties deze beperkingen hebben voor welke bedrijven;
- hieruit af te leiden hoeveel vraag naar agrarische grond deze extensivering van de teelten tot gevolg heeft;
- na te gaan op welke manier de provincie een rol kan spelen bij het stimuleren van de transitie naar een meer grondgebonden bedrijfsvoering. Door bijvoorbeeld elders te compenseren door middel van het (langjarig) verpachten van provinciale percelen tegen een gereduceerd tarief. Tevens kunnen bedrijven met extensieve teelten op hun eigen percelen de voorkeur krijgen bij de uitgifte;

- de effectiviteit van deze maatregelen te bepalen door de kosten ervan af te zetten tegen de te realiseren effecten op de stikstofdepositie op de omliggende Natura 2000-gebieden;
- te verkennen welke partijen hierin mede een voortrekkersrol kunnen vervullen en door hun grote grondposities voldoende schaal aan de transitie kunnen geven. Te denken valt aan andere overheden en particuliere grootgrondbezitters.

Verkavelingssituatie

De autonome ontwikkelingen in de landbouw leiden waarschijnlijk tot een extensivering van de bedrijven, maar niet automatisch tot een betere verkaveling. Aangezien geconstateerd is dat deze in de huidige situatie al slecht is, is het aan te bevelen om:

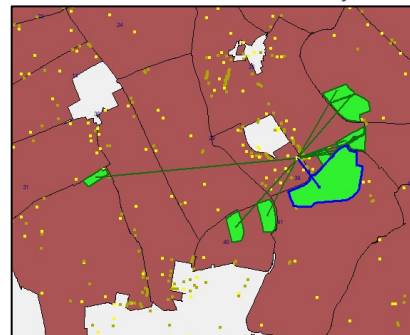
- te verkennen welke mogelijkheden er zijn om tot een verbetering van de agrarische structuur te komen, tevens rekening houdend met de doelstellingen voor stikstofreductie, klimaatmaatregelen en het Omgevingsplan;
- het beleid, zoals geformuleerd in de Nota Grondbeleid uit 2016, voort te zetten en actief in te zetten op een vergroting van de provinciale grondpositie, met name op Duiveland. Een nieuwe verkaveling wordt namelijk vergemakkelijkt door het beschikbaar hebben van een grondpositie ten behoeve van de schuifruimte tijdens het proces. Een goede mobiliteit vergt een grondpositie van 2% in een gebied. Met een agrarisch eigendom van 0,5% op Duiveland voldoet de provincie Zeeland hier momenteel niet aan;
- hierbij gebruik te maken van het inzicht dat is verkregen uit de analyse van de gronddruk. Bij het verwerven van grondposities kan rekening worden gehouden hoe de gronddruk in het gebied zich op de langere termijn zal ontwikkelen.

4. Bijlage

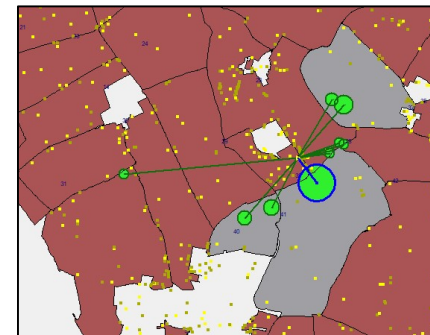
Kaart 17 en 18 geven de situatie uit Transfer van een melkveehouderij weer. In dit voorbeeld zijn we uitgegaan van overvraagde en dus rode blokdelen. De zwarte lijnen zijn de blokdeelgrenzen, de gele stippen de gebouwen. We zien in groen de bedrijfsdelen die door Transfer in de blokdelen zijn gevormd. Op kaart 17 zien we de inbreng zoals we die nu kennen, namelijk een bedrijf met huiskavel (blauwe rand) en een aantal veldkavels. Kaart 18 is hetzelfde bedrijf, maar dan 35% kleiner.

Het verkleinen van het bedrijf heeft invloed op de overvraging van de blokdelen waar de bedrijfsdelen in liggen. Enkele blokdelen worden grijs, er komt immers ruimte vrij. Kaart 19 en 20 geven dezelfde situatie weer, maar dan voor een akkerbouwbedrijf³.

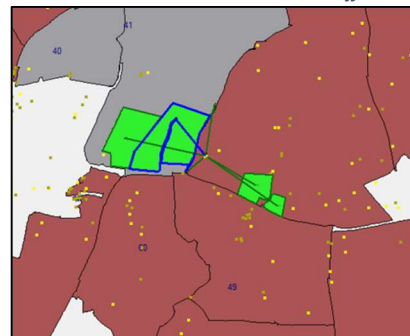
Kaart 17 - Situatie melkveehouderij I

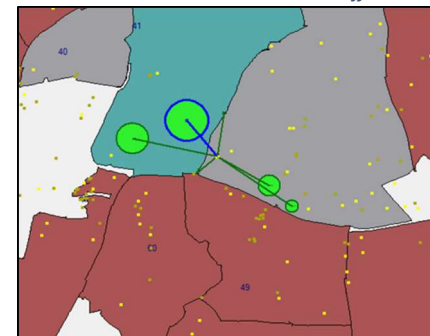
Kaart 18 - Situatie melkveehouderij II

Kaart 19 - Situatie akkerbouwbedrijf I

Kaart 20 - Situatie akkerbouwbedrijf II

³ CBS: Melkveehouderij 35% heeft geen opvolger (opgave voor Zeeland mei 2020). Bedrijfsoppervlakte * 0,35 = afname in oppervlakte.

CBS: Akkerbouw 53% heeft geen opvolger (opgave voor Zeeland mei 2020). Bedrijfsoppervlakte * 0,53 = afname in oppervlakte

Bron: Kadaster, 2010

Bijpraten Gebiedstafel Kop van Schouwen

7 juni 2021

Behandeling stikstofwet (WSN)

Natuurdoelen → Er zijn in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (WSN) tussendoelen voor de omgevingswaarde geformuleerd:

DOELSTELLING WSN

2025 – 40% N2000 ≤ KDW

2030 – 50% N2000 ≤ KDW

2035 – 74% N2000 ≤ KDW

... door de gebiedsgerichte inzet van de bronmaatregelen tot een meer effectieve reductie van de stikstof te komen en daardoor de kwaliteit van de natuurgebieden te verbeteren.

...inzet generieke bronmaatregelen (landelijk)

... door de inzet van natuurherstelmaatregelen de kwaliteit van de natuurgebieden te verbeteren.

Per provincie een gebiedsplan

Eind 2022 leggen GS aan de Minister een Gebiedsplan voor:

-voor ieder N gevoelig N2000 gebied beschreven

- omvang en herkomst N, mate van overbelasting
- verwachte autonome ontwikkelingen
- bronmaatregelen en natuurherstelmaatregelen
- verwachte sociaaleconomische effecten en weging haalbaarheid en doelmatigheid
- verwachte effecten op de stikstofdepositie en staat van de natuur
- alternatieve maatregelen met aantoonbare meerwaarde

Rijk blijft verantwoordelijk voor behalen van de landelijke omgevingswaarde

Samenhang met lange termijn verkenningen, coalitieakkoord nieuw Kabinet

Kansen gebiedsplan

Ruimte voor alternatieve maatregelen en analyse op maat

Akkerbouwprovincie → mesttekort, behoefte hoogwaardige dierlijke mest :
Verplaatsing en verduurzaming veehouderijen en akkerbouw in plaats van opkoop

Innovatie en verdere verduurzaming van bijvoorbeeld,
Industrie (NOVI-gebied NSP district), openbaar vervoer, bouw- & infra projecten

Systeembenadering stikstofgevoelige N2000 gebieden
Stikstof is een van de bepalende factoren ook hydrologie, versnippering, recreatieve druk

Stikstof analyses

Met deze analyses krijgen provincies een integraal beeld van de deposities, ruimtelijke herkomst, buitenlandbijdrage en zicht op prognoses autonome ontwikkeling en bronmaatregelen en beleidsscenario's richting 2025, 2030 en 2035.

- Eerste fase is uitgevoerd:

Nader inzicht in de actuele situatie voor wat betreft stikstofdepositie, de verwachte ontwikkeling en de te verwachte effecten van de structurele aanpak (pakket bronmaatregelen Kamerbrief april 2020).

- Tweede fase is nadere uitwerking analyses

Inzicht wordt verkregen in de ruimtelijke herkomst van stikstof op regionaal niveau. Waar komt de stikstof op de Kop van Schouwen nu precies vandaan?

Herberekening generiek pakket

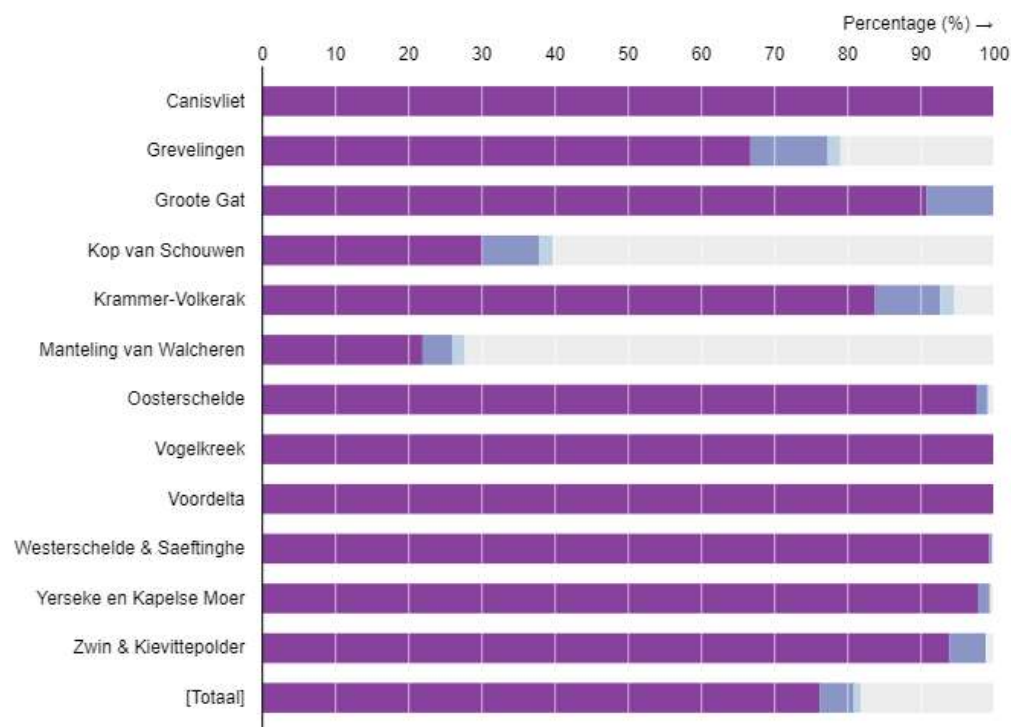
Resultaat wordt verwacht voor de zomer 2021

- Stikstofreductie doelen per regio/gebied

Op basis van de tweede fase stikstofanalyses worden na de zomer (landelijk) normaliter de reductiedoelen per N2000 gebied/ Zeeland geformuleerd die bijdragen bij de gestelde omgevingswaarden landelijk.

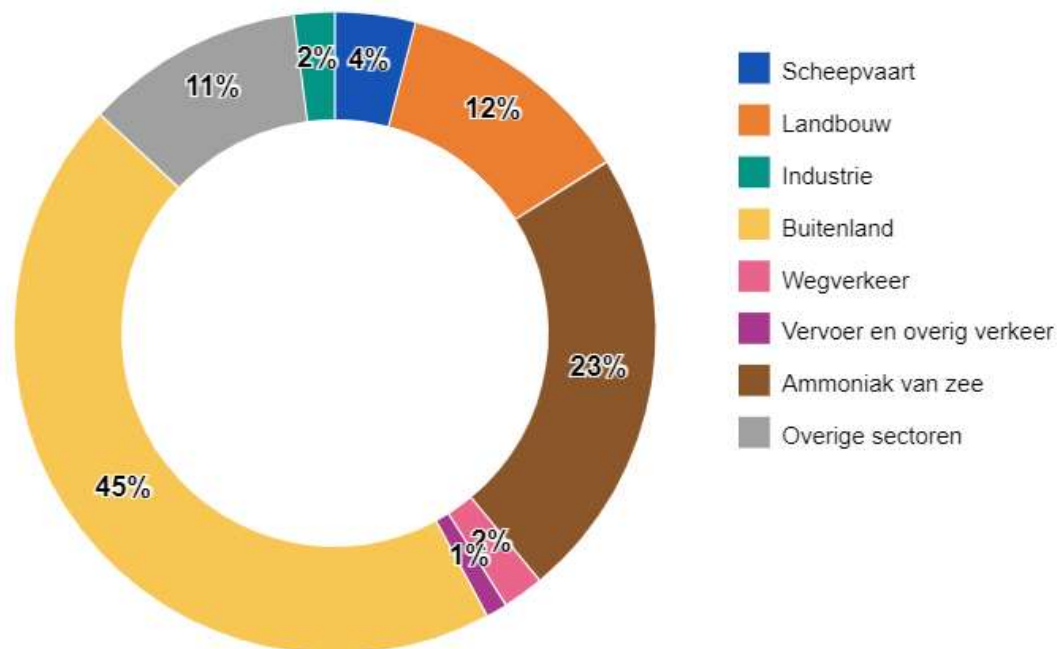
1^e fase stikstofanalyses: percentage overbelaste hexagonen stikstofgevoelige natuur per natuurgebied.

Onder KDW 2018 Onder KDW 2030 Onder KDW 2030 + maatregelen en klimaatakkoord Boven KDW

Sector depositieverdeling (% van de totale depositie)

Kop van Schouwen ✕

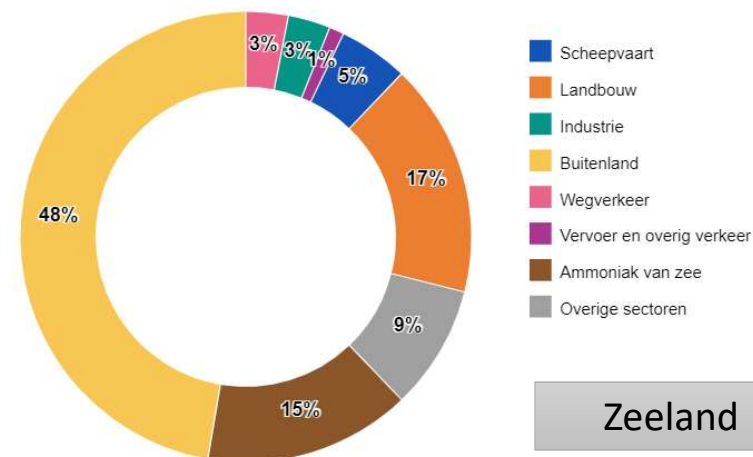

Ammoniak van zee

- Correctie Aerius, zat wel in de emissieregistratie modelverbetering
- Pieken in de duinen, verschil in gemeten en berekenende waarden
- Onderzoek RIVM loopt → na de zomer 2021

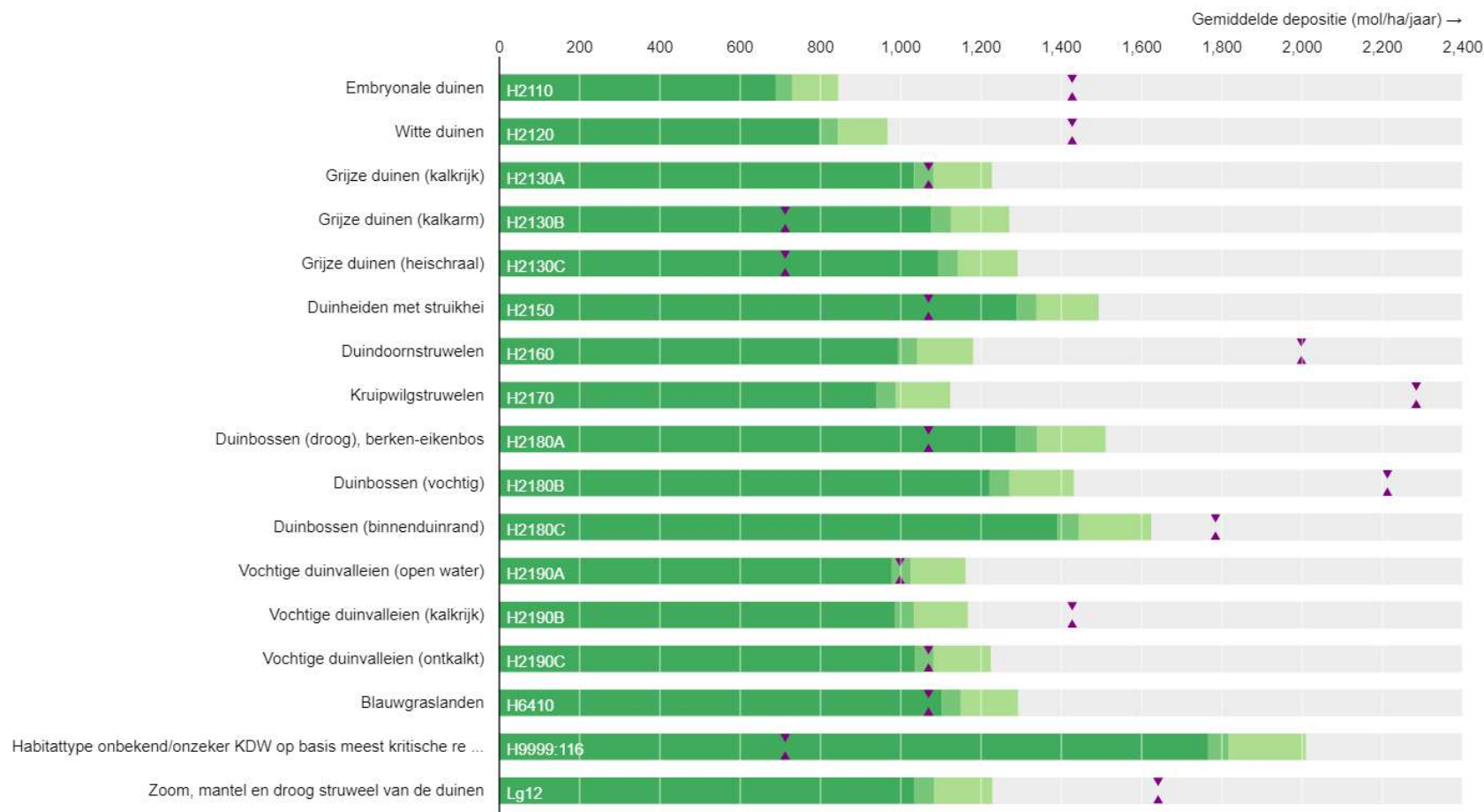
Buitenland

- Inzicht in welk land en sectoren

Gemiddelde depositie op relevant habitat/leefgebied in relatie tot de KDW.

■ Gemiddelde depositie 2030 + mogelijke maatregelen.
 ■ Gemiddelde depositie 2030
 ■ Gemiddelde depositie 2018.

Let op! grafiek toont de gemiddelde achtergronddepositie in relatie tot de KDW. Als de gemiddelde achtergronddepositie lager is dan de KDW, kan een deel van het habitat of leefgebied nog steeds overbelast zijn

Meten is weten

Rijk: Nationaal Kennisprogramma (n.a.v. Advies Hordijk)

- Meten + Rekenen + Innovatie
- Provincies trekken hierin samen op met LNV/DGS, zowel in de uitvoering als in de stuurgroep. Gerelateerde onderzoeksprojecten omvatten o.a. studie ammoniak van zee, onderbouwing afstandsgrenzen, onderbouwing RAV-codes.

Binnen IPO verband:

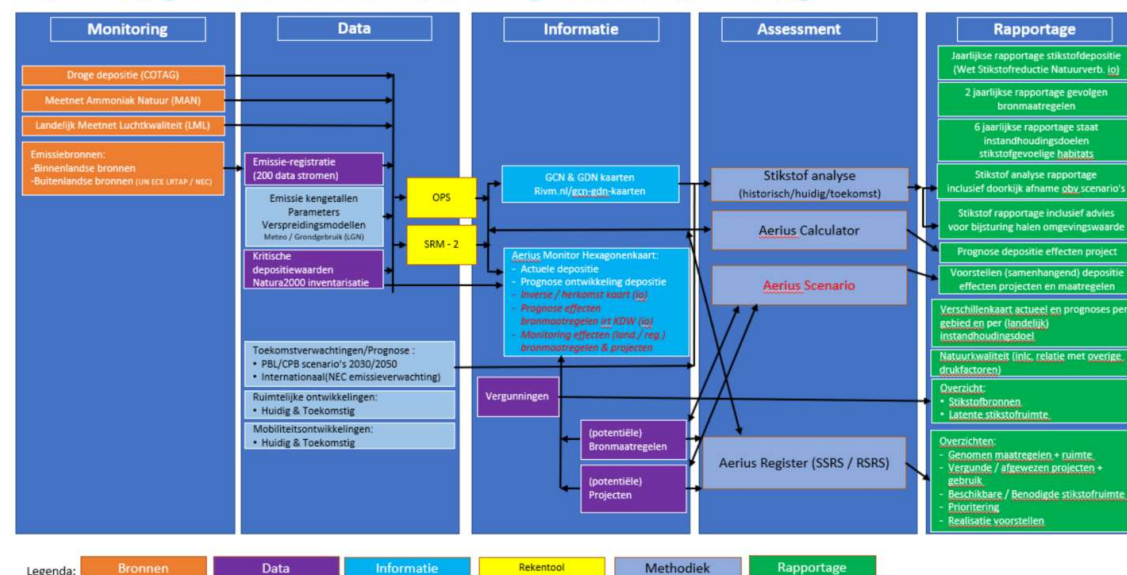
Provinciale vraagagenda stikstofmonitoring

Toetsing Referentiemodel stikstof voor optimalisatie met lopende onderzoeken en projecten

In de Provincie:

- Meetpunten in Zeeland
- Sensor metingen
- Satelliet metingen

Monitoring en informatievoorziening stikstofmonitoring

Uitbreiding meetnetwerk – (Nationaal kennis programma stikstof)

Mini-DOAS

- Meet continu de ammoniakconcentratie in de lucht. De data wordt gebruikt om het Aerius model te kalibreren.
- Erg belangrijk voor Zeeland omdat juist in de duinen waar de ammoniak concentratie laag is, het Aerius model nog verbeteren op nauwkeurigheid metingen. Landelijk zijn er te weinig meetpunten in het lage concentratie gebied van ammoniak.
- Beoogde locatie nabij het zweefvliegveld clubhuis Kop van Schouwen wordt momenteel onderzocht.

COTAG Opstelling

- Het RIVM meet met een COTAG hoe snel planten en bodem ammoniak opnemen, dit heet droge depositie
- Voor het kunnen plaatsen van de opstelling moet het gebied aan veel voorwaarden voldoen. Metingen van droge depositie zijn een stuk ingewikkelder dan concentratiemetingen.
- Het is een zoektocht, meerdere locaties zijn bezocht. Terughoudendheid bij TBO-ers /RIVM
- RIVM zoekt verder , nu ook buiten Zeeland

Sensormetingen

Snuffelfiets

- Momenteel draait een pilot met het meten van fijnstof
- In de toekomst (± 1 jaar) wordt de sensormeting waarschijnlijk uitgebreid met het meten van Stikstofoxiden (NOx) en temperatuur.

Sensormetingen voor stalemissies

- Pilot loopt voor het opzetten van een stikstof emissie monitoring platform waarbij in stallen continu de totale emissie monitoring gemeten en berekend wordt.
- Gekeken wordt of dit gefinancierd kan worden door POP3 subsidie Samenwerken op Innovatie

Satelliet metingen

- Voornamelijk doel – identificeren van bronnen/ gebieden
- Meet alleen de emissie (de kolomdichtheid)
- Abiotische factoren nog niet meegenomen
- Niet gekoppeld aan depositie effect

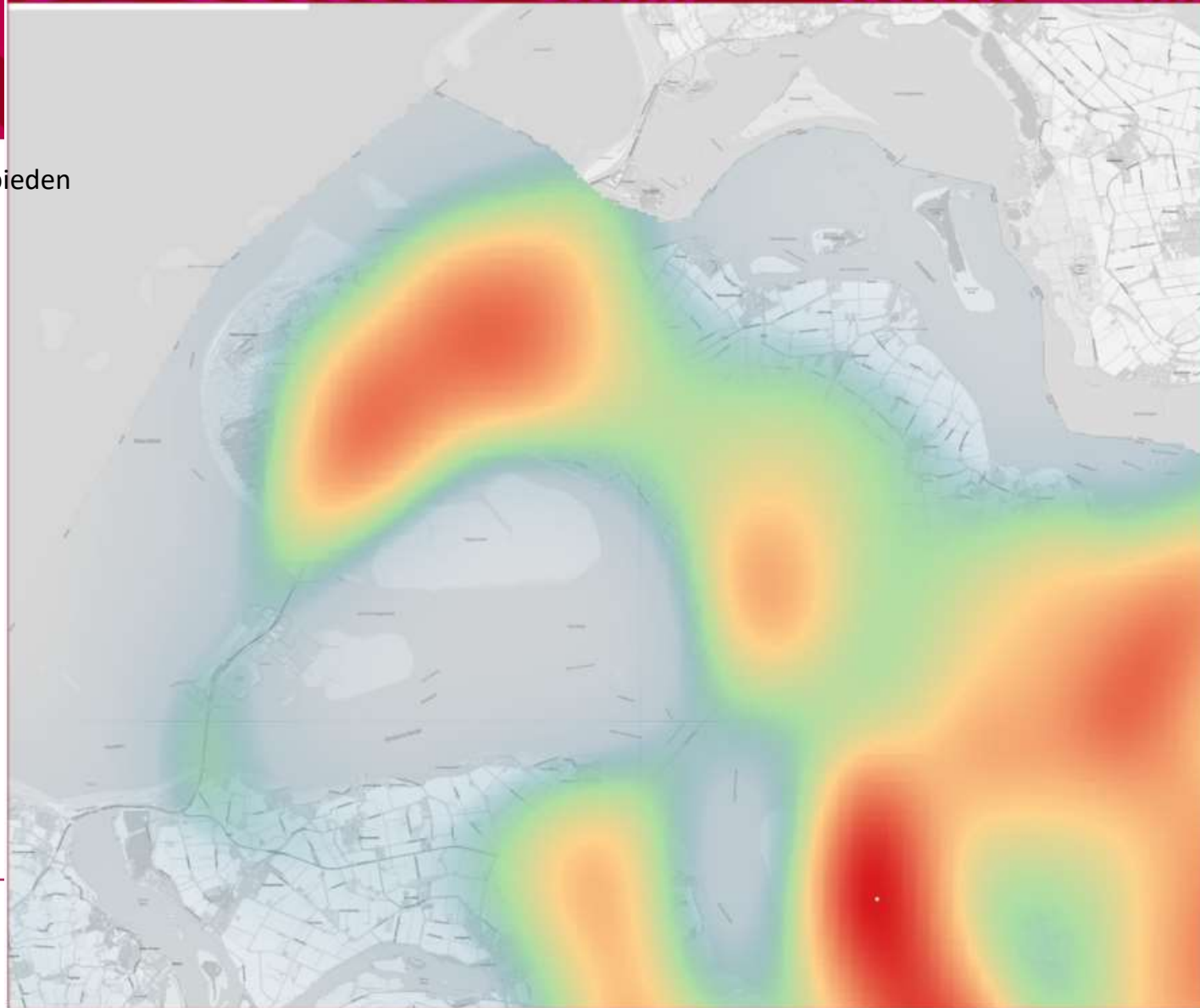
NO_x

- Afb. Gemiddelde over 24 maanden (2019 - 2020)
- Maandelijks verschillen de beelden

NH_3

- Sinds dit jaar koopt de provincie ook voor satellietdata van CAELI voor NH_3
- Nog te weinig data – alleen Q1 en Q2 2019

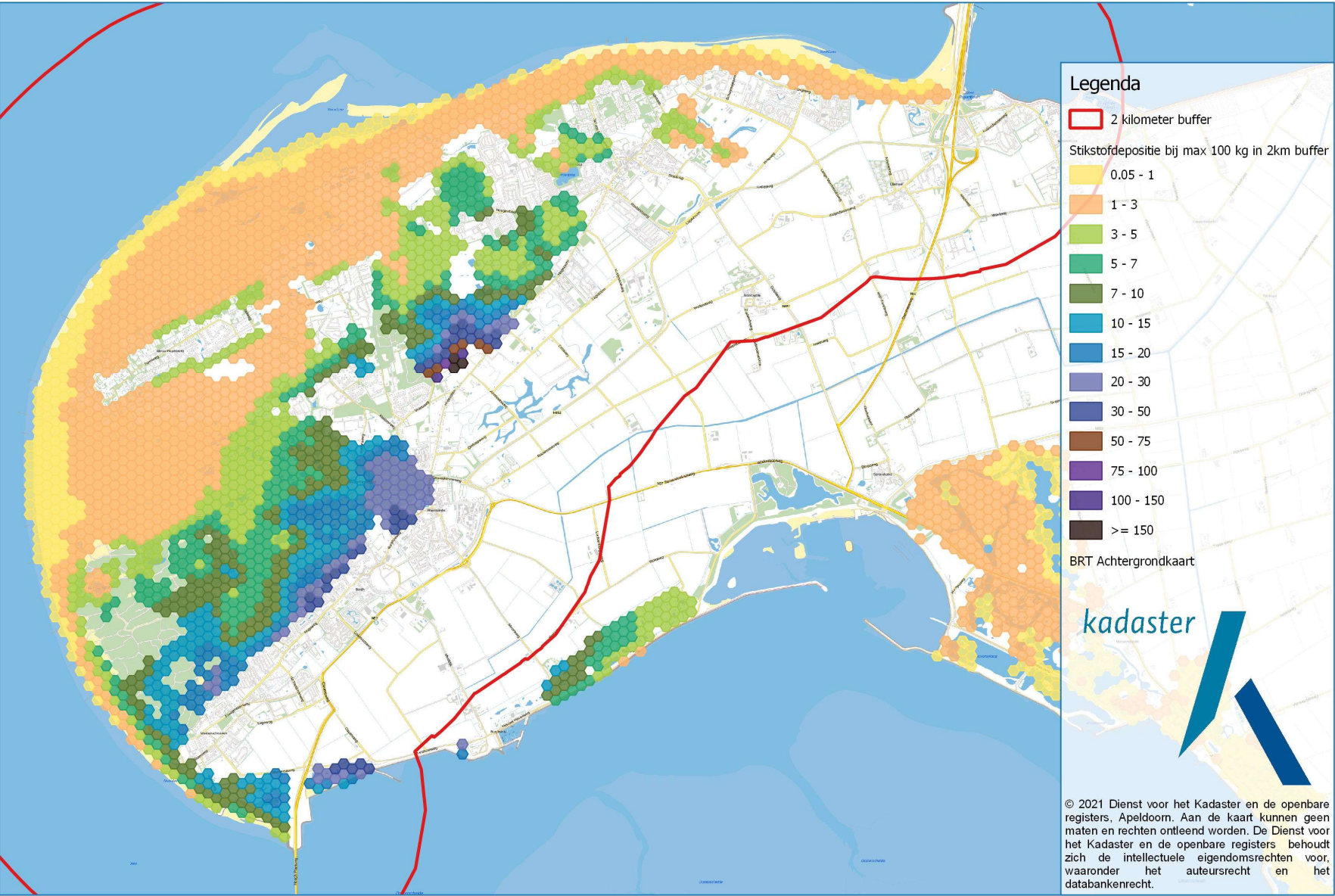
Nox gemiddelde waarden over 2019 en 2020

Analyse Kadaster Schouwen Duiveland

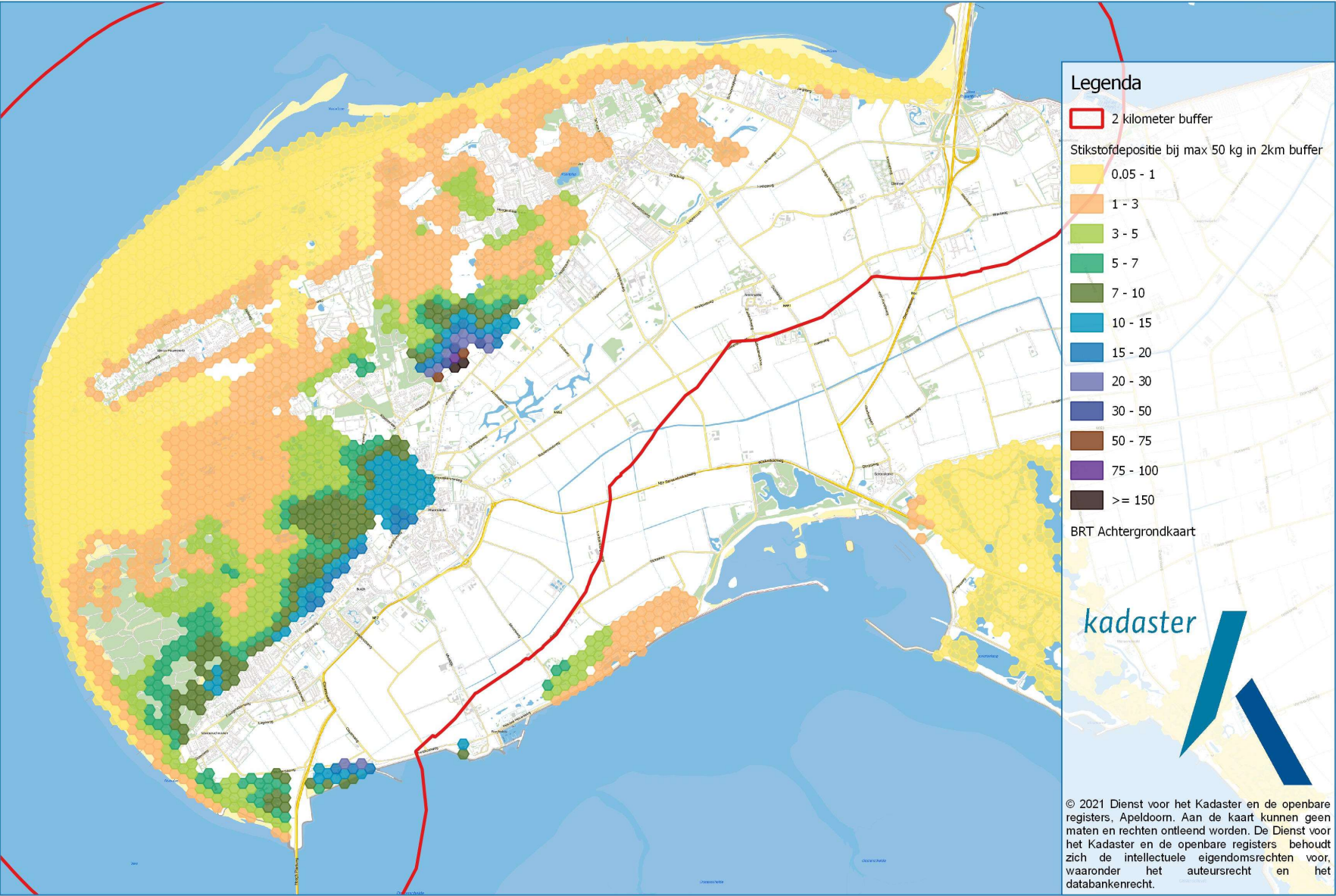
1. Welke reductie van stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Kop van Schouwen kan bereikt worden door het beperken van de stikstofemissie van agrarische bedrijven in het gebied ?
 2. Welke bedrijven zijn bij deze reductie betrokken en welke verplaatsingsbehoefte ontstaat hierdoor?
 3. Welke andere ruimtelijke claims zijn er voor Schouwen-Duiveland?
 4. Welke consequenties heeft dit, rekening houdend met de doelstelling om de landbouwkundige structuur te verbeteren en de grondvoorraad van de provincie?
-

Depositie van landbouwpercelen in 2 km buffer bij gift van maximaal 100 kg N/ha/j

Het beperken tot teelten met een toediening van maximaal 100 en zeker 50 kg N per ha per jaar in de buffer van 2 km heeft een gunstig effect op de stikstofdepositie op de Kop van Schouwen. Dit beperkt echter wel de gewassen van het teeltplan.

Depositie van landbouwpercelen in 2 km buffer bij gift van maximaal 50 kg N/ha/j

Het beperken tot teelten met een toediening van maximaal 100 en zeker 50 kg N per ha per jaar in de buffer van 2 km heeft een gunstig effect op de stikstofdepositie op de Kop van Schouwen. Dit beperkt echter wel de gewassen van het teeltplan.

Eerste hoofdlijnen concept analyse Kadaster

- De ruimtelijke opgaven rechtvaardigen niet direct inzet van bijvoorbeeld instrument landinrichting;
 - Mogelijk is wel een vergroting van de publieke grondvoorraad in Duiveland gewenst;
 - Nader bepalen grondbehoefte die nodig is voor transitie landbouw en meer grondgebonden bedrijfsvoering;
 - Verkennen mogelijkheden langjarige inzet van provincie gronden ter ondersteuning omschakeling natuur inclusieve landbouw;
 - Verkennen inzet samenwerking met partijen waaronder overheden (vb. Rijksgronden) bij integrale doelen gebiedsgerichte aanpak.
 - Naast eventuele vrijwillige opkoop vooral inzetten op maatwerk via inzet instrumenten kavelruil en innovatieve pachtconstructies en...?.
-

KPI systematiek voor kringloop landbouw (KPI-K)

Zuidwestelijke Delta: Biodiversiteitsmonitor

Landelijk: In opdracht van het ministerie van LNV is een consortium van partijen gevraagd om een KPI systematiek voor Kringlooplandbouw te ontwikkelen.

Met een robuuste set aan KPI's (Kritische Prestatie Indicatoren) wordt het mogelijk gemaakt dat de boer zijn bedrijfsvoering stuurt richting realisatie van maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld via gestapelde waardering- en beloningsystemen.

Ontwikkeling van KPI's bestaat al langer en wordt vaak gebruikt voor specifieke

- doelen (biodiversiteit)
- sectoren (melkveehouderij of akkerbouw)
- regio's (provincie of regio).

Praktijkproject Biodiversiteitsmonitor Zuidwestelijke Delta

Kritische Prestatie Indicatoren testen en ontwikkelen om duurzaamheid te tonen en belonen

De opgave

We staan voor de uitdaging om de voedselproductie te verduurzamen op een manier die past bij de ondernemer en zijn omgeving. Onderwerpen zoals duurzaam bodembeheer, biodiversiteitsherstel, verbeteren van waterkwaliteit en klimaatverandering vragen om bedrijfsaanpassingen. Doelen voor de lange termijn en het tonen en belonen van bijdragen aan het halen van deze doelen zijn daarbij essentieel.

Onze ambitie

Door lange termijn duurzaamheidsdoelen vast te stellen krijgen ondernemers duidelijkheid. Via KPI's (Kritische Prestatie Indicatoren) kunnen ondernemers meten of ze goed presteren op duurzaamheidsdoelen. Sturen op doelen biedt ondernemers vrijheid in hoe deze doelen te bereiken. Afnemers, maatschappelijke partijen, leningverstrekkers en de overheid kunnen deze prestaties vervolgens belonen (gestapeld belonen).

De KPI's

We zetten de 0,1 lijst KPI's vanuit de BO Akkerbouw centraal:

- OS-balans
- Stikstofoverschot
- %Bodembedekking
- % Rustgewassen in rotatie
- Regionale kringloop
- % Natuur- en landschapsbeheer
- Milieubelasting GBM
- Carbon Footprint

Het plan van aanpak

We zijn het project van start gegaan met een online kennisuitwisselingstraject 'De Deltasprint'. Dit is inmiddels afgerond en de input vanuit de deelnemers (telers, ketenpartijen, adviseurs, beleidsmakers etc.) is uitgewerkt. De vervolgstap is het verder uitwerken van de volgende doelen en werkpakketten:

WP1: Testen duurzaamheidsdoelen en KPI's met akkerbouwers
Samen met een groep gemotiveerde akkerbouwers aan de slag met de KPI's, dataverzameling en het testen.

WP2: Werken met eenduidige bedrijfsdata uit teeltregistratiesystemen
Hierin zitten de "data-nerds" die bekijken hoe we de data over de KPI's efficiënt kunnen verzamelen en ervoor zorgen dat de boer eigenaar blijft van zijn data.

WP3: Testen natuur & landschapsdoelen en KPI's met de boer
Hier sluiten we aan bij het registratie- en beoordelingssysteem van de collectieven.

WP4: Bedrijfsadvies op maat
Pool van objectieve adviseurs die boeren ondersteunen hun KPI scores en duurzaamheidsdoelen te verbeteren. Aansluiting bij BAS register en S&BE regeling.

WP5: Ontwikkelen systeem van systeem belonen voor prestaties
Ontwerp beloningsregeling, juridische toets, aanhaken van potentiële beloners.

WP6: Projectorganisatie en draagvlak sleutelpartijen
Gericht op opschaling van de beloningsregeling. Aansluiten bij overheden, provincie, LNV etc. en CEO's "de beweging".

Onze opdracht

Samen met de praktijk testen van een integrale set KPI's die prestaties op duurzaamheidsdoelen toont en geschikt is voor een beloningsregeling voor de Zuidwestelijke Delta. Betrekken van sleutelpartijen bij de ambitie, aanpak en vervolg.

Onze inzet:

- Jaar 1: 30 bedrijven belonen voor prestaties
- Jaar 2: 130 bedrijven belonen voor prestaties
- Jaar 3: > 300 bedrijven belonen voor prestaties

Meer informatie en/of aanhaken bij een van de werkpakketten? Contact: frank@boerenverstand.nl.

Dit project is een samenwerking van:

- Provincie Zeeland
- Provincie Noord-Brabant
- WAGeningen UNIVERSITY & RESEARCH
- LOUIS BOLK Instituut
- provincie ZUID HOLLAND
- beeren verstand

Verkenning WUR Agroforestry (concept)

Potentie van agroforestry voor stikstofreductie in Zeeland

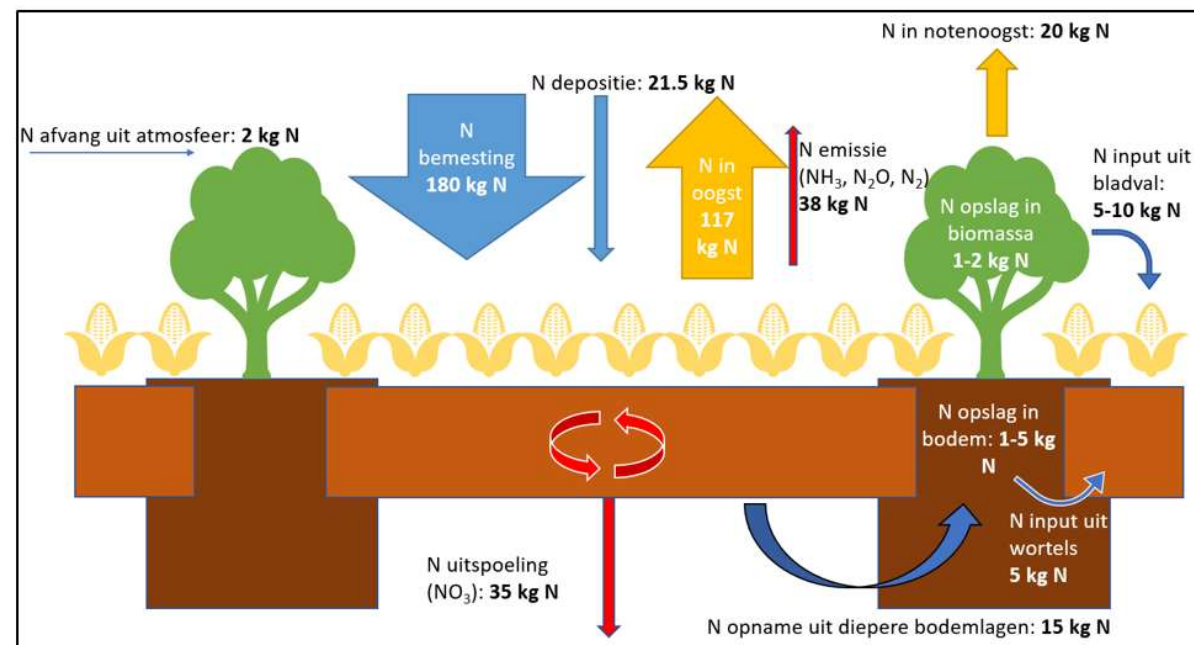
Verschillende effecten van agroforestry op de stikstofstromen in een teeltsysteem:

1. De toegevoegde stikstofaanvoer van N in boomwortels, via de opname uit diepere bodemlagen en N fixatie door stikstoffixerende bomen;
2. De cyclische N inputs via de biomassa van bomen, in de vorm van bladval, snoeiafval en wortelresten;
3. De N opslag in het systeem, zowel in de bodem als in de biomassa van de boom;
4. De hogere depositie en afvang van atmosferische stikstof.

(Voorzichtige) kwantificering van een agroforestry systeem laat zien dat:

- een betere N kringloop met lagere N verliezen naar de omgeving
- De grootte van de genoemde N effecten zijn echter erg afhankelijk van het soort agroforestry- en teeltsysteem.

variant 'silvo-arable'
(combinatie bomen met akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt).

Figuur 4

Indicatieve kwantificering van globale stikstofstromen in een agroforestry systeem met walnoot en gangbare akkerbouwgewassen in kg N per hectare per jaar.

Living Lab Schouwen- Duiveland – Zoetwater fieldlabs

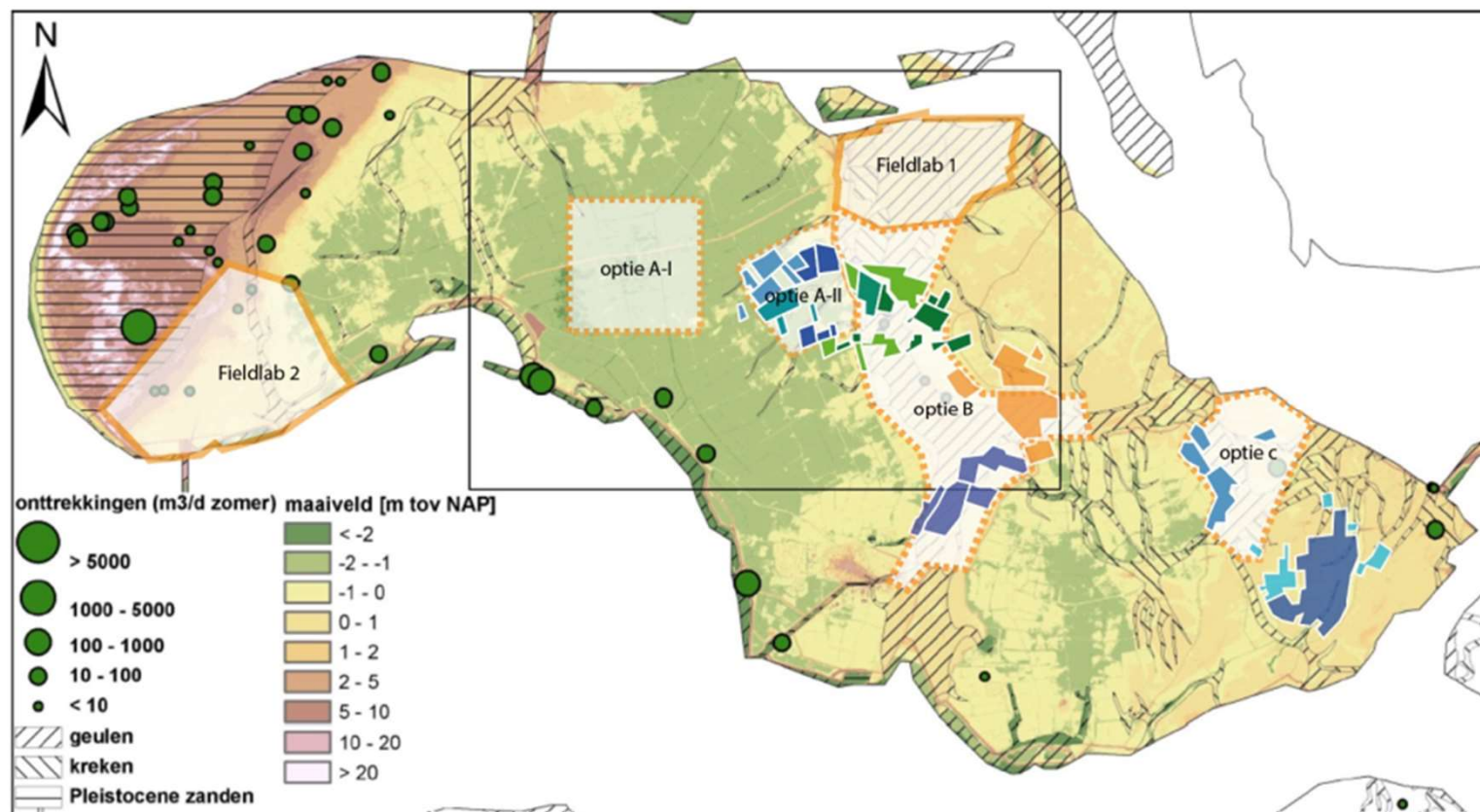
Field lab 2

Waarom interessant:

- Kansen voor robuust watersysteem in een gebied in transitie naar natuur-inclusieve landbouw
- Voorbeeldgebied voor overgang duin-zoom-polder (vasthouden zoetwater door stuwbeheer)
- Bredere gebiedsopgaven (stikstof, transitie (duurzame) recreatie, etc.)
- PWO opgaven bieden kans voor aangepast peilbeheer en aanpassing / renovatie stuwen

Planning:

- verkenning voor de zomer
- start visiefase najaar

POP 3 subsidie samenwerking op innovatie (stikstof)

2020 - heeft de provincie Zeeland € 1.006.482,74 aan Europese subsidie beschikbaar gesteld en een provinciale bijdrage geleverd van € 876.423,25 voor innovatie projecten in samenwerkingsverband middels de POP3 openstelling 'Samenwerking voor Innovatie'.

2021 - Wegens succes stelt de provincie Zeeland opnieuw € 1.000.000 aan Europese subsidie beschikbaar voor innovatieve projecten binnen het POP3 programma.

maandag 14 juni 2021 van 11.00 tot uiterlijk 12.30 uur een informatiesessie via MS Teams.

Zie ook: [POP3; Subsidieregeling Samenwerking voor Innovatie Zeeland | Zeeland](#)

Samenvatting overleg GGA Kop van Schouwen d.d. maandag 7 juni 2021

Locatie: Resort Land & Zee, Rampweg 28 Scharendijke

Aanwezig:

Gemeente Schouwen-Duiveland:

ZMf:

HISWA/Recron:

ZLTO:

Agrarisch Schouwen-Duiveland:

Staatsbosbeheer:

ZJAK:

Provincie Zeeland:

Afwezig:

Waterschap Scheldestromen:

Natuurmonumenten:

Recron

	Agendapunt
1	Welkom en kort voorstelrondje [REDACTED] heet iedereen welkom. Doel van dit overleg is bijpraten over stand van zaken. Het groeidocument met kansen die we samen hebben verkend met diverse doelgroepen in het gebied is nog niet beschikbaar. Deze zomer komt normaliter de 2 ^e fase van de stikstofanalyses beschikbaar, dit is een belangrijke basis. Daarna zou komend najaar aan de gebiedsagenda kunnen worden gebouwd gezamenlijk met de leden van Gebiedstafel.
2	Conceptverslag Gebiedstafel Kop van Schouwen 3 november 2020 ZLTO: Graag tabel met acties toevoegen aan verslagen.
3	Ontwikkelingen landelijk: <i>Wet stikstofreductie en natuurverbetering</i> Wet stikstofreductie en natuurverbetering (WSN) is vastgesteld. Hierin zijn tussendoelen voor de omgevingswaarde geformuleerd: gebiedsgerichte inzet van de bronmaatregelen om tot een meer effectieve reductie van de stikstof te komen en daardoor de kwaliteit van de natuurgebieden te verbeteren. Ook verbetering door inzet van generieke bronmaatregelen (landelijk) en van natuurherstelmaatregelen t.b.v. de kwaliteit van de natuurgebieden. Eind 2022 leggen GS aan de Minister een Gebiedsplan voor waarin voor ieder stikstofgevoelig N2000 gebied beschreven staat: de omvang en herkomst stikstof en mate van overbelasting, de verwachte autonome ontwikkelingen, de bronmaatregelen en natuurherstelmaatregelen, de verwachte sociaaleconomische effecten en weging haalbaarheid en doelmatigheid, de verwachte effecten op de stikstofdepositie en staat van de natuur en de alternatieve maatregelen met aantoonbare meerwaarde. Rijk blijft verantwoordelijk voor behalen van de landelijke omgevingswaarde. <i>Kansen Gebiedsplannen:</i> Ruimte voor alternatieve maatregelen en analyse op maat zoals: verplaatsing en verduurzaming veehouderijen en akkerbouw in plaats van opkoop, innovatie en verdere verduurzaming van industrie (NOVI-gebied NSP district), openbaar vervoer, bouw- & infra projecten ZLTO, [REDACTED] 14 bedrijven hebben zich aangemeld voor opkoopregeling. Nu moet een regeling opgetuigd worden om ruimte te creëren voor ontwikkelingen van diverse sectoren. Doel: verplaatsen, opkopen en verduurzamen. ZLTO [REDACTED] licht kort het Versnellingsakkoord toe: landelijk plan richting politiek om mee te nemen bij coalitievorming. Er is nog veel uitzoekwerk te doen.
4	Stikstof analyses 1 ^e fase stikstofanalyses inclusief buitenland en ammoniak van zee. Stikstofanalyses zijn input voor gebiedsgerichte aanpak. Vooral de 2 ^e fase die nu wordt uitgewerkt. Met deze 2 ^e fase krijgen provincies en Rijk een integraal beeld van de deposities, ruimtelijke herkomst, buitenlandbijdrage en zicht op prognoses autonome ontwikkeling en bronmaatregelen en beleidsscenario's richting 2025, 2030 en 2035.

	<p>Eerste fase is uitgevoerd: Nader inzicht in de actuele situatie voor wat betreft stikstofdepositie, de verwachte ontwikkeling en de te verwachte effecten van de structurele aanpak (pakket bronmaatregelen Kamerbrief april 2020).</p> <p>Tweede fase is nadere uitwerking analyses:</p> <p>Inzicht verkrijgen in de ruimtelijke herkomst van stikstof op regionaal niveau. Waar komt de stikstof op de Kop van Schouwen nu precies vandaan?</p> <p>Herberekening generiek pakket. Resultaat wordt verwacht na de zomer 2021.</p> <p>Stikstofreductie doelen per regio/gebied:</p> <p>Op basis van onder meer de tweede fase stikstofanalyses worden na de zomer (landelijk) de reductiedoelen per N2000 gebied/ Zeeland geformuleerd die bijdragen aan de gestelde landelijke omgevingswaarden.</p> <p>De tabel met percentage overbelaste hexagonen stikstofgevoelige natuur per natuurgebied laat zien dat de gebieden Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren de Natura2000 gebieden zijn met de hoogste stikstofdepositie in Zeeland. In Zeeland hebben de gebieden het meest last van het buitenland en ammoniak vanaf zee. Daaraan kunnen we niet zo veel veranderen. Doel is om te gaan doen wat binnen Zeeland mogelijk is en op vrijwillige basis te realiseren is voor wat betreft stikstofreductie.</p> <p>Nieuw is ammoniak van zee. De sheet Sector depositieverdeling laat zien dat 23% van de totale depositieverdeling komt van ammoniak van zee. Dit betreft een meetcorrectie, RIVM doet onderzoek naar de herkomst hiervan en wat we hier aan/mee kunnen doen. Na de zomer hopen we dat er meer duidelijk hierover is.</p> <p>Bij overige sectoren moet je denken aan stikstofdepositie door huis- en hobbydieren en overige consumenten, drinkwater en rioolwaterzuivering, bouw, kantoren en winkels.</p> <p>Na de zomer komt er normaliter meer inzicht in stikstofdeposities uit het buitenland. Voor Zeeland is Vlaanderen bepalend. Samen met de provincies Noord-Brabant, Limburg en het Rijk kijkt Zeeland i.o.m. Vlaanderen wat we kunnen doen aan stikstof depositie uit het buitenland.</p> <p>De tabel Gemiddelde depositie op relevant habitat/leefgebied in relatie tot de KDW brengt de belasting van een deel van het habitat of leefgebied in beeld. Volgende stap: kijken waardoor de kwaliteit beïnvloed wordt.</p>
5	<p>Metten is weten</p> <p>Vanuit het Nationaal Kennisprogramma is het meetnetwerk uitgebreid. Zo wordt er o.a. onderzoek gedaan naar ammoniak van zee.</p> <p>In Zeeland hopen we het meetnetwerk met 2 meetopstellingen uit te breiden.</p> <p>Mini-DOAS meet continu de ammoniakconcentratie in de lucht. De data wordt gebruikt om het MAN buisjes /Aerius model te kalibreren. Beoogde locatie nabij het zweefvliegveld clubhuis Kop van Schouwen wordt momenteel onderzocht.</p> <p>Het RIVM meet met een COTAG hoe snel planten en bodem ammoniak opnemen, dit heet droge depositie.</p> <p>Satelliet metingen hebben vooral tot doel om bronnen/ gebieden te identificeren.</p> <p>Deze meten alleen de emissie (de kolomdichtheid)</p> <p>Sensor metingen doen we ook per (snuffel)fiets. Op dit moment draait een pilot met het meten van fijnstof, in de toekomst (± 1 jaar) wordt de sensormeting waarschijnlijk uitgebreid met het meten van Stikstofoxiden (NOx) en temperatuur.</p> <p>Met een pilot voor sensormeting voor stalemissies willen we een stikstof emissie monitoring platform opzetten waarbij in stallen continu de totale emissie monitoring gemeten en berekend wordt. Gekeken wordt of dit gefinancierd kan worden door POP3 subsidie 'Samenwerken op Innovatie'.</p>
6	<p>Kadasteranalyse Schouwen-Duiveland</p> <p>Eind vorig jaar heeft het Kadaster de opdracht gekregen om een analyse uit te voeren over de gronddruk in Schouwen Duiveland in relatie tot de stikstofproblematiek en overige ruimtelijke opgaven.</p> <p>licht de eerste hoofdlijnen concept toe. Eerste conclusies: er is geen rechtvaardiging voor landinrichting, opgaven en effecten zijn daarvoor te gering. Publieke grondvoorraad is niet groot, de gronddruk is ook niet erg hoog. Zeeland is relatief schone provincie met weinig intensieve veeteelt. We kijken naar mogelijkheden om de stikstofdepositie te verlagen door onder meer verlagen van de stikstofemissie in de directe omgeving van de Kop van Schouwen.</p> <p>Vragen, opmerkingen:</p>

	<p>ZMF: kijken naar alternatieve teelten, zoals stikstofarme gewassen? Dit wordt inderdaad meegenomen.</p> <p>ZLTO: kijken naar teeltmethode wijze van bemesting, die is bepalend voor stikstofdepositie. Ook kijken naar beweiding. Afspraak: verder bespreken bij landbouwtafel</p> <p>Volgende stap: De gemeente leest ook nog mee in het concept het Kadaster rond het rapport af. PZ zal rapport hierover delen.</p>	
7	<p>Thema's</p> <p>Landbouw en veeteelt: KPI traject biodiversiteitsmonitor</p> <p>Diverse werkgroepen: aantal boeren van landbouwtafel zijn hierbij aangeschoven. Niet alleen kijken naar stikstof, maar ook bodem, CO2.</p> <p>Agroforestry: Provincie Zeeland heeft opdracht gegeven aan WUR om potentie agroforestry voor verlaging stikstof te onderzoeken, zodat er meer bekend is over effecten van agroforestry. Uiteraard is grootste effect minder bemesting, maar misschien biedt een combinatie met agroforestry wel kansen. Eindrapport is bijna gereed en zal worden gedeeld.</p> <p>Bosvisie: geen bijzonderheden</p> <p>Ruimtelijke plannen, water en mobiliteit:</p> <p>Gemeente Schouwen-Duiveland: concept ruimtelijke gebiedsvisie Aandachtsgebied Rampweg ligt deze week voor bij college. Hierover zijn veel vragen gesteld. [REDACTED] verwacht mogelijk vertraging bij de vaststelling.</p> <p>Gebiedsvisie Scharendijke: voorkeur voor meer bos, verder overleg met dorpsraad. Stikstof element wordt later bekeken.</p> <p>Fieldlab Burg- en Westlandpolder</p> <p>Er zijn fieldlabs (zoet water) geformuleerd vanuit Living lab Schouwen-Duiveland. Provincie kijkt naar meekoppelkansen. Start visiefase: najaar 2021.</p> <p>In de landelijke Omgevingsagenda ikv Omgevingsvisie is ook de Kop van Schouwen genoemd. Wordt vervolgd. Uitgangspunt: meerwaarde voor gebied, het moet ons in het gebied niet hinderen maar vooruit helpen.</p>	
8	<p>Lopende initiatieven</p> <p>Kansen, zoals POP 3</p> <p>Op 14 juni is een informatiesessie gepland over POP3 regeling. Provincie Zeeland kijkt of er subsidiekansen liggen voor stikstof. Insteek: transitie, haalbaarheidsstudie en samenwerking meerdere partijen.</p>	
9	<p>Vervolgafspraken</p> <p>In het najaar wil Provincie Zeeland een verdiepingsslag maken over o.a. bebouwd gebied en recreatie. [REDACTED] vraagt om interessante thema's, kansen door te geven.</p> <p>In het najaar zal meer helderheid zijn over het gebiedsplan. Als we de doelen helder hebben, kunnen we een planning maken.</p> <p>Gemeente Schouwen-Duiveland: op 1 januari 2024 is het Omgevingsplan SD van kracht. Belangrijk om e.e.a. goed te koppelen. Afsproken wordt om een afspraak te maken om dit te bespreken.</p> <p>ZLTO: neem input voor Kop van Schouwen mee voor gebiedsaanpak Manteling zodat je het opstartfase niet opnieuw moet doen.</p> <p>Met dank voor aanwezigheid en input besluit de [REDACTED] de bijeenkomst.</p>	
Acties gebiedsoverleg GGA KvS 3 november 2020		
A	Toepasbaarheid bekijken van onderzoeksvoorstel van TU delft in "Hoopvol, mooie pilot ,misschien in samenwerking en financiële ondersteuning door provincie. " https://www.tudelft.nl/2020/valorisatie/tu-delft-start-up-mezt-gaat-stikstofproblematiek-te-lijf/	
B	Stikstof emissies rioolwater zuivering installatie (RWZI)	uitgevoerd
C	Terugkoppelen beheer en onderhoud intern [REDACTED] en extern werkoeverleg	uitgevoerd
D	Actie Effect berekeningen klaver etc. andere gewassen inzichtelijk maken indien mogelijk en dit laten terugkomen in de landbouwtafel	[REDACTED]
E	Opstellen concept document voor eind 2021 met de leden van Gebiedstafel delen en dan verder samen uitbouwen. Hierbij gemeentelijke plannen/visies betrekken	[REDACTED] <i>Aangepaste planning vanwege landelijke ontwikkelingen</i>

Acties gebiedsoverleg GGA KvS 7 juni 2021		
F	Toevoegen tabel met acties aan verslagen	██████
G	Kadasteranalyse: Bespreken kansen, teeltmethodes bij landbouwtafel	Allen
H	Delen rapport kadasteranalyse	██████████
I	Delen eindrapport agroforestry	██████████
J	Terugkoppelen kansen POP3	██████████
K	Melden interessante thema's	Allen
L	Afspraak maken over Omgevingsplan SD: Gemeente en PZ	██████████████████
M	Bekijken teeltmethode en beweiding (bepalend voor stikstofdepositie) en bespreken bij landbouwtafel	██████████

Verkennd startoverleg gebiedsgerichte aanpak stikstof Manteling van Walcheren

14 juli 2020

16:00-17:30 (uiterlijk)

Locatie: Landgoed Twistvliet

Deelnemerslijst

- [redacted] Boomgaard Ter Linde/ Loverendale
- [redacted] Landgoed Twistvliet
- [redacted] Camping de Nolle
- [redacted] Onsbuiten
- [redacted] Zeeduin
- [redacted] Buitenplaats Overduin
- [redacted] en zoon, Camping Oranjezon
- [redacted] en Landgoed Duinvliet /Yogabee
- [redacted] Provincie Zeeland
- [redacted] Provincie Zeeland

Agenda

1. Welkom, voorstelronde en bespreekpunten vaststellen
2. Toelichting stikstofproblematiek en stand van zaken landelijk
Voor een totaaloverzicht de laatste Kamerbrief van 24 april j.l. over de structurele aanpak:
<https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/24/kamerbrief-24-april-2020-structurele-aanpak>
3. Toelichting Zeeuwse stand van zaken en gebiedsgerichte aanpak
Ter informatie een link naar onze Zeeuwse strategische aanpak stikstof en het bijbehorend factsheet
https://www.zeeland.nl/sites/zl-zeeland/files/strategische_aanpak_stikstof.pdf

https://www.zeeland.nl/sites/zl-zeeland/files/factsheet_strategische_aanpak_stikstof_in_zeeland.pdf

Bespreekpunten
* Wat zijn de doelen
* Wat zien jullie vanuit het gebied als mogelijkheden voor stikstofreductie.
4. Afronding en vervolgspraken

Structurele aanpak Stikstof

Gebiedsgerichte aanpak Manteling van Walcheren

overleg 14 juli 2020

ZEELAND
LAND IN ZEE

Provincie
Zeeland

Aanleiding

Uitspraak van de Raad van State op 29 mei 2019 over de Programma Aanpak Stikstof (PAS)

2020 -Nieuwe structurele aanpak Stikstof

Het Rijk neemt maatregelen om de uitstoot van stikstof te verminderen zodat nieuwe economische ontwikkelingen die stikstofruimte vragen weer mogelijk zijn.

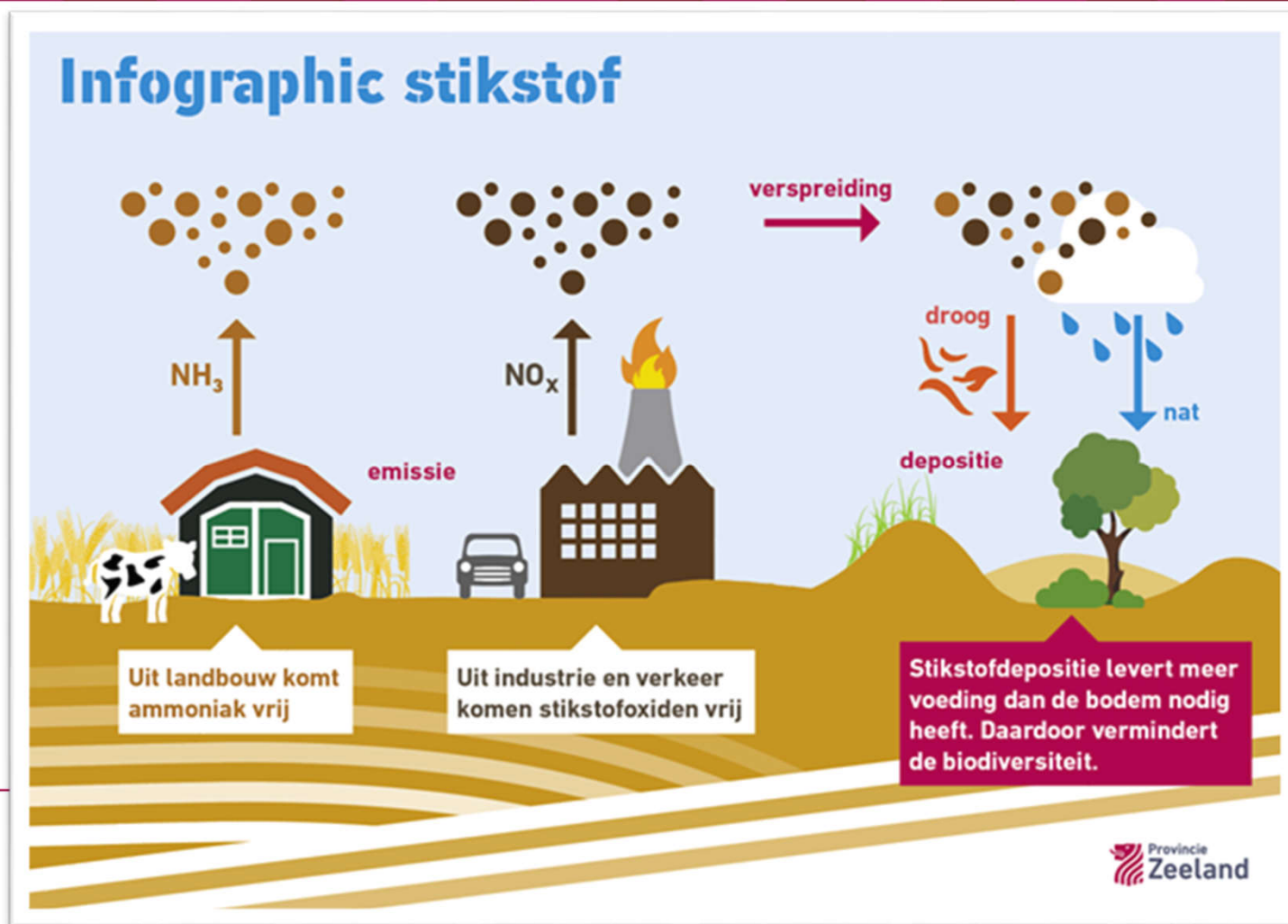
Provincies hebben de taak om via de gebiedsgerichte aanpak deze bronmaatregelen en extra natuur (herstel)maatregelen uit te werken.

Milieu belastende stikstofvormen

Milieu probleem

Teveel NO_x --> Verzuring

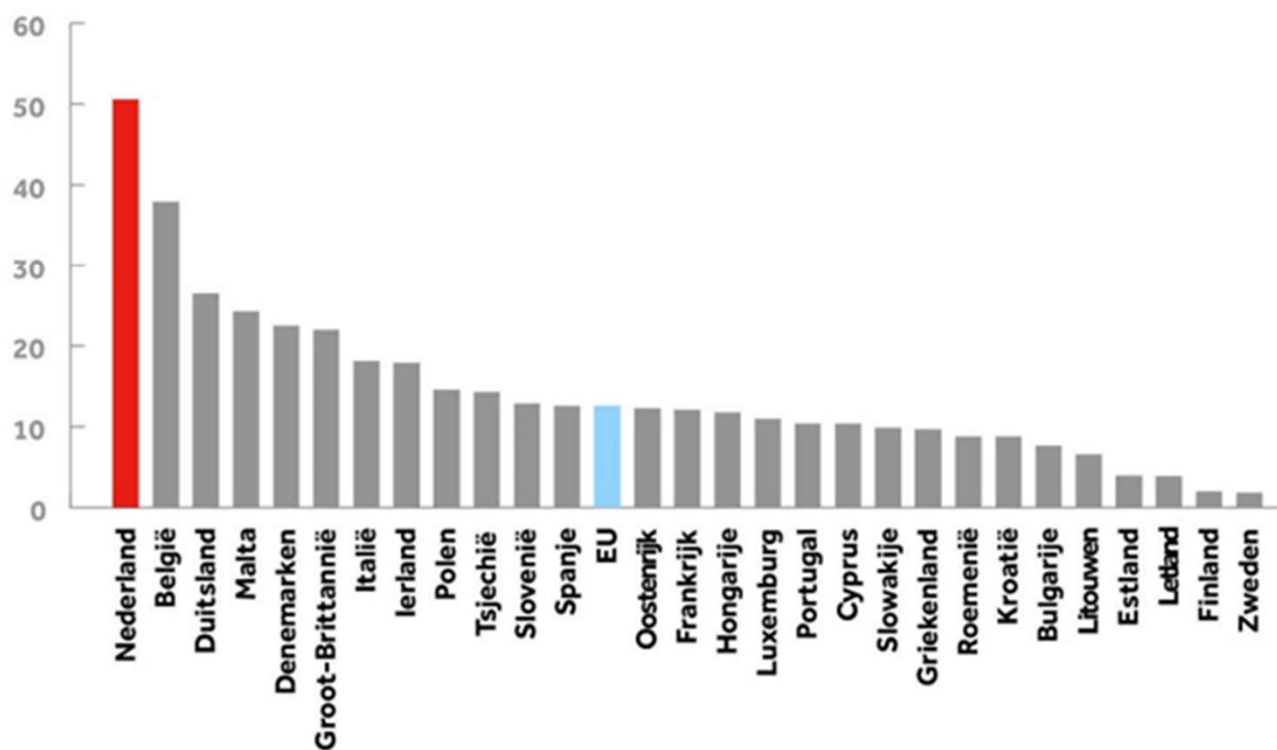
Teveel NH_3 --> Vermesting

Stikstof emissie

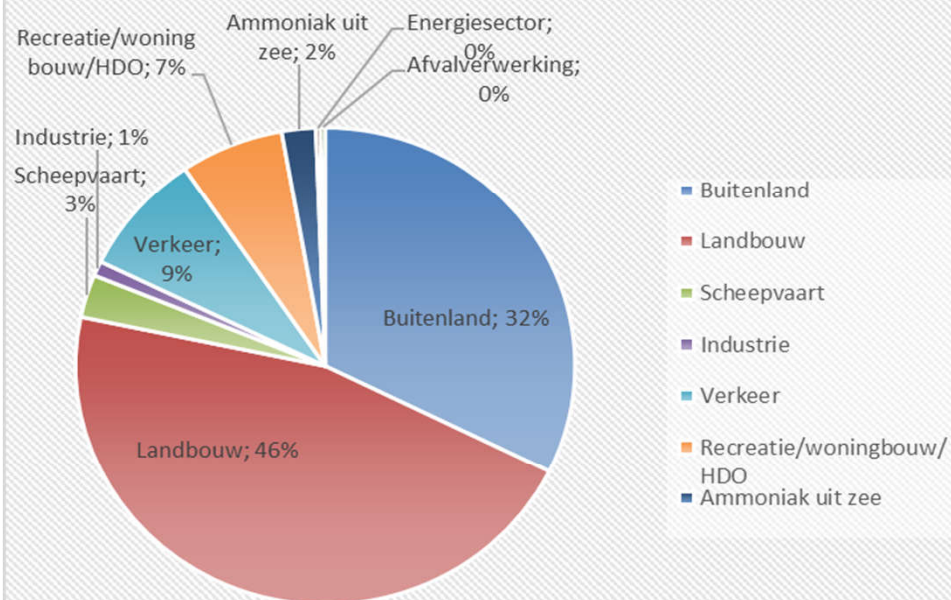
Gemiddelde stikstofuitstoot per land

In uitgestoten kilo's per hectare (kg N/ha)

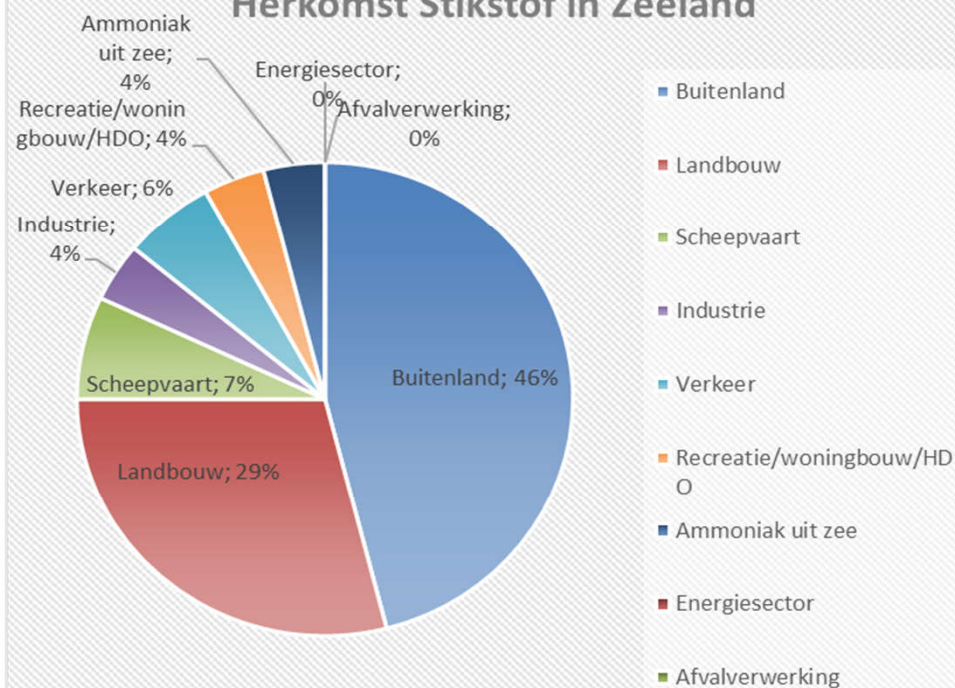

Herkomst Stikstofdepositie

Herkomst Stikstof in Nederland

Herkomst Stikstof in Zeeland

Kamerbrieven – Maatregelen sectoren

Natuurpakket

- het versnellen van diverse herstelmaatregelen als gevolg van stikstofdepositie,
- het versneld verwerven en inrichten van gronden ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland
- het verbeteren van waterkwaliteit en -kwantiteit in natuurgebieden.

Landbouw

- Opkoopregeling & verdere verduurzaming veehouderijen
- Verdere verduurzaming akkerbouw, minder bemesting, eiwitbindende gewassen

(woning)bouw

- Innovatieregeling verduurzaming mobiele werktuigen Bouwsector

Verkeer

- Gerichte handhaving defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen vrachtwagens

Industrie

- Maatwerkaanpak Piekbelasters industrie
- Verkenning aanpassing bestaande Best Beschikbare Technologie (BBT) aanpak

Luchtvaart

- Stimuleren elektrisch taxiën

Scheepvaart

- Retrofit binnenvaart-katalysatoren
- Walstroom zeevaart

Doelen Provincie Zeeland – Strategische aanpak Stikstof

Korte termijn (2020-2022)

Stikstofruimte genereren en systeem ontwikkelen waarmee vergunningen kunnen worden verleend voor nationale en regionale projecten, passend bij Zeeland.

Lange termijn (2020-2050):

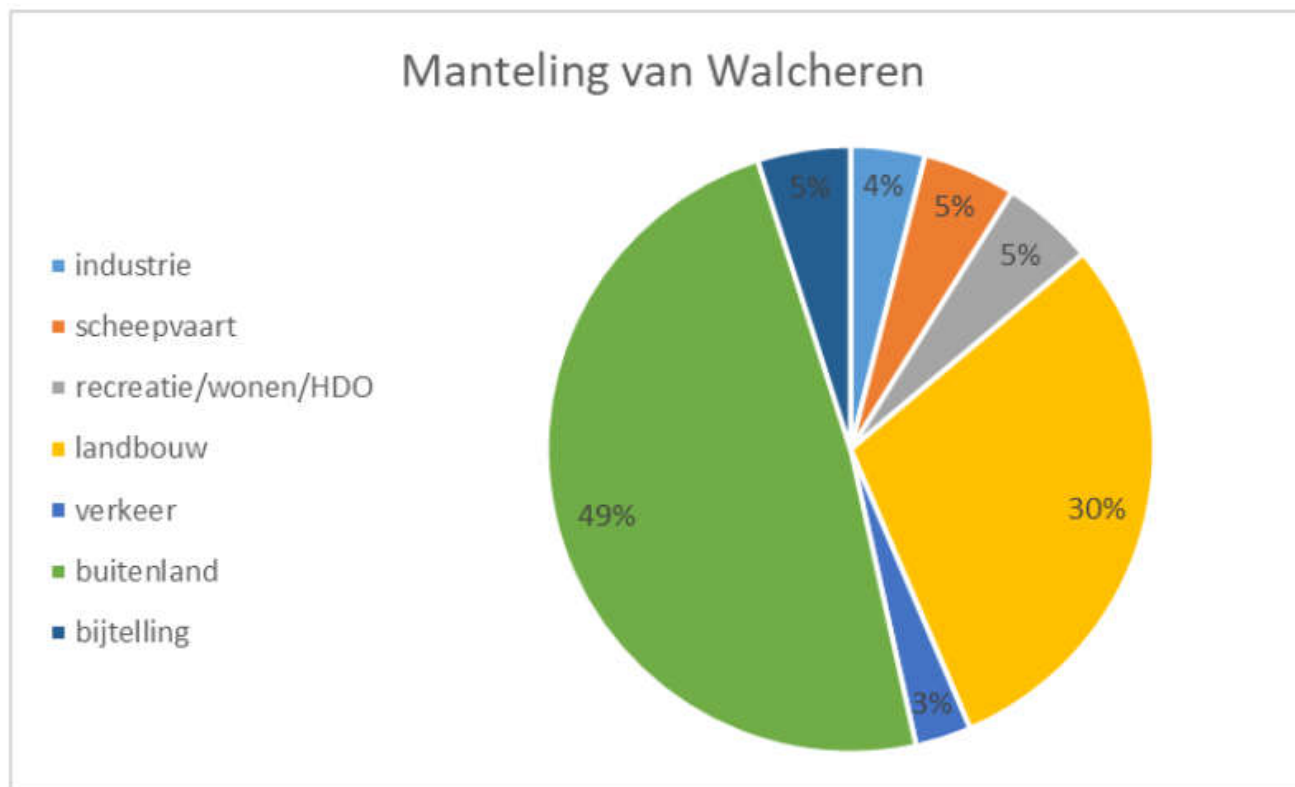
Realiseren van een goede ecologische toestand van onze natuur, toewerken naar een goede staat van instandhouding van de N2000 gebieden in 2050.

Middellange termijn (2020-2030)

De gebiedsgerichte aanpak zal meerdere jaren vergen en bijdragen aan meerdere doelen:

- Het bereiken van een significante daling van de stikstofdepositie, om de kwaliteit van stikstofgevoelige N2000 gebieden te versterken
- Het verlagen van de stikstofdepositie om ontwikkelruimte te creëren
- Verbinden aan integrale gebiedsontwikkeling / versterken of bevorderen transitie verduurzaming

Maatgevende sectoren

Gebiedsgerichte aanpak Manteling van Walcheren

Strategische aanpak Stikstof

Natura 2000 gebieden

Prioriteit voor (Zeeuwse) biodiversiteit

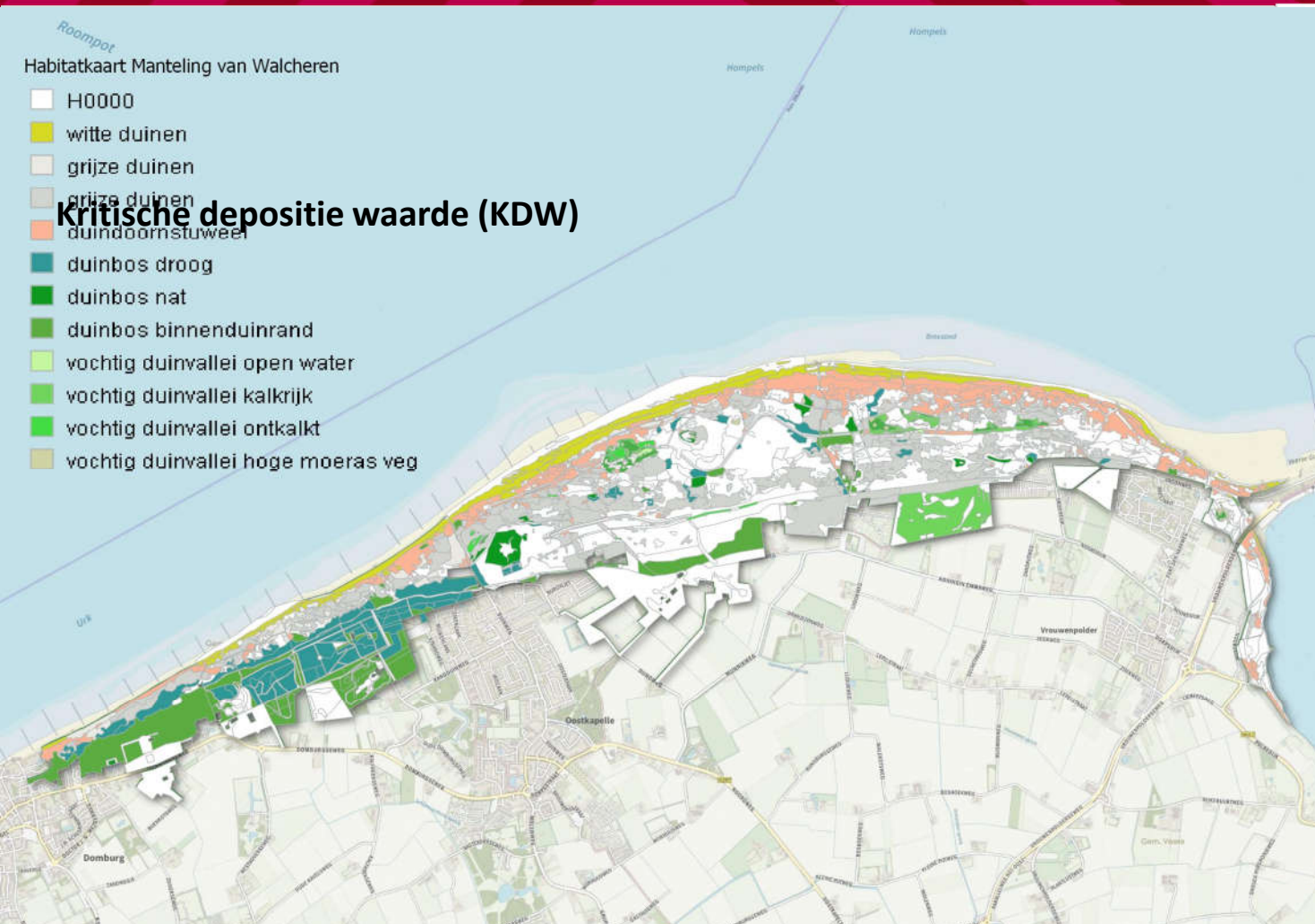
Door het aanwijzen van gebieden voor bescherming van bepaalde typen natuur en soorten blijft diversiteit in land en water geborgd.

Genoeg variatie tussen en in soorten met afwisselende leefgebieden zorgt voor een grote biodiversiteit.

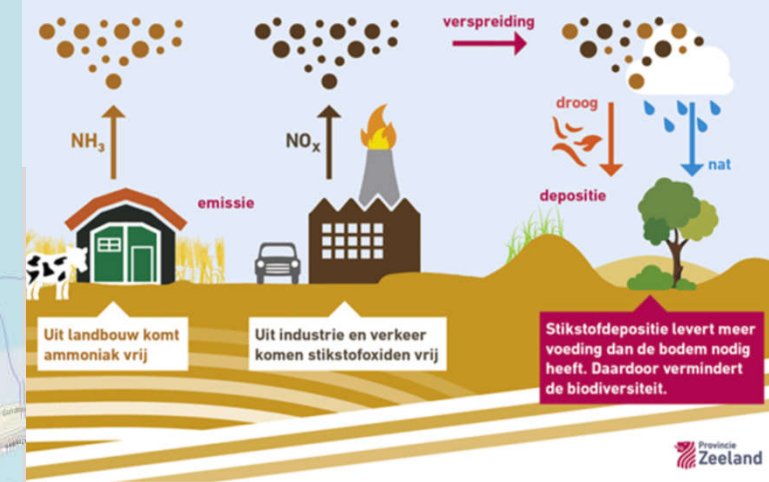
Een grote biodiversiteit geeft draagkracht en stabiliteit aan een bepaald ecosysteem.

Daarop draagt één ecosysteem weer bij aan het bestaan van andere ecosystemen.

Natura 2000 gebieden - Belastende stikstofvormen

Biogefographic stikstof

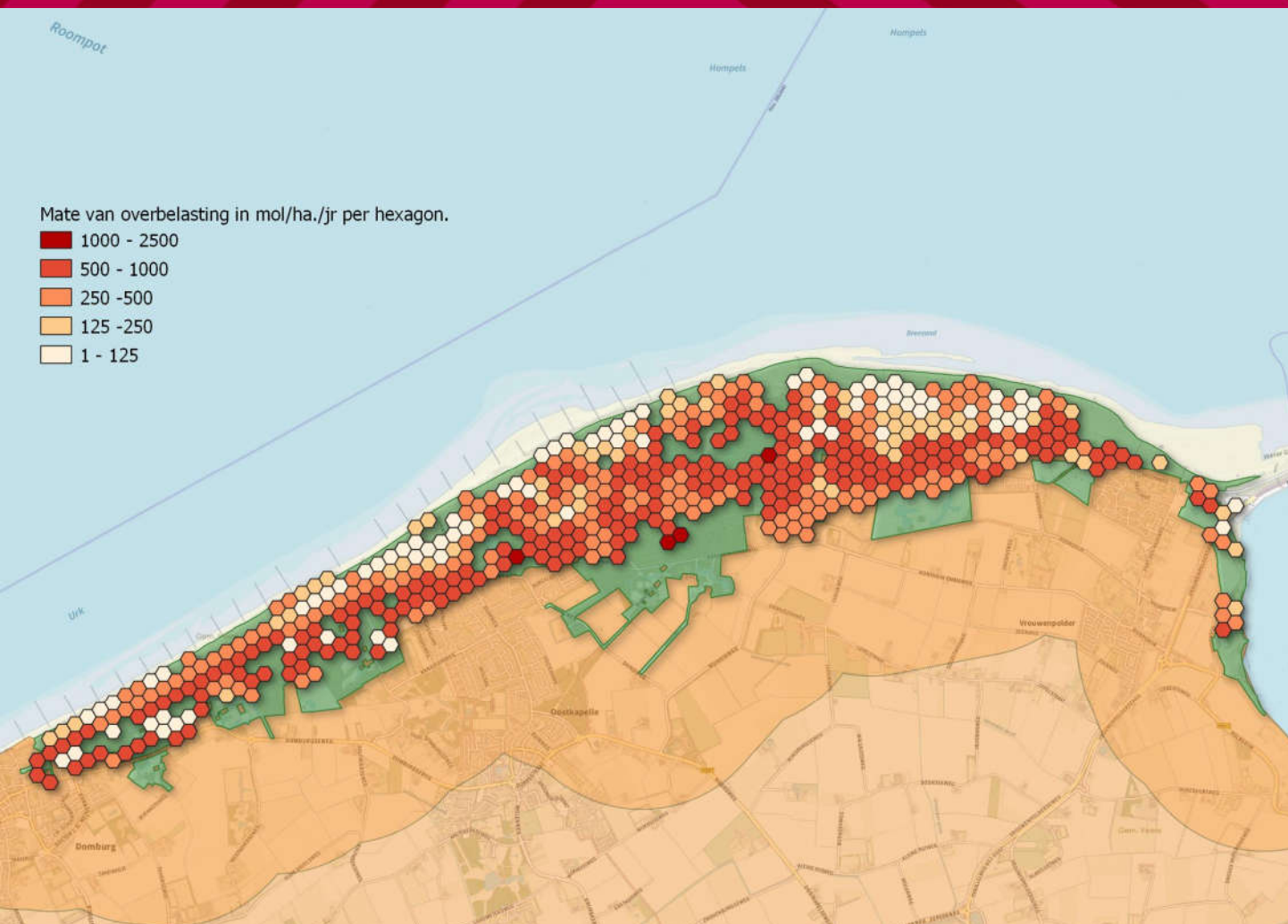
Doelen stikstofreductie

Op dit moment wordt de Kritische Depositie Waarde (KDW) van een habitatype gebruikt als norm wat in stikstofreductie behaald moet worden.

Aandachtspunten

- Huidige depositie is veel hoger dan de KDW van stikstofgevoelige leefgebieden
- Landelijk en regionaal vindt er onderzoek plaats naar huidige staat van de natuur en bepalende factoren (natuurdoel analyses).
- Focus ligt eerst op de meest overbelaste duingebieden Kop van Schouwen, Manteling van Walcheren en 't Zwin Kievittepolder.
- We beogen dat twee sporen op middellange termijn naar elkaar toe bewegen:
 - Lange termijn: Analyse van natuurdoelen – gericht op robuuste natuur (niet alleen op stikstof)
 - Korte termijn: (Bron)maatregelen - gebaseerd op haalbaar KDW Stikstof

Stikstofoverbelasting in N2000 gebied Manteling van Walcheren

Provincie is op zoek naar kansen in MvW

voor landbouw

- vermindering in NH_3 emissie en depositie (bronmaatregelen)
- Bevordering verduurzamen van de landbouw

voor Recreatie en Toerisme

- Verdere verduurzaming
- Verplaatsing van bepaalde recreatieve druk naar zone rondom N2000 gebied
- Koppelkansen met andere opgaven

Emissie reductie N2000 gebied - Manteling van Walcheren

Ammoniak depositie op 1 km afstand van de bron:

- 100 maal kleiner dan bij de bron zelf
- Op 1 km is er nog ca 20 % van de emissie (op 20km -> 60% vd emissie is neergedaald op de bodem)

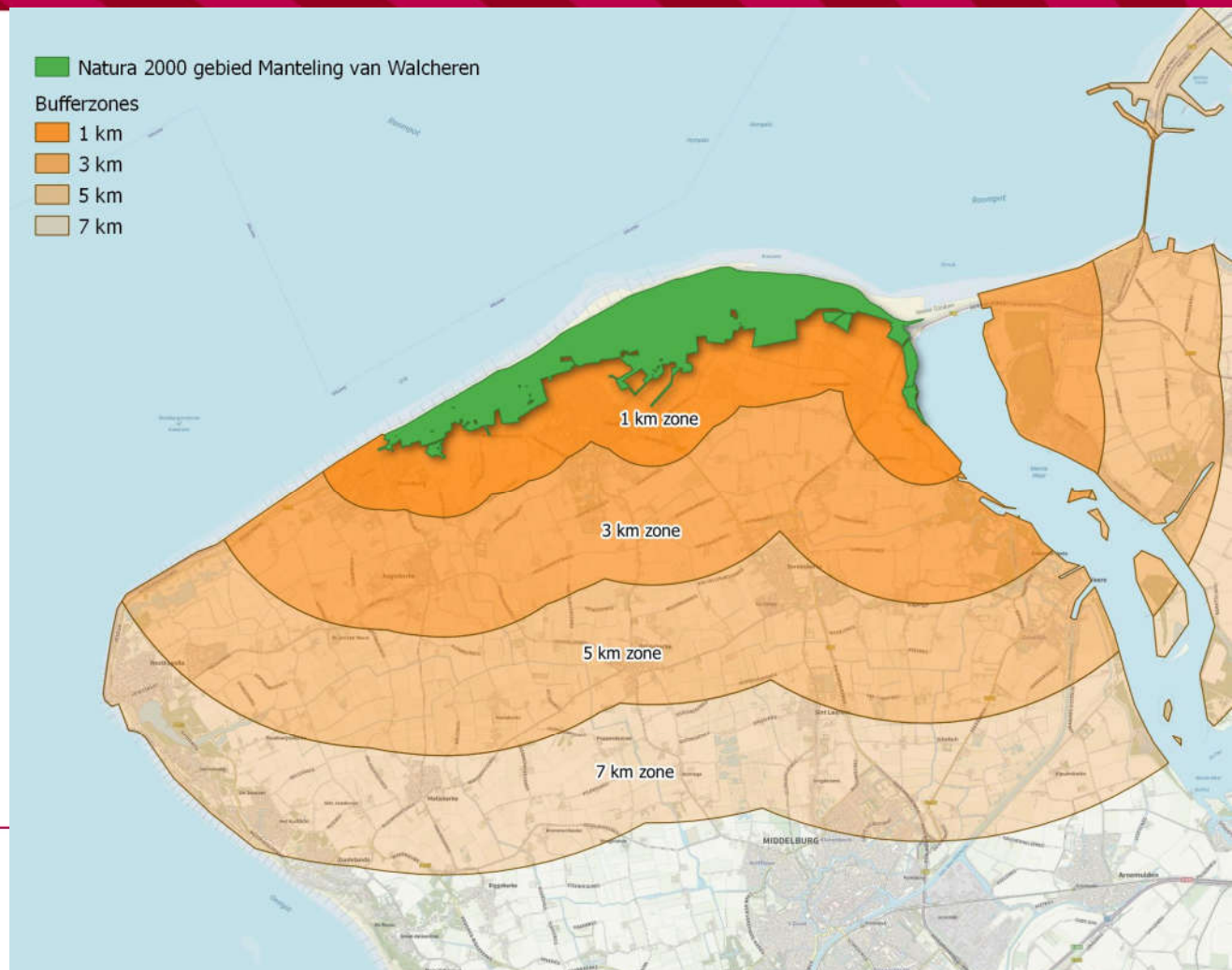
Bij het treffen van maatregelen in ammoniak reductie is het effect in reductie het grootst binnen een afstand van 1 km.

Vekenning kansen

Binnen 3 km – Akkerbouw

Binnen 7- 10 km - Veehouderijen

Piekbelasters - in heel Zeeland

Middellang termijn 2021-2030

Richt zich op de volgende stappen:

- bron maatregelen van het Rijk
- nieuw pakket herstelmaatregelen binnen N2000
- *transitie naar duurzamere landbouw/ recreatie & toerisme*

Transitie naar verdere verduurzaming

Waar willen we naar toe? Doelen en ambitie:

- Bevorderen transitie naar een duurzamere sector
→ *Economische uitdaging, noodzaak van een goed verdienmodel*
- Bevorderen biodiversiteit in gebieden
→ *Versterken natuurnetwerk, belang van een goede bodemgesteldheid en de beschikbaarheid van (zoet)water*
- Realiseren klimaatopgave in elke sector met een beter landgebruik
→ *Grote koppeling met doelen vanuit klimaat en energietransitie*
- Samen het verschil maken in het landelijk gebied
→ *Het realiseren van doelen en ambities vergt samenwerking tussen alle partijen.*

Vervolgstappen – transitie duurzamere landbouw

Wat houdt dat in?

Het zetten van stappen met als doel een zoveel kortere en waar mogelijk gesloten keten met zo min mogelijk reststoffen.

Wat is hier voor nodig?

- ✓ *In eerste instantie; initiatief!*
- ✓ *Ondersteuning/coaching bij de transitie naar een verdere verduurzaming landbouw*
- ✓ *Inzicht in verdienmodellen*
- ✓ *Inzicht in kwalitatieve prestatie indicatoren (KPI's)*
 - *Najaar 2020 gaat en pilot KPI's in de landbouwsector van start.*
 - *Het gaat hier om sturen op doelen en belonen van duurzame stappen. (bijvoorbeeld inzaai vanggewas, niet kerende grondbewerking en een ruimer bouwplan)*

‘Landbouw’ tafel vanuit de Kop van de Schouwen

Gestart met Pilot gebiedstafel Kop van Schouwen

- Algemeen beeld; boeren willen best verder verduurzamen maar het verdienmodel moet wel kloppen. Inzetten op langdurige duurzame bedrijfsvoering. Subsidieregeling alleen bij omschakelingskansen met toekomstperspectief. Bekijk het niet alleen vanuit stikstof maar ook vanuit klimaat, verdere verduurzaming landbouw etc.
- Uitgangssituatie en meten
- Bemesting
- Samenwerkingen in het gebied

A stylized graphic of the Zeeland province coastline. The land area is a solid brownish-tan color. The sea area is filled with concentric, curved stripes in various shades of blue and dark blue. The coastline is outlined in white.

VOLG ONS OP

Twitter

@provzeeland

Instagram

@provinciezeeland

Facebook

provinciezeeland

LinkedIn

provinciezeeland

www.zeeland.nl

Verdiepende informatie

Interessante links

Kenniscentrum Wageningen Universiteit

- Natuur inclusieve landbouw WUR - <https://v3.jamdots.nl/view/30079/Natuur-Inclusieve-Landbouw>
- Strokenteelt WUR - <https://www.wur.nl/nl/project/Strokenteelt.htm>
- Kringloop landbouw - <https://www.wur.nl/nl/show-longread/Kringlooplandbouw-een-nieuw-perspectief-voor-de-Nederlandse-landbouw.htm>

Provincie Zeeland

- <https://www.zeeland.nl/natuur-en-landschap>
- [Ambitie uitvoeringsprogramma landelijke gebied](#)
- <https://www.zeeland.nl/actueel/zeeuwse-grond-voedingsbodem-voor-klimaat>
- <https://www.zeeland.nl/kaarten-en-cijfers/kaarten>

Metten en Monitoring

- <https://www.rivm.nl/stikstof/meten>
- <https://www.bij12.nl/onderwerpen/stikstof-en-natura2000/monitoring/>

Verschillende stikstofvormen

ZEELAND
LAND IN ZEE

Provincie
Zeeland

